

Tartu huoleen riittävän varhain

Uusi toimintamalli lapsiperheiden varhaiseen tukemiseen Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä

Tiina Kainulainen
Arja Kolehmainen

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2015

Terveyden edistämisen koulutusohjelma, ylempi AMK
Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijät Kainulainen, Tiina Kolehmainen, Arja	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 09.03.2015
	Sivumäärä 114	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Tartu huoleen riittävän varhain Uusi toimintamalli lapsiperheiden varhaiseen tukemiseen Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä		
Koulutusohjelma Terveysten edistämisen koulutusohjelma ja Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK		
Työn ohjaajat Asta Suomi ja Mari Punna		
Toimeksiantaja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä		
Tiivistelmä Opinnäytetyö oli tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka tarkoituksena oli kehittää uusi toimintamalli lapsiperheiden varhaiseen tukemiseen Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä. Toimintamallin tarkoituksena on selkiyttää varhaisen tuen perhetyön työtapoja perheiden tukemisessa ja perheiden ohjaamista perhetyöhön. Toimintamallin tavoitteena on lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistaminen varhaisessa vaiheessa. Kehittämistyössä hyödynnettiin laadullisen tutkimuksen aineistonkeruun ja analysoinnin menetelmiä Kehittämistyöhön osallistettiin henkilöstöä ja asiakkaita. Aluksi aineistoa kerättiin kartoittamalla teoretietoa toimintamallia varten. Toimintamallin viitekehyksen pohjalle valittiin Varhaisen puuttumisen malli (Pirskanen) ja Perheiden hyvinvoinnin osa-alueita arvioiva malli (Myllärniemi). Tämän jälkeen toimintamallia kehitettiin henkilöstön ja asiakkaiden haastattelujen analysointiin perustuen. Kehittämistyössä kehitettiin toimintamalli, joka sisältää kolme eri tuotosta. Ensimmäisenä kehitettiin lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli lapsiperheiden kanssa työskenteleville. Malli perustuu dialogiin perheiden kanssa. Toisena kehitettiin varhaisen tuen perhetyön mallinnus, jossa kuvataan perhetyön prosessi. Mallinnus perustuu perheen ja työntekijöiden yhteistyöhön sekä moniammatillisuuteen. Lisäksi kehitettiin varhaisen tuen perhetyöhön ohjaava tuen tarpeen arviointimenetelmä, joka toimii keskustelun välineenä perhetyön tavoitteiden ja toteutuksen arvioinnille. Menetelmä antaa mahdollisuuden myös perhetyön vaikuttavuuden arviointiin. Toimintamalli päätettiin ottaa käyttöön Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä. Sitä voidaan käyttää muissakin organisaatioissa. Toimintamalli vaatii koulutuksen ja perehdyttämisen sen käyttöönotossa. Toimintamalli on sovellettavissa myös kansainväliseen käyttöön.		
Avainsanat (asiasanat) vanhemmuus, lapsiperhe, varhainen tuki, perhetyö, voimavaralähtöisyys, dialogisuus		
Muut tiedot Liitteenä Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli, Varhaisen tuen perhetyön mallinnus ja Varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmä (19 sivua)		

Authors Kainulainen, Tiina Kolehmainen, Arja	Type of publication Master's thesis	Date 09.03.2015
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 114	Permission for web publica- tion: x
Title of publication Identify Concern Sufficiently Early A New Operating Model for Supporting Families with Children in the Ylä-Savo SOTE Joint Municipal Authority		
Degree programme Master's Degree Programme in Health Promotion and in Social Studies		
Tutors Asta Suomi and Mari Punna		
Assigned by Ylä-Savon Sote Joint Municipal Authority		
Abstract The thesis was an investigative development work, the purpose of which was to develop a new operating model for supporting families with children in the Ylä-Savo SOTE Joint Municipal Authority. The purpose of this model is to clarify the working methods of early support family work and how families are referred to family work. The aim of the operating model is to identify the families' need of support as early as possible The data collection and analysis methods of qualitative research were used in this development work that was participated by employees and clients. At first data was collected by identifying relevant theory for the operational model. The basis of the model's frame of reference came from The model of the early intervention (Pirskanen) and The assessment model of family well-being (Myllärniemi). After this the operating model was developed based on the analysis of the interviews with the employees and clients. The operating model includes three different outputs. The first one was a model for the identification of the families' needs families. This model would be used by those working with families, and it is based on a dialogue with families. The second one was a model of the early support family work describing the process of family work. The model is based on co-operation between the family and the professionals and on a multi-professional work approach. The third one was an assessment method of instructive family support needs for the early support family work. This method can be used for determining the objectives of family work, and it also provides an opportunity to assess the effectiveness of family work. The Ylä-Savo SOTE Joint Municipal Authority decided to adopt the model. Moreover, it can also be used in other organizations. The model requires education for and orientation to its introduction. The model can also be applied for international use.		
Keywords/tags (subjects) parenthood, family with children, early support, family work, resources, dialogue		
Miscellaneous Appendices: The model for the identification of the needs of families with children, The model for the early support family work, The assessment methodology for instructive family support needs in the early support family work (19 pages)		

SISÄLTÖ

1	VARHAINEN LAPSIPERHEIDEN TUKEMINEN.....	4
2	VANHEMMUUS	8
2.1	Vanhemmuuden merkitys lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemisessa...	9
2.2	Vanhemmuuden tukeminen perheen hyvinvoinnin edistäjänä.....	12
2.3	Vanhemmuuden voimavaroihin ja riskeihin vaikuttavat tekijät	13
3	PERHETYÖ	15
3.1	Perhetyön moninaisuus	15
3.2	Perhetyön paikantuminen	16
3.3	Perhetyön periaatteet.....	19
3.4	Työkäytäntöjen lähestymistavat	21
3.4.1	Arkilähtöinen sosiaalipedagogiikka	22
3.4.2	Systeeminen ajattelu.....	23
3.4.3	Ratkaisukeskeisyys voimavaraistavana työotteena.....	24
3.4.4	Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen.....	25
3.5	Tukea ja kontrollia perhetyössä.....	25
4	VANHEMMUUDEN TUEN TARPEEN TUNNISTAMINEN JA YHTEISTYÖ LAPSIPERHEPALVELUISSA	28
4.1	Dialogisuus, perheen asiantuntijuus ja osallisuus	28
4.1.1	Yhteistyö työntekijän ja perheen kesken	29
4.1.2	Perheen tuen tarpeen tunnistaminen ja puheeksiottaminen.....	31
4.2	Huolen puheeksiottamisen menetelmä	32
4.3	Huolen vyöhykkeistö.....	33
4.4	Varhaisen puuttumisen malli	34
5	SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TYÖKENTTÄ	35
5.1	Lapsiperheiden varhainen tukeminen.....	37
5.1.1	Perheen hyvinvointi.....	40
5.1.2	Voimaantuminen ja itsepystyvyys hyvinvoinnin tukena	42
5.2	Kehittämistyön toimintaympäristö.....	43
5.3	Perheohjaajien työ	46
5.4	Terveydenhoitajien työ äitiys- ja lastenneuvolassa.....	48
5.4.1	Neuvolaohjeistus ja voimavarojen tunnistamisen menetelmät.....	48
5.4.2	Neuvolapalvelut kuntayhtymässä.....	49

6	KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	51
7	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	52
7.1	Kehittämistyön työtavat.....	55
7.2	Kehittämistyön kohderyhmä ja osallistujat.....	57
7.3	Kehittämistyön aineistot ja analyysitavat	60
7.3.1	Aineistot.....	61
7.3.2	Analyysitavat.....	63
7.4	Kehittämistyön prosessi	68
7.5	Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus.....	88
8	POHDINTA	91
8.1	Kehittämistyön tuotosten käyttökelpoisuus.....	93
8.2	Kehittämistyön keskeiset johtopäätökset.....	97
8.3	Opinnäytetyön prosessin arviointi	100
8.4	Jatkokehittämistarpeet	103
	LÄHTEET.....	105
	Liitteet	115
	Liite 1. Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli.....	115
	Liite 2. Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli 2.....	117
	Liite 3. Varhaisen tuen perhetyön mallinnus	124
	Liite 4. Tuen tarpeen arviointimenetelmä	130
	Liite 5. Haastattelukysymykset	133
	Liite 6. Suostumuslomake.....	134

KUVIOT

Kuvio 1.	Perheiden kanssa tehtävän sosiaalialan työn jäsenystä.....	19
Kuvio 2.	Hyvinvointipalvelut.....	45
Kuvio 3.	Aineiston analysointia (7.11.2014).....	67
Kuvio 4.	Kehittämistyön prosessin ensimmäinen vaihe	69
Kuvio 5.	Perheen hyvinvoinnin osa-alueiden tarkastelua (30.9.2014)	71
Kuvio 6.	Hahmotelma mallista (30.9.2014).....	72
Kuvio 7.	Kehittämistyön prosessin toinen vaihe	76

Kuvio 8. Kehittämistyön prosessin kolmas vaihe	82

TAULUKOT

Taulukko 1. Väestötietoa Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän kunnista	44
Taulukko 2. Kehittämistyön toteutuksen vaiheet	53

1 VARHAINEN LAPSIPERHEIDEN TUKEMINEN

Vanhemmuuden tukeminen on noussut yhteiskunnallisessa keskustelussa voimakkaasti esille. Vanhemmuudella on erityinen rooli turvallisen lapsuuden mahdollistamisessa. Kodin ihmissuhteilla, ilmapiirillä ja vuorovaikutuksella on merkitystä lapsen kehitykseen ja myöhäisempään elämään. Perheiden hyvinvoinnin tukemiseen on havahduttu, koska sillä on todettu olevan positiivisia vaikutuksia koko perheen hyvinvointiin ja lapsen tulevaisuuteen. Vanhemmuuden tukemisen pohjana on hyvä nähdä vanhempien voimavarat ja toisaalta tunnistaa riskitekijät perheen hyvinvoinnille. On tärkeä kehittää lapsiperheille ennaltaehkäiseviä ja matalan kynnyksen palveluja, koska ne mahdollistavat tarttumisen huoleen riittävän varhain.

Yhteiskunnallisessa kehittämistyössä tämä on huomioitu lakiuudistuksissa. Hallituksen esityksessä uudeksi sosiaalihuoltolaiksi pyritään suuntaamaan ennaltaehkäisevään ja oikea-aikaiseen asiakkaan tukemiseen. Tällä voidaan estää lapsiperheiden tilanteiden vaikeutuminen ja muiden palveluiden sekä lastensuojeluasiakkuuden tarve. Oikea-aikaisen palvelun saavuttaminen vaatii matalan kynnyksen palveluiden tuottamista. Esityksessä nousee esille sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden toimialojen yhteistyön parantaminen, jolloin palveluketjujen toimivuus turvaa sen, että lapsiperheet saavat tarvitsemansa palvelut. Aikuisille suunnatuissa palveluissa tulee huomioida myös lapsen etu. (HE 164/2014 vp / 2, 26, 50.) Hallituksen esitys sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä korostaa samoja tavoitteita asiakkaiden yhdenvertaisiin, oikea-aikaisiin ja tarvittaviin palveluihin pääsemisestä. Tavoitteena on myös eri hallinnonalojen välissä olevien raja-aitojen purkaminen, mikä mahdollistaa hoitopolkujen toimivuuden, uudet toimintatavat ja päällekkäisten palveluiden vähentämisen. Tärkeänä nähdään lähipalveluiden turvaaminen. (HE laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Luonnos. 18.8.2014/46 – 47.) Myös sosiaali- ja terveyspolitiikan strategialla tavoitellaan ennaltaehkäisevän toiminnan painottamista sekä palveluiden välistä saumattomuutta. (Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020, 11,12).

Toimiva lastensuojelu selvitysryhmä esittää, että hyvinvointia edistäviä ja ongelmia ehkäiseviä toimenpiteitä tulee vahvistaa perustasolla (Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti 2013, 2). Lastensuojelulaki (L471/2007, 3§) määrittelee ennaltaehkäisevän lastensuojelun siten, että ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Lasten ja perheiden kanssa toimivien työntekijöiden tulee tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja tarjota tarvittavaa tukea riittävän varhain (L471/2007, 2§).

Seppänen-Järvelä ja Vataja (2009) tuovat esille, että sosiaalialalla rakenteet, toimijat ja käytännöt ovat muuttuneet ja ovat muuttumassa. Tarvetta työn kehittämiseksi tuovat asiakastyön vaikeutuminen ja työmäärän lisääntyminen, paineet työn vaikuttavuuden lisäämiseksi sekä työntekijöiden saatavuuteen, riittävyteen ja jaksamiseen liittyvät kysymykset. (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 9.) Toimiva lastensuojelu selvitysryhmä näkee tarpeen lasten ja perheiden tilanteiden arvioinnin käytäntöjen ja menetelmien systematisoinnille. Hyvissä ammatillisissa käytännöissä voidaan joustavasti käyttää erilaisia välineitä ja rakenteellisia menetelmiä ja yhdistää niiden tuottamaa tietoa. (Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti 2013, 2, 36.)

Kehittämistyö kohdennettiin Ylä-Savon SOTE kuntayhtymään Hyvinvointipalveluiden alueelle. Kuntayhtymä on aloittanut toimintansa vuoden 2010 alussa ja vastuuna sillä on sosiaali- ja terveydenhuollon sekä ympäristönsuojelun ja ympäristöterveydenhuollon järjestäminen. Kuntayhtymään kuuluvat lisälmen ja Kiuruveden kaupungit sekä Sonkajärven ja Vieremän kunnat. (Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän strategia 2011–2014.) Kuntayhtymän yhtymävaltuusto hyväksyi lastensuojelun suunnitelman vuosille 2014–2016. Suunnitelmassa määritellään lapsi- ja lastensuojelupoliittisen toiminnan keskeiset sisällöt ja painopisteet. Suunnitelmassa on huomioitu kuntayhtymän 1.2.2014 voimaan tullut organisaatiomuutos. Keskeisenä tavoitteena on perhekeskustoimintamallin rakentaminen ja painopisteen siirtäminen varhaiseen tukeen. (Yhtymävaltuusto § 4 27.2.2014.)

Varhaisen tuen perhetyö on kuntayhtymässä vasta muotoutumassa oleva palvelu lapsiperheille, joilla on tuen tarvetta ja siksi kehittämistyön aihe nähtiin Hyvinvointipalveluissa tarpeellisena. Varhaisen tuen perhetyön sisältö ja palveluun ohjautuminen ovat nousseet esiin kehittämistarpeena lapsiperheiden kanssa toimivissa työyhteisössä, yhteistyöpalaverissa ja keskusteluissa. Haasteellisena on koettu tuen tarpeessa olevien perheiden tunnistaminen ja se millaisiin tuen tarpeisiin varhaisen tuen perhetyöllä voidaan vastata. Opin- näytetyöntekijöiden yhteinen kiinnostus perheiden varhaiseen tukemiseen oli lähtökohtana tälle opinnäytetyölle. Tätä tuki opinnäytetyöntekijöiden ammatillinen tausta, koska molemmat työskentelevät lapsiperheiden kanssa kuntayhtymässä, toinen perheohjaajana ja toinen terveydenhoitajana.

Tässä raportissa opinnäytetyö kuvataan kehittämistyönä, koska opinnäytetyöntekijät toimivat uuden toimintamallin kehittäjinä. Kehittämistyö kohdennettiin lapsiperheiden tuen tarpeen varhaiseen tunnistamiseen ja tarpeen mukaiseen tukemiseen. Kehittämistyö oli tutkimuksellinen kehittämistyö ja siinä noudatettiin sen mukaisia kehittämistyön periaatteita. Tavoite perustui konkreettisen kehittämistyön toteuttamiseen, jossa hyödynnettiin laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kehittämistyölle toi painoarvoa henkilöstön ja asiakkaiden osallistaminen siihen.

Kehittämistyön tarkoituksena on kehittää lapsiperheiden kanssa toimijoiden yhteistyötä sekä selkiyttää varhaisen tuen perhetyön työtapoja perheiden tukemisessa. Lisäksi tarkoituksena on tukea perheitä omaan asiantuntijuuteensa muutostarpeidensa havainnoinnissa. Kehittämistyössä kehitettiin kolme erilaista tuotosta, jotka esitellään tässä raportissa. Ensimmäiseksi kehitettiin **lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli** (Liitteet 1 ja 2), joka auttaa lapsiperheiden kanssa työskenteleviä perheiden varhaisen tuen tarpeen tunnistamisessa ja tukemisessa. Tämän jälkeen laadittiin **varhaisen tuen perhetyön mallinnus** (Liitteet 1 ja 3), joka selkiyttää perhetyöhön ohjautumista ja perhetyön mahdollisuutta tukea perheitä. Edellisiin perustuen kehitettiin **varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmä** (Liite 4), jonka

avulla voidaan selkiyttää perheiden mahdollinen tuen tarve ja asettaa tavoitteet perhetyölle yhteistyössä perheen kanssa. Kehittämistyön tuotoksena syntyneet malli, mallinnus ja menetelmä on päätetty ottaa Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä käyttöön. Lisäksi nämä nähdään ajankohtaisina ja hyödynnettävinä muutoinkin suomalaisissa lapsiperhepalveluissa sekä sovellettuna myös kansainvälisessä käytössä

Tärkeimmiksi keskeisiksi kehittämistyötä ohjaaviksi käsitteiksi nousivat teorian ja käytössä olevien perheiden tuen tarpeen mallien ja menetelmien myötä hyvinvointi, vanhemmuus, varhainen tukeminen ja perhetyö. Kehittämistyön tarkoituksena olevien tuotosten laatimista varten etsittiin jo aiemmin hyväksi havaittuja, vahvoja malleja ja menetelmiä. Käytettävyyden kannalta menetelmien vaatimuksena oli niiden pohjautuminen tuen tarpeen tunnistamiseen, voimavara- lähtöiseen lähestymiseen ja dialogisuuteen. Tuotosten pohjalle valittiin Varhaisen Puuttumisen malli (Pirskanen 2007), Perheiden hyvinvoinnin osat alueet perhekohtaisessa arvioinnissa -malli (Myllärniemi 2007) ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapsiperheprojektissa (2000) tuotettu Perhetilannepuntari (Häggman- Laitila n.d.).

2 VANHEMMUUS

Yhteiskunta määrittää vanhemmuutta Lasten suojelua sekä Lasten huoltoa ja tapaamisesta koskevien lakien pohjalta. Lasten huoltoa ja tapaamista koskevan lain mukaan lapsen huollon tulee toteutua niin, että lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi mahdollistuvat huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet ja toivomukset. Myös lapsen kannalta läheisten ja tärkeiden ihmissuhteiden, erityisesti lapsen ja vanhemman suhdetta tulee tukea. Laki velvoittaa turvaamaan lapsen iän ja kehitystason huomioivan hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon sekä tarjoamaan turvallisen ja virikkeellisen kasvatusympäristön. Laissa on myös huomioitu lapsen tarvitseman turvan, hellyyden ja ymmärryksen merkitys, mutta myös ruumiillisen kurinpidon tai muun loukkaavan kohtelemisen kieltäminen. (L361/1983, 1§.) Lapsen perusoikeuksiin, liittyen ihmisoikeuksiin, on ottanut kantaa myös YK (Yhdistyneet Kansakunnat) Lapsen oikeuksien sopimuksessa. Yleissopimus on tehty vuonna 1989 YK:n jäsenmaiden kesken ja tarkoituksena on ihmisarvon ja -oikeuksien parantaminen sekä parempien olosuhteiden luominen YK:n arvopohjan mukaisesti. (Yleissopimus lapsen oikeuksista.)

Vanhemmuuteen liittyvissä tutkimuksissa pyritään avaamaan vanhemmuuden käsitettä ja sen sisältöä. Tunneside vanhemman ja lapsen välillä nähdään kasvatuksessa merkittävänä sosiaalistumisen, itsetunnon ja käyttäytymisen tukijana. Tunnesiteen kehittymiseen vaaditaan rajoja, lämpöä ja hyväksyntää. Merkittävää vanhempana olemisessä on myös riittävän perushoidon, huolenpidon ja läsnäolon tarjoaminen lapselle. (Saarnio 2004, 243.)

Vanhemmuutta on pyritty määrittämään ja selittämään myös muutoin. Vanhemmuus nähdään koko ajan muovautuvana kasvuna, mikä perustuu vuorovaikutukseen ja vastavuoroisuuteen lapsen kanssa. Vanhemmuuden ajatellaan lähtevän muotoutumaan jo vanhemman itse ollessa pieni, lapsuudesta omaan vanhemmuuteen asti ja edelleen eteenpäin kehittyen. Vanhempien keskinäisellä yhteydellä ja rakkaudella on vanhemmuutta ja siihen kasvamisen

prosessia tukeva vaikutus, mutta myös vanhemman oman itsetunnon vahvuuden ja tunteiden näyttämisen merkitys ovat tärkeitä. (Siltala 2003, 16–17, Saarnio 2004, 243.) Vanhemman hyvä itsetunto on pohja riittäväälle vanhemmuudelle (Saarnio 2004, 244). Vanhemmuuteen ovat omalta osaltaan vaikuttamassa myös elinympäristö, kulttuuri ja muut ihmissuhteet. Biologiselta näkökulmalta katsottuna vanhemmuus nähdään vaistonvaraisena toimintana kasvattaa jälkeläisiä. (Koivula 2004, 76.)

2.1 Vanhemmuuden merkitys lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemisessa

Hyvä ja vastavuoroinen vuorovaikutussuhde lapsen ja vanhemman välillä tukee lapsen kehitystä ja kiintymyssuhteen muodostumista. Kiintymyssuhteen muodostuminen tukee lapsen sosiaalista kehitystä, mutta herkkyys vuorovaikutuksessa antaa tilaa myös tunnekokemuksille ja siten lapsi saa kokemuksen rakastetuksi ja hyväksytyksi tulemisesta. Kiintymyssuhteen kehittymiseen tarvitaan myös läheisyyttä ja sitoutumista lapsen kanssa toimimiseen. (Kaskela & Kekkonen 2006, 22.) Kiintymyssuhteen muodostuminen vaatii tunnepohjaista vastavuoroisuutta, jota ei saavuteta pelkästään fyysisellä läsnäololla ja lapsen tarpeisiin vastaamisella (Taipale 1998, 131).

Vastasyntynyt on jo valmis vuorovaikutukseen ja tarvitsee toista ihmistä omien kokemusten jakamiseen ja peilaamiseen. Näillä kokemuksilla vuorovaikutustilanteista on merkitystä myöhäisempään kehitykseen. On olemassa tekijöitä, joilla on negatiivista vaikutusta lapsen ja vanhemman väliselle vuorovaikutukselle. Nämä riskitekijät voivat olla lapsen sairauteen tai vammaisuuteen liittyviä tai parisuhteen ongelmiin liittyviä. Vanhemmuuden osalta lapsen hoidon laiminlyönti, riippuvuudet, syrjäytyminen, tukiverkoston vähyyys sekä heikko taloudellinen tilanne voidaan nähdä riskeinä vuorovaikutuksen kehittymiselle. Tietenkin myös vanhemman sairaus, etenkin mielenterveysongelmat ovat vaikuttamassa vuorovaikutussuhteen kehittymiselle. (Räihä 2004, 127, 130, Sa-

vonlahti, Pajulo & Piha 2003, 330–331, Pajulo & Kalland 2006, 2606.) Etenkin riskien kasaantuminen perheessä voi muodostua haitalliseksi vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhdetta ajatellen, mutta toisaalta on myös tärkeää huomioida riskiperheissä riskeiltä suojaavat vaikutukset. (Savonlahti ym. 2003, 331). Riskiolot voivat stressin kautta vaikuttaa vanhemman jaksamiseen toimia kasvatustehtävässään ja siten vaikuttaa myös lapsen ongelmiin vertaissuhteissaan (Neitola 2011, 223). Vaikka riskiolot tuovatkin haasteita vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen, niin vanhemman kyky sensitiivisyyteen tuossa suhteessa voi olla suojaava tekijä. Korkea sensitiivisyys voi olla lähtöisin vanhemman oman lapsuuden vuorovaikutussuhteista, mutta siinä on myös mahdollista kehittyä reflektiivisen työskentelyn avulla. (Pajulo ym. 2006, 2608–2609.)

Hoivan puuttumisella ja lapsen laiminlyönnillä tiedetään olevan merkitystä niin kiintymyssuhteen muodostumiseen kuin aivojen välittäjäaineisiin näyttäytyen lisääntyvänä stressiherkkyytenä (Keltikangas-Järvinen 2012, 41–42). Glaser (2001, 95, 112 - 144) on kirjallisuuskatsauksessaan tuonut esiin tietoa lapsen pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutuksesta aivoihin. Hän selvittää usean tutkimuksen myötä aivojen ja hermoston mukautuvuutta laiminlyönti- ja pahoinpitelytilanteissa ja tämän vaikutusta myöhemmässä elämän vaiheessa aivotoiminnan ohjaamaan käytöksen muutokseen muun muassa aggressiivisuuteen, tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöihin ja huonoon koulumenestykseen. Ympäristötekijöillä on katsauksen mukaan selkeä yhteys aivojen kehitykseen, myöhempään toimintaan ja tarvittavien virikkeiden vähäisyyteen. Tärkeää on riskiperheiden varhaisen tunnistamisen ja ensisijaisesti muutoksen tukemiseen vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa ennen muita lastensuojelullisia toimia (Glaser 2001, 95, 112–114).

Kiintymyssuhteen merkitys lapsen emotionaaliseen, sosiaaliseen sekä kognitiiviseen kehitykseen on erityinen. Kolme ensimmäistä vuotta lapsen elämässä ovat tärkeää aikaa kiintymyssuhteen muotoutumisen kannalta, koska varhaiset kokemukset hoivatuksi tulemisesta ovat merkityksellisiä. Pieni lapsi pyrkii

rakentamaan tunneyhteyttä ja kiintymystä läheiseen aikuiseen ja tuon suhteen pohjalta lapsi muodostaa käsityksen itsestään ja siitä miten häneen suhtaudutaan. Toimiva kiintymyssuhde on erityinen suhde, jonka lapsi muodostaa turvallisen, läsnä olevan ja läheisen ihmisen tai ihmisten kanssa ja tuossa suhteessa lapsen itsearvostus ja itsetunto pääsevät rakentumaan. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26–29.) Toisaalta varhaislapsuutta myöhemmillä kokemuksilla on oma vaikutuksensa mahdolliseen kehityksen vinoutumiseen, vaikka varhainen aika antaakin pohjan kiintymyssuhteidensa kautta kehitykselle (Rusanen 2011, 296).

Turvaton kiintymyssuhde, johon liittyy lapsen laiminlyöntiä ja huonoja hoivakokemuksia, voivat aiheuttaa negatiivisen minäkuvan kehittymistä ja ongelmia myöhemmissä sosiaalisissa suhteissa. Masennuksella ja muilla mielenterveyden ongelmilla on todettu olevan yhteyttä turvattomaan, varhaiseen kiintymyssuhdekokemukseen. Lapsuuden turvattomuus voi aiheuttaa myöhemmin hankaluuksia omassa parisuhteessa ja sen emotionaalisessa pysyvyydessä, mutta myös vaikeutena hankkia merkityksellisiä ystävyyssuhteita. (Keltikangas-Järvinen 2012, 27–40, Punamäki 2001, 176.) Vanhemman ankara suhtautuminen lapseen voi vaikuttaa käytöshäiriöiden syntymiseen ja vähentää myöhemmällä iällä elämänmyönteisyyden kokemusta (Rusanen 2011, 295). Kuntaas vanhemman hoivaavalla ja positiivisella suhteella lapseen on lapsen sosiaalisiin suhteisiin vertaistensa kanssa myönteinen vaikutus (Neitola 2011, 225). Yksikin turvallinen, lasta aidosti rakastava ja välittävä aikuinen voi turvata lapsen kehitystä myönteiseen suuntaan tilanteissa, joissa on uhkaa kiintymyssuhteen häiriintymiseen (Hautamäki 2001, 59). Sinkkonen (2004) kuitenkin toteaa lapsen kiintymyssuhteen olevan erillinen muiden lähellä olevien ihmisten, kuten esimerkiksi isän kanssa verraten suhdetta äitiin ja nämä erilliset suhteet voivat saada tasapainon toisistaan kiintymyssuhteen kannalta. Hän myös toteaa kiintymyssuhteen muodostuvan aina jollakin tavalla lapsen ja aikuisen välillä, vain harvoissa tapauksissa suhdetta ei pääse muodostumaan. Kuitenkaan kaikissa tapauksissa muodostunut kiintymyssuhde ei ole lapsen

kehitykselle suosiollinen, jos vanhemman käytöksessä on epäloogisuutta saatavuuden, läsnäolon ja tunne-elämän suhteen. (Sinkkonen 2004, 1866, 1870.)

2.2 Vanhemmuuden tukeminen perheen hyvinvoinnin edistäjänä

Erityisen tärkeää vanhemmuuden tukemisessa on huomion kiinnittäminen perheen voimavaroihin, jotka edesauttavat turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista. Perheen kanssa työskentelevän on osattava hahmottaa ja tulkita vallitsevaa vuorovaikutussuhdetta ja tukea vastavuoroisuutta kiintymyssuhteessa voimavarat huomioiden. Kiintymyssuhteen kannalta suotuisaan suuntaan tilannetta voivat muuttaa muutokset perheessä liittyen vanhemman oman avun saamiseen, taloudellisen tilanteen paranemiseen ja sosiaalisten suhteiden parantumiseen ja muodostumiseen. (Punamäki 2001, 175–176.) Kiintymyssuhteen tukeminen lapsen ja vanhemman välillä sekä ihmissuhteiden pysyvyyden mahdollistaminen ovat tärkeitä tekijöitä lapsen kehityksen ja vanhemmuuden tukemisessa (Sinkkonen 2004, 1866).

Oman haasteensa perheiden riskiolojen määrittämiseen ja sen myötä tarjottavaan tukeen tuovat perheiden erilaisuus, heidän oma käsitys terveydestään sekä tuen tarpeestaan ja työntekijöiden käsitys perheen tilanteesta. Tyypillistä kuitenkin on, että perheet eivät itse lähde kovin herkästi tukea hakemaan. (Häggman-Laitila & Pietilä 2007, 52–53.) Toisaalta puheeksiottaminen ja asioihin puuttuminen koetaan edelleen hankalaksi myös terveydenhuollon työntekijöiden osalta (Honkanen 2008, 189).

Ennaltaehkäisevässä työssä perheen voimavarojen tunnistaminen ja niiden vahvistaminen voivat edesauttaa mielenterveyden ja perheen muiden ongelmien kehittymistä. Luottamus omaan pärjäämiseen elämässä antaa asiakkaalle voimaa jaksaa eteenpäin ja yleisesti sosiaaliset suhteet lisäävät itseluottamuksen tunnetta. Varhaisen tuen palveluilla voidaan tukea ja mahdollistaa perheiden hyvinvointia, mutta tärkeäksi näissä palveluissa muodostuu moniammatillisuus ja perheen kanssa tehtävä yhteistyö tuen mahdollistamiseksi

parhaalla mahdollisella tavalla. (Kangaspunta, Kilkku, Kaltiala-Heino & Punamäki 2005, 10–12.) Systemaattisessa katsauksessa Häggman-Laitila ja Pietilä (2007) tuovat esiin moniammatillisuuden haasteen työntekijöiden eri näkökulmien osalta ja kehittämishaasteena moniammatillisen yhteistyön sujuvuuden onnistumiseksi he näkevät dialogisuuden kehittämisen ja hyödyntämisen asiakastyössä (Häggman-Laitila ym. 2007, 57). Perheen oma osallisuus heitä koskevissa asioissa, etenkin kun kyseessä on riskioloissa perhe, on vähäistä (Honkanen 2008, 199). Tämän vuoksi dialogisuuden huomioiminen paremmin asiakastyössä tukee myös perheiden omaa osallisuutta ja tuen kohdentumista oikein. Tulevaisuuteen suuntautuva asenne perheiden kanssa työskentelyssä auttaa perheitä osallistumaan paremmin omaan asiakkuuteensa ja saamaan vahvuutta omiin voimavaroihinsa (Sirviö 2006, 134).

Honkanen (2008, 161–162, 186) tuo esiin tutkimuksessaan perheiden varhaisen tuen saannin hankaluuden kun on kyse perheestä, johon liittyy riskejä, mutta lastensuojelullista tarvetta ei ole. Lähinnä hän kuvaa perheitä, joissa on väsymystä ja arjen hallintaan liittyviä ongelmia, johon voitaisiin vastata kotipalvelulla ja perhetyöllä. Pienryhmätoiminnan toteutusta riskioloissa eläville perheille on järjestetty vähän, mutta tulevaisuudessa se voi olla kehittämishaasteena. Heinonen (2013, 55, 67, 72) tuo puolestaan tutkimuksessaan esille monikkoperheen vanhemmuuden haasteet arjen hallintaan sekä vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen ja kiintymissuhteen kehittymiselle. Tutkimuksessaan hän kuvaa perhetyön tärkeyttä vanhemmuuden tukijana ja voimavarojen lisääjänä arjessa auttamisen avulla. Myös parisuhteeseen liittyvä keskustelutuki on koettu perheissä hyväksi.

2.3 Vanhemmuuden voimavaroihin ja riskeihin vaikuttavat tekijät

Perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi yksi tärkeimmistä asioista on vanhempien voimavarojen tukeminen ja riskiperheiden tunnistaminen. Vanhempien kokemus omasta hyvinvoinnistaan vaikuttaa vuorovaikutuksen onnistumiseen lapsen kanssa. (Salonen 2010, 52–53.) Parisuhteella on erityinen merkitys

vanhemmuuteen ja lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Vanhempien välinen positiivinen vuorovaikutus ja keskinäinen rakkaus ja tuki auttavat turvallisen kiintymyssuhteen suhteen saavuttamisessa. Vanhempien muodostamat mielikuvat keskinäisestä kanssakäymisestä sekä lapsen kanssa toimimisesta tukevat vuorovaikutustaitojen kehittymistä. (Räihä 2004, 125–126.) Merkitystä vanhemman ja lapsen suhteen muodostumiseen on myös sillä, miten vanhemmat näkevät toisensa keskinäisessä suhteessaan (Sinkkonen 2004, 1870). Parisuhteen toimivuuteen negatiivisesti vaikuttavat mielenterveyden ongelmat ja jaksamattomuus (Honkanen 2008, 153).

Vanhemmuuden voimavaroihin vaikuttavat parisuhteen lisäksi perheen verkostot ja avun ja tuen mahdollisuudet. Vanhemman sekä lapsen fyysinen ja psyykinen terveydentila ja stressin sietokyky ovat omalta osaltaan vaikuttamassa jaksamiseen, unohtamatta perheen taloudellista tilannetta ja yhteiskunnallista asemaa voimavaroja lisäävinä tai vähentävinä tekijöinä. (Räihä 2004, 126, Schulman 2003, 166.) Vaikka olosuhteet olisivatkin suotuisat lapsen ja vanhemman väliseen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen, niin yllättävät tilanteet elämässä voivat horjuttaa perheen voimavaroja ja vaikuttaa perheen hyvinvointiin. Tällaisia ovat esimerkiksi avioerot, taloudellisen tilanteen vaikeudet, traumaattiset kokemukset ja menetykset. (Punamäki 2001, 175–176.) Vauvan syntymän jälkeiseen vanhemmuuden kehittymiseen voivat vaikuttaa erityistilanteet raskaaksi tulemiseen tai vauvan syntymän jälkeiseen aikaan liittyen. Esimerkiksi keskenmenot ja ennenaikainen synnytys voivat aiheuttaa syyllisyyttä ja huolta ja kuormittaa erityisesti äitiyden käynnistymistä. (Schulman 2003, 166.) Monikkoperheen vanhemmuuteen liittyy omat haasteensa ja vanhemmissa se voi aiheuttaa riittämättömyyden tunnetta ja arjen sujuvuuteen liittyviä ongelmia, mitkä voivat ilmetä pelkoina vanhemmuudessa. Nämä seikat ovat osaltaan vaikuttamassa myös vanhemmuudesta nauttimiseen. (Heinonen 2013, 51, 54.)

Tarja Heino (2007) on raportissaan selvittänyt lastensuojeluasiakkaiden vanhemmuuden taustoja ja tilannetekijöitä. Tässä selvityksessä tulee ilmi, että

vanhemman jaksamattomuus on suurimpia syitä lastensuojelun asiakkuuteen, mutta myös riittämättömyyden tunne vanhempana ja osaamattomuus ovat yleisiä. Ristiriidat perhesuhteissa, yksinhuoltajuus ja avioerot sekä päihteiden käytön ja mielenterveydenongelmat nousevat myös raportissa selkeästi esille. (Heino 2007, 66.) Samanlaiset riskiolot nousevat esiin myös Honkasen tutkimuksessa (Honkanen 2008, 141–142), mutta hän lisää vielä erityisesti hyväosaisten perheiden lasten käytösongelmien lisääntymisen yhtenä perheen riskioloihin liittyvänä tekijänä.

3 PERHETYÖ

Rönkkö ja Rytönen (2010) kuvaavat perhetyötä monisäikeiseksi ja monimerkitykselliseksi. Sitä tehdään erilaisissa toimintaympäristöissä ja erilaisilla ammattinimikkeillä. Sitä voidaan jaotella toimintaympäristön, elämänalueiden palveluiden tai työn lähtökohtien mukaan. Perhetyön lähtökohtana on perheiden elämästä lähtevät tarpeet, joihin pyritään vastaamaan tukea ja apua antamalla. Perhetyö perustuu perhekeskeiseen näkökulmaan eli yksilön rinnalla muita perheenjäseniä ja perheen elämää eri tavoin huomioivaan tarkastelutapaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27.)

3.1 Perhetyön moninaisuus

Perhetyön käsitteen käyttö on hyvin väljää ja sitä käytetään kuvaamaan hyvinkin erilaista perheiden kanssa tehtävää työtä. Perhetyön lähtökohtana on kuitenkin aina lasten hyvinvoinnin turvaaminen. (Hovi-Pulsa 2011, 2.) Nätkin ja Vuori (2007) pohtivat, että perhetyöksi voidaan käsittää kaikki sellainen ammatillinen työ tai joskus maallikkovoimin tehtävä työ, jonka kohteena ja asiakaina ovat perheet ja niiden jäsenet yhdessä tai erikseen. Työtä ohjaa huoli perheiden ongelmista ja sillä pyritään tukemaan perheiden hyvinvointia. Perhetyötä tehdään monissa instituutioissa, kuten neuvolassa, kotipalvelussa,

sosiaalitoimessa, koulussa, perheneuvolassa, lastensuojelulaitoksissa ja sairaalassa. Sitä toteutetaan julkisilla sektoreilla, seurakunnissa ja yrityksissä. (Nätkin & Vuori 2007, 7.)

Heino, Berg ja Hurtig (2000) katsovat perhetyön käsitteellä kuvattavan tavoitteellista työn suuntaamista ja toisaalta työmuotoja ja erilaisia työmenetelmiä. Perhetyö näyttäytyy asiakasperheiden yleisenä epävirallisena tukemisena tai se voi olla perheiden syvällistä tukemista ja puuttumista perheiden elämään vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla. Tukemisen kohteena voivat olla tilapäisessä tuen tarpeessa olevat perheet sekä perheet, joilla on taustallaan lastensuojelun asiakkuus. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 21.) Lastensuojelulaissa (2007) selkiytetään jossain määrin perhetyön määrittystä ja paikannetaan se perheen kotona annettavaksi palveluksi. (Heino 2008, 7.)

Perhetyö on vielä muotoutumassa oleva työala ja se hakee paikkaansa sosiaalialan kentällä. Perhetyö työmuotona on lisääntynyt 1980/90 lukujen vaiheesta lähtien ja tällä hetkellä perhetyölle koetaan olevan tarvetta yhä enemmän. (Hovi-Pulsa 2011, 1, 5.) Sosiaali- ja terveystieteiden varhaisella tuella, ongelmien ennaltaehkäisyllä ja perhetyöllä on pyrkimys vastata perheiden palvelutarpeeseen, jonka nähdään liittyvän perheiden sosiaalisten verkostojen kaventumiseen, lasten ja nuorten ongelmien kasautumiseen, perheiden elämäntilanteiden monimutkaistumiseen ja erityispalveluiden tarpeiden kasvamiseen. Perhetyö on suuntautunut psykososiaaliseen tukeen, keskustelutyöhön ja ammatilliseen auttamiseen. (Heino 2008, 7.)

3.2 Perhetyön paikantuminen

Myllärniemi (2007) esittää monien käsitteiden kuvaavan perheiden kanssa tehtävää työtä (Kuvio 1). Hän kuvaa ehkäisevän työn käsitettä siten, että tällöin tavoitteena on ehkäistä erityistuen tarpeen syntyä. Tässä keskeisiä toimijoita ovat perheiden peruspalvelut muun muassa terveydenhuolto, etupäässä äitiys- ja lastenneuvolat sekä päiväkodit ja koulut. Näiden palveluiden tulee

toimia perheiden hyvinvointia edistävästi. Nämä hyvinvointipalvelut ovat toisaalta tärkeässä asemassa perheiden erityisen tuen tarpeen tunnistamisessa. Tällöin lapsi tai perhe tulee ohjata lastensuojelun tai muun erityisen tuen piiriin. (Myllärniemi 2007, 10)

Lapsiperheillä on ajoittain tarve konkreettiseen kotipalveluun muun muassa uupumuksen, sairastumisen, yllättävien tilanteiden ja avuttomuuden takia. Kotipalvelun tuki sisältää puolesta tekemistä sekä tekemään ohjaamista. (Heino 2008, 63.) Sosiaalihuoltolaki määrittelee kotipalvelun järjestämisestä:

”Kotipalvelulla tarkoitetaan asumiseen, henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen sekä muuhun tavanomaiseen ja totunnaiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista.” (Sosiaalihuoltolaki L710/1982, 20§) ”Kotipalveluja annetaan alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, rasittuneisuuden, sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn perusteella niille, jotka tarvitsevat apua suoriutuakseen 20§:ssä tarkoitetuista tehtävistä ja toiminnoista.” (Sosiaalihuoltolaki L710/1982, 21§)

Myllärniemi (2007) esittää, että sosiaalitoimen varhaisen tuen työstä voidaan puhua, kun perheille järjestetään tukea silloin, kun lapsi ei ole selkeästi lastensuojelun tarpeessa. Varhaisen tuen työllä voidaan pyrkiä vastaamaan lapsiperheiden tuen tarpeisiin, jotka liittyvät esimerkiksi vanhemman elämäntilanteeseen, arjessa selviytymiseen, kasvatuskysymyksissä neuvontaan, perheiden palveluissa neuvontaan, väliaikaisiin kriiseihin, taloudellisiin vaikeuksiin, asumiskysymyksiin ja elämänhallintaan liittyviin vaikeuksiin. (Myllärniemi 2007, 11.)

Pyhäjoki ja Koskimies (2009) käyttävät varhaisen puuttumisen käsitettä kuvaamaan sitä työtä, kun perhe ja perheen kanssa toimijat toimivat varhain ennen vanhempien omien voimavarojen vähenemistä ja pulmien kasautumista. Lähtökohtana on tarjota perheille tukea asioiden käsittelyyn vastavuoroisessa

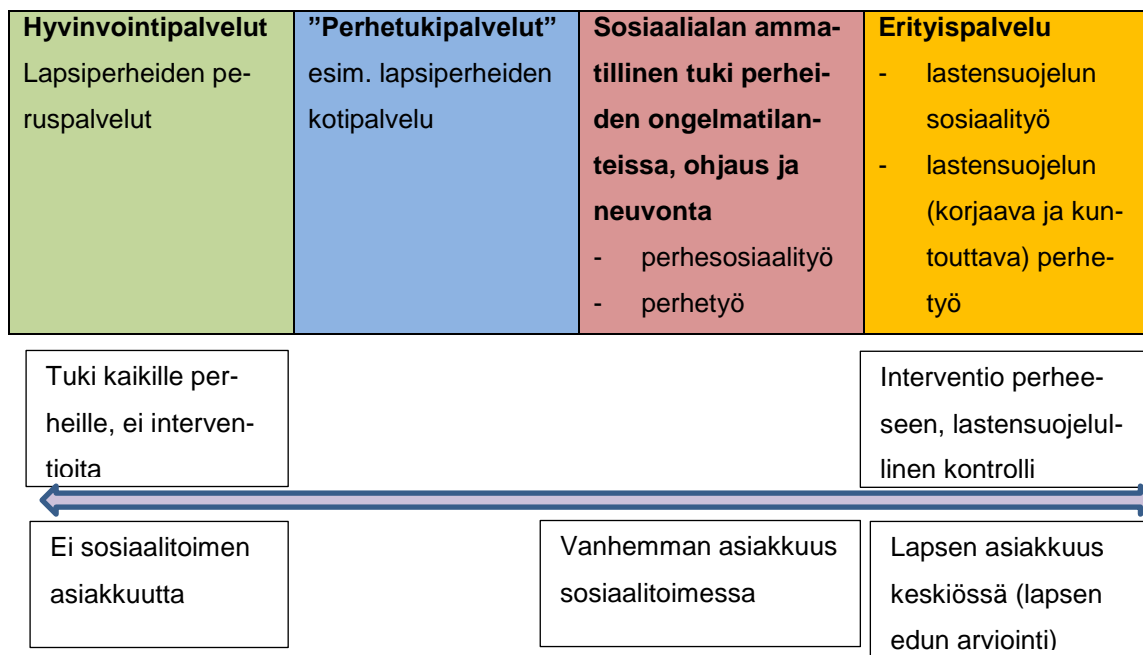
ilmapiirissä, jolloin ytimenä on perheiden aito osallisuus sekä joustava yhteistyö yli sektorirajojen. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 187.)

Lastensuojelun tuen tarvetta ei välttämättä tarvita, mikäli perheen tilanne ei välittömästi vaikuta lasten hyvinvointiin perheessä tai perheessä on paljon voimavaroja ja lasta suojaavia tekijöitä. Varhaisen tuen työllä voidaan tukea perheitä tilanteissa, joissa perheillä on tuen tarvetta, mutta tilanne perheessä; 1) ei vaikuta välittömästi tai olennaisesti lapsen hyvinvointiin ja toimintakykyyn, 2) ei vaikuta olennaisesti vanhemman kykyyn toimia vanhempana, 3) ei vaikuta vanhemman kykyyn nähdä lapsen tarpeita tai ajatella perheen tilannetta lapsen näkökulmasta ja 4) ei vaadi muutostarpeita lapsen arjessa. Varhaista tukea myös voidaan tarjota perheen tilanteen ja tuen tarpeen selvittämiseen. (Myllärniemi 2007, 11.)

Lastensuojeluasiakkuutta ei välttämättä tarvita silloin, kun perheellä on lyhytaikainen tuen tarve ja perhe itse hakee tukea ja he ovat motivoituneita tuen saantiin. Lapsiperheiden kanssa työskennellessä tarvitaan aina lastensuojelullista lähestymistapaa, jossa periaatteena on ensisijaisesti lapsen etu. Vanhempien tuen tarpeen ohella perheen tilannetta tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti lapsen kehityksellisten tarpeiden kautta. Mikäli lapsen kehitykseen liittyvää huolta ilmenee, on arvioitava lastensuojelun tarve. (Myllärniemi 2007, 11.)

Lastensuojelun perhetyötä toteutetaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena, jolloin perheet ohjautuvat perhetyöhön lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta. Perhetyö perustuu lastensuojelun asiakassuunnitelmaan. Perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista. Usein asiakasperheet tarvitsevat pitkäaikaista intensiivistä tukea arjessa pärjäämiseen. Keskeisinä lähtökohtina lastensuojelun perhetyön tarpeelle ovat lastensuojelullinen huoli eli lapsen tarpeet vaarantavien riskitekijöiden olemassaolo, perheen ongelmien pahenemisen ehkäisy ja avohuollollinen tuki. Vahvassa lastensuojelullisessa työorientaatiossa muutoksen tarve on sisäänrakennettu perhetyöhön. Toisaalta orientaationa

voi olla myös kannatteleva ja ylläpitävä perhetyö. Lapsen hyvinvointiin ja vanhemmuuteen liittyvät puutteet ovat syitä lastensuojelun tarpeelle eli siis lapsen toimintakykyyn, kehittymiseen tai käyttäytymiseen liittyvissä asioissa on tuolin puutteita. (Myllärniemi 2007, 9–11.)

(Myllärniemi 2007, 8)

Kuvio 1. Perheiden kanssa tehtävän sosiaalialan työn jäsenystä

3.3 Perhetyön periaatteet

Perhetyössä keskeisiä periaatteita ovat asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys. Asiakaslähtöisyydestä puhutaan silloin, kun perheet, aikuiset ja lapset ovat asiakkaina itsenäisiä ja aktiivisia toimijoita. Lapsilähtöisyys tarkoittaa sitä, että perhetyön käynnistää lapsen tilanne ja perhetyö on erityisesti lapsen hyvinvointia tukevaa toimintaa. Toisaalta lapsilähtöinen toiminta pohjautuu ajatukseen, että tukemalla perhettä kokonaisuutena tuetaan myös lasta. (Korkiakangas 2005, 43–44.)

Perhelähtöisessä työskentelyssä nähdään perhe ja sen jäsenet oman tilanteensa ja arkensa asiantuntijoina. Tämä edellyttää perheen ja työntekijän ta-

savertaisuutta ja perheen mukaan ottamista keskusteluun sekä päätöksentekoon. Perheen ja työntekijän toiminta tulee perustua kumppanuuteen, johon sisältyvät tiedon ja vastuun jakaminen sekä molemminpuolinen kunnioitus. Perheen tarvitsemat palvelut ja tukitoimet suunnitellaan yksilöllisesti, joustavasti ja perheen tarpeista käsin. Tällöin ohjaamisen ja tukemisen tavoitteina ovat perheen omien voimavarojen vahvistaminen, palveluiden perhekohtainen suunnittelu sekä palveluiden koordinointi yhteistyössä eri tahojen kanssa. (Korkiakangas 2005, 45–47.)

Myllärniemi (2007) tuo esille, että lastensuojelulaissa ja käytännöissä korostetaan perhekokonaisuuden ja vanhempien tukemisen tärkeyttä. Vanhemmat ovatkin keskeinen osa lapsen elinympäristöä ja olosuhteita. Keskeistä on koko perheen tukeminen, rinnalla kulkeminen ja pyrkimys vuorovaikutukseen vanhempien kanssa. Kuitenkin perhetyö on muotoutumassa lapsilähtöisemmäksi esimerkiksi siten, että vanhemmuuden kysymyksiä käsitellään tietoisemmin suhteessa lapseen ja lapsen tarpeisiin. (Myllärniemi 2007, 23–24.)

Sosiaalityössä ovat nousseet keskeisiksi lapsinäkökulmaa painottavat ammatikäytännöt, jolloin lapsi on haluttu entistä näkyvämmiin nostaa yksilönä työskentelyn keskiöön. Lapsen suojelemisesta ja osallisuudesta on tullut työskentelyn julkilausuttu tavoite. Perhetyössä nähdään tärkeänä lasten tapaaminen sekä lapsen ja lapsen kokemusten kohtaaminen. Lasten kanssa pyritään tietoiseen ja aktiivisesti erilliseen vuorovaikutukseen. Perhetyössä nähdään lapsilta suoraan saatu tieto tärkeänä, koska lapsilta saadun tiedon uskotaan toimivan pohjana vanhemmuuden työstämiselle ja vanhemman kanssa työskentelylle. (Myllärniemi 2007, 23–24, 27–28.)

Hurtig (2003) korostaa, että lapselle tulee turvata ja varmistaa monitasoinen läsnäolo työskentelyprosessissa. Hän luokittelee lapsen läsnäolontasot fyysiseen, faktiseen, diskursiiviseen ja kommunikatiiviseen. Fyysisessä läsnäolossa lapset ovat tapaamisissa paikalla. Faktinen läsnäolo kuvaa lapsen osuutta tiedon tuottamisessa ja sen käsittelemisessä sekä heistä koottavaa tietoa.

Diskursiivinen läsnäolo tarkoittaa lasten asemaa keskusteluissa sekä sitä miten lapsista ja lapsiin liittyvistä asioista puhutaan, esimerkiksi lapsiin kohdistuvasta huolesta vanhempien kanssa. Se merkitsee avointa keskustelua lasten kokemuksista sekä muutoksista, joita lasten hyvinvointi edellyttää. Kommunikatiivinen läsnäolo tarkoittaa sitä, että lasten itsensä kanssa puhutaan huolta synnyttävistä asioista ja työn tavoitteista. Työntekijät myös tavoittelevat lasten omia näkemyksiä ja kokemuksia. (Hurtig 2003, 143, 168, 194.)

Perheiden kanssa työskenneltäessä on olennaista, että lapset havaitaan yksilöinä ja heidän tarpeitaan pohditaan. Tarkastelun kohteena tulee olla se, miten vanhempien ominaisuudet arjen, kiintymyksen tai velvoitteiden ja kasvuedellytysten tarjoajina vaikuttavat lapsen tilanteeseen. Toisaalta tulee seurata myös ammatillisen toiminnan vaikutusta lapsen arkeen. Työtä ohjaavia menetelmiä, arvoja sekä ideologioita on arvioitava ja pohdittava suhteessa työn tavoitteeseen eli lasten auttamiseen. (Hurtig 2003, 109, 195.)

3.4 Työkäytäntöjen lähestymistavat

Perhetyöstä voidaan puhua arkisena käsitteenä, koska työhön kuuluu arkista toimintaa perheiden kotona. Perhetyö on kuitenkin vaativaa ammatillista osaamista edellyttävää työtä. (Hovi-Pulsa 2011, 58.) Perhetyössä ei ole sitoututtu mihinkään tiettyyn teoriasuuntaukseen tai lähestymistapaan. Perhetyöntekijät soveltavat työssään tilanteen, käytettävyyden ja käytännön hyödynnettävyyden mukaan erilaisia teoriasuuntauksia ja lähestymistapoja. Sovellettavien menetelmien ja teoreettisten viitekehysten käytön perusteena tulee olla se, missä määrin ne jättävät tilaa perheen kohtaamiselle ja tilanteessa muodostuvalle asiantuntijuudelle. (Myllärniemi 2007, 38.)

Keskeisiä perhetyöntekijän osaamisen ja pätevyyden alueita ovat työntekijän rooli ja vuorovaikutustaidot, koska perhetyön toteuttamisen tärkeimpänä keinona nähdään vuorovaikutus asiakkaan kanssa. Tavoitteena on aikaansaada luottamuksellinen ja toimiva asiakassuhde. Luottamuksellisuuden edellytyksi-

nä ovat työskentelyn läpinäkyvyys, avoimuus, vaikeistakin asioista suoraan puhuminen, asiakkaan kuuleminen ja arvostus sekä perheiden erilaisuuden hyväksyminen. (Myllärniemi 2007, 7.)

Perhetyön yleiseksi tavoitteeksi määritellään vanhemmuuden tukeminen. Toiminnan keskiössä on yleensä vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen, jolloin keskustellaan lapsen tarpeista ja hyvinvoinnista. Toiminnan kohteena on yleensä vanhempien ja lasten suhde ja perhedynamiikka. Tällöin tarkastellaan, miten perhe toimii arjessa, millaiset roolit perheessä ovat, miten arki sujuu ja miten perheen jäsenet jaksavat arjessa. Perhetyön toteutuksen tapoina ovat esimerkiksi havainnointi, ohjaus, neuvonta, keskustelu, erilaiset menetelmät ja konkreettinen apu arjen töissä. Vanhemmuuden tukemisen yleisenä tavoitteena on riittävän vahva vanhemmuus, jossa lapsen tarpeet ovat vanhemmille ymmärrettäviä ja tärkeitä. (Myllärniemi 2007, 7.)

3.4.1 Arkilähtöinen sosiaalipedagogiikka

Hovi-Pulsa (2011) esittää, että hänen tulkitsema saksalaisen Hans Thierschin arki- ja elämismailmalähtöinen sosiaalipedagogiikka tarjoaa teoreettisen kehyksen lastensuojelun perhetyölle ja tämä arkilähtöinen ajattelutapa soveltuu hyvin suomalaiseen perhetyöhön. Arkilähtöinen sosiaalipedagogiikka painottaa itseapuun auttamista ja siten asiakkaalle onnistuneen arjen mahdollistamista. Arjen käsitteellä tarkoitetaan yleisesti päivittäisen arjen asioiden hoitamista ja niiden sujuvuuden varmistamista. Arjen sujuvuus liittyy läheisesti myös vanhemmuuden tehtävien hoitoon. Lähtökohtana arkilähtöisessä työssä on etsiä ja rakentaa dialogissa yhdessä asiakkaan kanssa tulkintoja asiakasperheen arjesta, ja tämän jälkeen saada perheelle ymmärrys omasta arjesta ja toiminnastaan siinä. (Hovi-Pulsa 2011, 21, 85, 87, 88, 108.)

Myös Dal Maso (2001) kuvaa Thierschiin viitaten arkielämän todellisuuden koostuvan tehtävistä, jotka kullekin ihmiselle määrittävät rooliensa ja tehtävi-

ensä kautta. Arjen taidot ja rutiinit luovat elämään turvallisuutta, lisäksi arjen taitojen hallinta vahvistaa yksilön subjektiivuutta. Subjektivoitumisella tarkoitetaan itsensä kokemista erilliseksi yksilöksi, jolloin omat mielipiteet, tunteet ja ratkaisut ovat merkityksellisiä ja ne otetaan vakavasti. Ihminen oppii ymmärtämään itseään sekä sisäisesti että suhteessa toimintaansa, hän saa toiminnalleen suunnan ja mahdollisuuden vaikuttaa toimintaansa. (Dal Maso 2001, 82–86.)

3.4.2 Systeeminen ajattelu

Rönkkö ja Rytönen (2010) kirjoittavat systeemisen ajattelun perhetyössä tarkoittavan sitä, että perhe katsotaan vuorovaikutusjärjestelmäksi, jossa kukin perheenjäsen vaikuttaa toiminnallaan toisiin perheenjäseniin ja samalla on itse toisten vaikutusten kohteena. Perheenjäsenten suhteet muodostavat erilaisia tapoja toimia tietyissä tilanteissa tietyllä tavalla. Toimintatavat ovat muuttuvaisia, koska uusien tilanteiden vaikuttaessa osapuoliin syntyy tilannesidonnaista vuorovaikutusta. Perhettä ja perheenjäseniä ei tarkastella irrallaan ympäristöstään, vaan sen sijaan miten perhe ja sen jäsenet toimivat ja ovat suhteessa keskenään sekä ulkopuolisiin systeemeihin, esimerkiksi naapureihin ja kouluun. Systeemisessä ajattelussa katsotaan, että ongelmat ilmenevät sosiaalisissa tilanteissa, joissa haittoihin on vaikuttamassa eri tekijöitä. Ongelmien syitä ei siis etsitä eri perheenjäsenten sisäisistä ominaisuuksista ja puutteista. (Rönkkö & Rytönen 2010, 92–93.)

Systeemisessä ajattelussa lähtökohtana työskentelylle on se, että kun vaikutetaan yhteen vuorovaikutusjärjestelmän osaan, yhden henkilön tapaan toimia toisten kanssa, voidaan muutoksia saada aikaiseksi myös toisissa perheenjäsenissä. Perhetyössä tarkastellaan perheen koko systeemiä sekä sen osien toimivuutta ja tasapainoa. Työskentelyn tavoitteena on etsiä vaihtoehtoisia toimintamalleja ja vaikuttaa systeemin osiin, jotta perhe löytää tasapainoa ylläpitäviä toimintatapoja. (Rönkkö & Rytönen 2010, 92.)

3.4.3 Ratkaisukeskeisyys voimavaraistavana työotteena

Rönkkö ja Rytönen (2010) toteavat perhetyön usein aloitettavan tilanteessa, jonka tavoitteeksi asetetaan haittojen ehkäiseminen tai perheen elämähallintakyvyn lisääminen. Jo ennen perheen tapaamista työntekijällä on käytössään kuvauksia perheen ongelmista. Perheenjäsenet voivat olla uupuneita kokemiinsa ongelmiin ja voivat tuntea häpeää ja syyllisyyttä omasta huonommuudesta. Voimavaraistavalla työotteella tarkoitetaan ajattelutapaa, jossa keskittään tarkastelemaan perheen omia toiminnan, ajattelun ja arvomaailman myönteisiä ja kantavia asioita. Perusoletuksena on, että jos yksinomaan keskittään perheen ongelmiin ja haittoihin, asioiden käsitteleminen tuntuu toivotomalta ja raskaalta. Pahimmillaan ongelmien korostaminen vain vahvistaa ihmisen käsitystä kyvyttömyydestään hallita elämäänsä. Tämän takia vastapainoksi ihmisen pystyvyyttä ja toimijuutta tulee nostaa erilaisilla työtavoilla. Voimavaraistavan työotteen tarkoituksena on selvittää konkreettisten tilanteiden toimivia asioita, se on määrätietoista tutkimista ja kyselemistä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 188–189.)

Ratkaisukeskeisissä menetelmissä on keskeisenä osana voimavaraistava työote. Tällöin korostetaan tavoitteiden asettamisen merkitystä ja työskentely nivotaan käytäntöön. Ratkaisukeskeisillä menetelmillä tutkitaan asiakkaan selkeästi määrittelmiä tilanteita. Asiakkaalle elävöitetään toivottua tulevaisuuden kuvaa, jossa ongelmat eivät enää vaikuta. Tarkoituksena on tutkia poikkeuksia eli tilanteita, jolloin ongelmaa ei esiinny, ja miten asiakas on onnistunut tekemään toisin kuin ongelmien ilmetessä. Lähtökohtana on, että onnistumisen kokemuksista voidaan löytää hyödyllisiä tapoja toimia myös ongelmatilanteissa. Samalla asiakas voi saada kokemuksen, ettei ongelman ratkaisemisessa tarvita uusien taitojen opettelua vaan hän osaa jo. (Rönkkö & Rytönen 2010, 190–191.)

3.4.4 Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen

Varhaisilla hoivakokemuksilla on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen kehitykseen. Kiintymyssuhde muodostuu siitä, miten lapsen vuorovaikutuksellisista tarpeista huolehditaan perheessä. Vanhempien omat hoivakokemukset saattavat olla puutteellisia. Inhimillisessä vuorovaikutuksessa rikki mennyt täytyy korjata inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Tämän vuoksi vanhemmat tarvitsevat tukea henkilöiltä, joihin he oppivat luottamaan ja turvautumaan. (Kalland 2004, 119–120,137.)

Varhaisen vuorovaikutuksen pulmiin tarvitaan osaamista ja tunnistamista. Vanhempia tulee tukea ymmärtämään oman ja lapsensa käyttäytymisen taustalla vaikuttavia tunteita ja tarpeita sekä vastaamaan lapsensa reaktioihin läsnä olevalla tavalla niin, että vanhempi on lapsen saatavilla myös vuorovaikutuksellisesti. Vanhempi saattaa tarvita tukea muuttaakseen mentaalisia mielikuviaan lapsestaan ja hoivaamisesta sekä vanhemmuuden roolin jäsentämiseen. Vanhempaa tuetaan toimintamalleihin, joita ohjaavat lapsen tarpeet ja reaktiot. (Bardy 2013, 214, 217.)

3.5 Tukea ja kontrollia perhetyössä

Perhetyötä tehdään lähellä perheen arkielämää ja työ kohdistuu perheiden hyvinvoinnin ja elämänhallinnan lisäämiseen. Työssä kohdataan perheen sisäisiä asioita ja nämä asiat voivat liittyä eri tavoin perheen tai perheen jäsenen itsemääräämisoikeuteen, yksityisyydensuojaan ja tasa-arvoiseen kohteluun. Perheen koti perhetyön toimintaympäristönä on perheen omaa, intiimiä tilaa. Jokaisen perheen tarina ja elämän tilanne on yksilöllinen ja ainutlaatuinen. Perheiden erilaiset tilanteet ovat monitasoisia, eikä niitä voi yleistää. Vaikka perheen kanssa työskentelevä työntekijä kuinka kunnioittaisi ja huomioisi perheen yksilöllisyyden ja perheen asettamat rajat, perhetyö on aina interventio perheen elämään ja yksityisyyteen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 40–47, 277–278.)

Lähtökohtana perhetyössä nähdään se, että perhe on lapselle keskeinen kasvuympäristö. Lapsen turvallinen kasvu ja kehitys vaativat lapsen arjessa tiettyjen edellytysten täyttymistä. Lapsiperheille tulee tarjota tukea arjen erilaisiin tilanteisiin näiden edellytysten turvaamiseksi. Perhetyön tavoitteena nähdään pyrkimys muutokseen perheen ja sen jäsenten vuorovaikutus- tai toimintata-voissa. Tähän pyritään vuorovaikutuksellisessa yhteistyösuhteessa perheen ja työntekijän välillä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 40, 72.)

Jokaisen perheen tapa toimia arjessa on erilaista ja yksilöllistä. Tärkeää on, että perhe määrittelee itse tavoitteet perhetyölle sekä millaista tukea he tarvitsevat tavoitteisiin pääsemiseksi. Toisaalta perheet voivat tarvita tukea tavoitteiden määrittämisessä sekä pohdinnassa, miten perheohjaaja voi heitä tukea heidän tilanteessaan. Perheohjaajalta vaaditaan herkkyyttä tunnistaa millaisiin tilanteisiin perhe tarvitsee tukea ja mitkä ovat tärkeitä muutoskohteita, jotka vaikuttavat lapsen arkeen suotuisasti. Työskennellessään perheen kanssa perheohjaaja usein joutuu pohtimaan, mikä on riittävän hyvää, onko joku toimintatapa riski lapsen turvalliselle kasvulle ja kehitykselle, siis tuetaanko perhettä lapsen kannalta oikeissa asioissa. Perhetyössä pyritään aina tukemaan perheitä, mutta kontrolli on olennaisesti myös läsnä.

Eriksson ja Arnkil (2005) pohtivat, että sosiaalinen tuki ja kontrolli mielletään usein vastakohtiksi, jolloin tuki käsitetään avustamisena ja vahvistamisena ja kontrolli puolestaan valvomisena ja hallitsemisena. Pelkkä tuki tai kontrolli ei ole mahdollista, vaan ne liittyvät aina toisiinsa. He esittävät, että olennaista auttamistyössä on kuitenkin ovatko toimintatavat voimaannuttavia vai alistavia. Voimaannuttavaa tukea ovat näköalojen avaaminen, oman ymmärryksen jakaminen ja kannustus. Voimaannuttavaa kontrollia ovat huolten jäsentäminen, rajojen asettaminen ei-toivottavalle toiminnalle ja tuki näiden rajojen hallitsemiseen. Tuki voi olla myös alistavaa, jolloin se on ”yliymmärtämistä”, puolesta tekemistä, riippuvuuksien luomista ja ylläpitämistä. Alistava kontrolli on puolestaan yleisten vaatimusten ”puskemista” huomioimatta tilanteiden erilaisuutta ja ainutkertaisuutta. (Eriksson ja Arnkil 2005, 31–32.)

Perhetyössä työntekijän tulee paikantaa oma tehtäväkenttensä ja sen tavoitteet sekä toiminta- ja menettelytapansa suhteessa asiakasperheisiin ja omaan ammatilliseen näkemykseensä. Lisäksi työssä tulee huomioida työyhteisön ja organisaation toimintatavat. (Rönkkö & Rytönen 2010, 277.) Perhetyö perustuu aina perheen vapaaehtoisuuteen ottaa perhetyön tukea vastaan niin lastensuojelun avohuollon tukitoimena kuin varhaisen tuen perhetyönä. Lastensuojelutyössä on aina lastensuojelullinen huoli lapsen tilanteesta perheessä, jolloin myös muutostarve lapsen arkeen liittyvissä asioissa on olemassa. Varhaisen tuen perhetyöllä puolestaan pyritään tukemaan perhettä ennen perheen tilanteiden vaikeutumista ja ongelmien muodostumista. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän perheohjaajat tekevät sekä lastensuojelun että varhaisen tuen perhetyötä. Perhetyö voi siis alkaa perheen erilaisessa tilanteessa ja silloin perheohjaajan tulee paikantaa tehtäväkenttensä ja menettelytapansa.

Vilén, Leppämäki ja Ekström (2005) kuvaavat, että vuorovaikutuksellinen ohjaaminen ja neuvojen antaminen on yhdessä asiakkaan kanssa johtopäätösten ja päätelmien tekemistä, mikä on jokaisen sosiaali- ja terveysalan asiakaiden kanssa työtä tekevien perusammattitaitoa. Nämä työntekijät pyrkivät ammatillisiin valmiuksiinsa perustuen tukemaan asiakasta vuorovaikutuksellisin keinoin, jolloin tavoitteena on kuunnella ja tukea asiakkaan voimavaroja ja auttaa häntä päivittäisten asioiden ongelmien ratkaisuihin sekä synnyttää voimaantumisen kokemuksia. Tämä eroaa psykoterapiasta, joka puolestaan on asiakkaan pidempiaikaista tukemista ja ihmisen perimmäisen ”minän” tarkastelua vuorovaikutuksessa psykoterapeutin kanssa terapeuttisella työotteella. (Vilén, Leppämäki ja Ekström 2005, 11–12, 23.)

4 VANHEMMUUDEN TUEN TARPEEN TUNNISTAMINEN JA YHTEISTYÖ LAPSIPERHEPALVELUISSA

Perheen kanssa tehtävän yhteistyön ytimessä on vanhempien osallisuus, jossa vanhemmat ovat osallisina perhettä ja kasvatusta koskevissa asioissa konkreettisesti, mutta myös kokemuksellisesti. Vanhempien sitoutuminen lapsen kasvua ja kehitystä koskeviin kysymyksiin lähtee oman osallisuuden kokemuksesta. (Kaskela & Kekkonen 2006, 26.)

Perhettä osallistava menetelmä, joka toimii keskustelun apuna, on väline tiettyyn tavoitteeseen pääsemiseksi, kuten esimerkiksi yhteistyösuhteen rakentamiseen, asiakkaan kuulluksi tulemiseen ja kohtaamisen tukemiseen. Menetelmän tarkoituksena on selkeyttää tilannetta ja toimia keskustelun apuvälineenä tai muutoksen edistäjänä. Menetelmien käytön tulee olla tietoista, eettistä ja suunnitelmallista. Kaiken ytimessä on asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutus, jonka varassa menetelmiä käytetään. (Kaikko & Friis 2013, 111–112.)

4.1 Dialogisuus, perheen asiantuntijuus ja osallisuus

Dialogisuus nähdään kuulluksi tulemisena ja ajatusten yhteytenä, mikä vaatii tasavertaista kohtaamista ja kunnioituksen ilmapiiriä sallien rehellisyyden ajatusten vaihdossa. Oikeaa vastausta asioille ei haeta, vaan dialogisuudessa asioita tutkiskellaan ja tunnustellaan. (Kaskela ym. 2006, 38–39.) Kun kyseessä on dialoginen verkostotyö, on moniammatillisuuden lisäksi tärkeää huomioida myös asiakkaat, perhe ja lähiverkostot. Keskinäinen vuoropuhelu tällaisessa verkostotyössä auttaa parhaiten asiakasta saamaan apua ja tukea tilanteeseensa ja tulemaan kuulluksi välttämällä samalla väärin ymmärretyksi tulemisen tunnetta. (Seikkula & Arnkill 2007, 9–11.) Tavoiteltavaa asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa on kumppanuus, mikä mahdollistaa molempien oikeuden ja mahdollisuuden mielipiteiden jakamiseen ja tasavertaiseen koh-

taamiseen. Asiakas tulee nähdä oman elämänsä asiantuntijana, mutta työntekijällä on tärkeä rooli ammatillisen osaamisen ja asiantuntijuuden puolesta. (Mäkisalo-Ropponen 2011, 17.)

Asiantuntija- ja ongelmalähtöisestä työskentelystä siirtyminen asiakaslähtöiseen työskentelyyn auttaa irrottautumaan monologisista käytänteistä ja ongelman hallinnasta tiimityöskentelyssä. Yhteisen suunnittelun merkityksen ymmärtäminen osaksi auttamisprosessia on erityisen tärkeää, koska se auttaa edistämään asiakkaan voimavaroja ja toimintakykyä. Tällöin ei tehdä työntekijälähtöistä suunnittelutyötä, vaan asiakas on läsnä ja asiantuntijana oman elämänsä suhteen. (Eriksson, Arnkil & Rautava 2006, 3.)

Tärkeää on, että dialogisuuden avulla tullaan tutuksi eri näkökulmien kanssa ilman toistensa kanssa kilpailevia määrittelyjä tai tavoitteita löytää yhteinen ongelma. Ensisijaisena tavoitteena on kuulluksi tulemisen tunne, mikä on avain yhteiseen jakamiseen ja jaettuun tunnekokemukseen sekä yhdessä ajatteluun. Työntekijöiden ajatukset huolesta auttavat asiakkaita poimimaan itselleen tärkeitä teemoja, joista on heidän mielestään tarpeen puhua. (Seikkula & Arnkil 2007, 31–34, 93.)

4.1.1 Yhteistyö työntekijän ja perheen kesken

Asiakkaan ja työntekijän välinen onnistunut yhteistyö vaikuttaa myös asiakkaan osallisuuden kokemiseen. Tärkeäksi koetaan asiakkaan osallisuus jo asiakassuhteen tavoitteiden luomisvaiheessa. Kuitenkaan strukturoiduilla kyselyillä ja menetelmillä ei aina asiakkaan osallisuuden kokemukseen päästä, sillä rutiininomaisesti käytettynä ne voivat vaan lisätä työntekijän roolia asiantuntijana. (Sirviö 2006, 131–132.) Joskin ne auttavat vuorovaikutuksen muodostumisessa perheen kanssa ja voivat olla avointa keskustelua hyödyllisemmät vuorovaikutuksessa (Honkanen 2008, 228). Pyrkimyksenä yhteistyössä on asiakkaan oman elämänhallinnan säilyttämisen tunteeseen, mikä auttaa myös vastuunottamiseen omasta elämästään. Tällöin myös työntekijän rooli

mahdollistaa monipuolisemman asioiden tarkastelun ja tulevaisuussuuntautuneisuuden yhteistyössä sekä oman arvostuksen tunteen muodostumisen työntekijän omaa ammatillista osaamista kohtaan. (Sirviö 2006, 131–132, 135, 136.)

Asiakasperheen kohtelu kokonaisuena perheenä eikä ainoastaan lapsilähtöisesti auttaa koko perhettä paremmin tukevaan yhteistyöhön. Ennaltaehkäisevän ja tulevaisuuteen suuntautuneen keskustelun merkitys nähdään olennaisena perhettä koskevissa asioissa, samoin kokemusten ja tunteiden jakaminen koetaan tärkeäksi. Tulevaisuuslähtöinen ajattelu tukee parhaiten perheitä ja auttaa valmistautumaan lapsiperheen elämäntilanteisiin ja löytämään voimavaroja, jotka tukevat perheen selviytymistä kohtaavissa tilanteissa. (Sirviö 2006, 133–135.)

Kasvatuskumppanuuden onnistumisen on ajateltu ohjautuvan kuulemisen, kunnioituksen, luottamisen ja dialogisuuden pohjalta. Aito kuuleminen asiakastilanteessa vaatii läsnäoloa, kiinnostusta ja kokemuksen turvallisesta ilmapii-ristä, mutta myös kuulijalta monenlaisten tunteiden sietämiskykyä. Kunnioituksen lähteenä ovat myönteinen ja avoin ilmapiiri, jossa asiakkaan on mahdollista tulla hyväksytyksi omana itsenään ja arvostettuna. Myös luottamisessa tarvitaan kaikkia näitä tekijöitä, mutta lisäksi myös osallisuuden sekä inhimillisen kohtaamisen kokemusta. Joskus luottamuksen saavuttamiseen tarvitaan enemmän aikaa, sillä erilaiset elämäkokemukset vaikuttavat luottamuksen syntymiseen. Dialogisuus rakentuu kuulemisen ja kunnioituksen pohjalle, mutta vaatii myös tasa-arvoisuuden kokemuksen asiakassuhteessa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32–38.) Vaikka nämä periaatteet ovat koottuja kasvatuskumppanuuteen liittyvinä, niin ne voidaan hyvin sisäistää myös yleisesti asiakassuhteen luomisessa ja onnistumisessa pätevinä ja ohjaavina periaatteina.

4.1.2 Perheen tuen tarpeen tunnistaminen ja puheeksiottaminen

Tutkimusten mukaan perheen jäsenistä äidillä on merkityksellinen rooli perheen terveyden ja tilanteen määrittämisessä, mutta tämä voi vääristää tilanteen arviointia, koska oma kokemus voidaan mieltää koko perheen kokemukseksi. Tämän vuoksi jokaisen oma subjektiivinen kokemus tilanteestaan on tärkeä tuen tarpeen tunnistamisessa ja työntekijällä on tärkeä rooli kuuntelemissa. Perhe ei välttämättä itse tunnista avun tarvettaan ajoissa ja tämä voi liittyä perheen erilaisiin voimavaratekijöihin. Muutokset perheessä voivat kuitenkin vaikuttaa perheen tilanteeseen. (Häggman-Laitinen 2007, 51–53.) Kotikäynneillä neuvolatyössä on erityinen merkitys, koska ne auttavat hahmottamaan perheen tilannetta syvemmin (Honkanen 2008, 229).

Perheen tuen tarpeen tunnistamisessa tärkeää on huomioida perheen vuorovaikutukselliset tekijät sekä voimavaratekijät ja vaativiin tilanteisiin liittyvät sopeutumisen keinot. Myös fyysisten, psyykkisten ja toiminnallisten tekijöiden huomioiminen tuen tarpeen tunnistamisessa on tärkeää. Kuitenkin perhesuhteisiin liittyvät ja tunnepuolen ongelmat ovat työntekijöiden mukaan hankalimmin tunnistettavia ja sen vuoksi ne koetaan myös vaikeimmin puututtavaksi tilanteiksi. Myös päihteisiin, parisuhteeseen ja kulttuurisiin eroihin liittyvät ongelmat koetaan työntekijöiden mukaan hankalina ottaa puheeksi. (Häggman-Laitila & Pietilä 2007, 53–54.)

Puheeksiottaminen koetaan yleensäkin hankalaksi vuorovaikutussuhteessa asiakkaan ja työntekijän välillä. Puheeksiottamisen vaikeus voi olla sekä työntekijästä että asiakkaasta lähtevää ja tähän voi liittyä suhteessa vallitseva asiantuntijalähtöisyys tai luottamuksellisuuden puute. Myös lapsi voi jäädä asiakastilanteessa syrjään ja tilanteet voivat olla liian aikuislähtöisiä tai perheet eivät ole valmiita ottamaan tukea vastaan. Voi myös olla, että aina ei ole mahdollista tarjota oikeanlaista tukea perheen tilanteeseen, mikä voi vaikuttaa jo puheeksi ottamiseen sinällään. Asioiden puheeksiottamisen merkitys on olennainen ja myös perheet toivovat avoimuutta asiakassuhteessa tasavertaisen

kohtelun ja helposti lähestyttävyyden lisäksi. Työntekijän piirteissä perheet arvostavat aktiivisuutta ja rohkeutta puuttua ja vastata perheen tilanteisiin. (Häggman-Laitila 2007, 54–55.) Neuvola nähdään keskeisenä paikkana riskien tunnistamisen ja varhaisen puuttumisen tiimoilta (Honkanen 2008, 227).

4.2 Huolen puheeksiottamisen menetelmä

Eriksson ja Arnkil (2005) esittelevät Huolen puheeksiottamisen menetelmänä, joka sopii lapseen liittyvän huolen käsittelyyn ottamiseen huoltajien kanssa. Menetelmä tukee vaikean asian puheeksi ottamista kunnioittavasti siten, että samalla voidaan tarjota myös tukea. Tavoitteena on saada aikaan liittouma huoltajien kanssa lasta koskevan huolen poistamiseksi. Menetelmässä voidaan käyttää tukena siihen suunniteltua lomaketta. Lomakkeessa on kolme erillistä kysymyssarjaa, joiden avulla työntekijä voi pohtia valmistautumista puheeksi ottamisen tilanteeseen sekä arvioida sitä keskustelun jälkeen. (Eriksson ja Arnkil 2005, 12.)

Ensimmäiset kysymykset ovat tarkoitettu pohdittavaksi silloin, kun työntekijä haluaa jäsentää itselleen kokemaansa huolta. Mistä asioista lapsen tilanteessa on herännyt huoli? Mitä tapahtuu, jos huolta ei oteta puheeksi? Kuinka suuri huoli on? Sarjan toiset kysymykset ovat tarkoitettu pohdittavaksi juuri ennen sovittua tapaamista perheen kanssa. Niiden tarkoituksena on miettiä, millaiseksi huoltaja mahdollisesti kokee työntekijän. Kysymykset ohjaavat myös huomaamaan perheen vahvuudet ja voimavarat. Etukäteen tulee myös valmistautua, millaista tukea voi itse tarjota tai muita tukimuotoja. Ennen keskustelua voi ajatella eri vaihtoehtoja siitä, miten huolen ottaa esille sekä ennakoida, mihin puheeksi ottaminen johtaa. Kolmannet kysymykset ovat heti huolen puheeksi ottamisen jälkeen ja niiden avulla työntekijä voi arvioida, miten keskustelutilanne on mennyt ja miten etukäteen mietityt asiat ovat toteutuneet. (Eriksson ja Arnkil 2005, 12–17.)

Eriksson ja Arnkil (2005) nimeävät menetelmää tukeviksi lähtökohdiksi työntekijän kokeman huolen, huolen konkretisoinnin, ennakkoinnin, voimavaralähtöisyyden ja dialogisuuden. Lisäksi huolen määrittelyssä voi ymmärrystä tuoda yhteistyö asiakkaan verkostojen kanssa. Huolen vyöhykkeistö myös auttaa työntekijää jäsentämään lapseen liittyvää huolta sekä pohtimaan omia mahdollisuuksia tukea ja muiden tahojen tuen tarpeellisuutta. (Eriksson ja Arnkil 2005, 20–38.)

4.3 Huolen vyöhykkeistö

Huolen vyöhykkeistö on apuväline keskusteluihin työyhteisön sisällä, eri sektorien välillä sekä vanhempien kanssa pohdittaessa toimintakäytänteitä, jotka tukevat lapsen kasvua ja kehitystä sekä antavat kaikille osapuolille välineitä selviytyä paremmin haastavista ja pulmallisista tilanteista. Myös asiakasperheen jäsenet voivat arvioida vyöhykkeistön avulla omia huolen asteita ja tuen tarpeitaan. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 188–189.) Huolen vyöhykkeistö helpottaa työntekijää lasta koskevan huolensa jäsentämisessä sekä arvioimaan omien auttamismahdollisuuksien ja lisävoimavarojen tarvetta (Eriksson & Arnkil 2005, 25).

Huolen vyöhykkeistö on kehitetty Stakesin Palmuke-projektissa ylisektoriseksi arviointivälineeksi työntekijöille, jotka työskentelevät lasten, nuorten ja perheiden kanssa (Arnkil, Eriksson & Arnkil 2000, 142). Eriksson ja Arnkil (2005) esittävät, että psykososiaalisessa työssä olisi hedelmällisempää puhua ongelmien sijaan kunkin omasta huolesta, jolla tarkoitetaan itse kunkin subjektiivista näkemystä. Lähtökohtana huolelle on lapsen tai perheen jokin pulmallinen tilanne, josta työntekijä tekee havaintoja. Työntekijällä huoli kohdistuu sekä lapsen tilanteeseen että omiin toimintamahdollisuuksiin. Huoli koskee tulevaisuutta ja se on luonteeltaan subjektiivinen ennakointi suhteiden kehittymisestä ja omista mahdollisuuksistaan toimia tilanteessa. (Eriksson & Arnkil 2005, 21.)

Työntekijä tarkastelee perheen kokonaistilannetta ja muodostaa näkemyksen tilanteesta, joka voi ilmetä eriaistisena huolena. Subjektiiivinen huoli voidaan nähdä jatkumona, jonka ääripäässä on täysin huoleton tilanne tai toisessa tilanne, jossa lapsen koetaan olevan välittömässä vaarassa. Huolen vyöhykkeistö on jaettu neljään osaan koetun huolen mukaan. **Vailla huolia olevassa tilanteessa** työntekijä kokee lapsen asioiden olevan hyvin ja lapsella olevan hyvät kasvuolosuhteet. **Pienen huolen alueella** työntekijälle herää pientä huolta perheen tilanteesta. Työntekijällä on kuitenkin vahva luottamus omaan auttamismahdollisuuksiin. **Harmaalla vyöhykkeellä** työntekijän huoli on tuntuvaa ja edelleen kasvavaa. Hän kokee, että hänen auttamismahdollisuudet ovat vähäiset. Tällä vyöhykkeellä perheen tilanteeseen kytkeytyvien tahojen työnjako on usein epäselvää tai muiden tahojen mukanaolosta ei ole tietoa. Työntekijä kaipaa lisää voimavaroja muilta työntekijöiltä. **Suuren huolen alueella** huoli on tuntuvaa ja työntekijä arvioi lapsen olevan vaarassa. Huoli ei anna työntekijälle mahdollisuutta empiä tilanteessa, vaan hänen tulee toimia esimerkiksi ottamalla yhteyttä lastensuojeluun, psykiatriin tai poliisiin. (Erikson & Arnkil 2005, 21, 26.)

4.4 Varhaisen puuttumisen malli

Varhaisen puuttumisen malli (Pirskanen 2007) on kehitetty alun alkaen tueksi nuorten päihdemittarille ja päihteettömyyden edistämiseksi koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Mallin perustuu varhaiseen puheeksi ottamiseen, mini-intervention toteuttamiseen ja voimavarojen tukemiseen (Pirskanen 2007, 97). Malli pohjautuu Huolen vyöhykkeistöön ja sen määrittämiin huolen asteisiin (Pirskanen & Pietilä 2010, 154).

Varhaisen puuttumisen malli kuvaa varhaiseen puuttumiseen liittyvää tilanearviota sekä toiminnan prosessia havainnollisesti toimintakaavion ja interventiosuosittelujen avulla. Malli huomioi asiakkaan mukana olemisen varhaisessa puuttumisessa ja toimintaprosessissa. Sen tarkoitus on helpottaa tilanearvion tekemistä työntekijän taholta sekä varhaista puuttumista ja puheeksi

ottamista asiakastilanteessa. Tilannearvion tekeminen antaa kuvan asiakkaan voimavaroista, oman elämäntilanteensa kokemisesta ja läheisten tuesta. Toimintakaavio ja huolen asteet hyödyttävät toimintaprosessia asiakkaan ohjauksessa huolen kokemisen vahvuuden kautta. (Pirskanen & Pietilä 2010, 154.)

Asiakkaan ja työntekijän yhteinen pohdinta ja tilannearvio nähdään keskeisenä varhaisessa puuttumisessa. Yhteinen pohdinta asiakkaan kanssa on intervention ydin, mutta se nähdään tärkeäksi myös ennaltaehkäisevässä voimavarojen tukemisessa. Varhaisen puuttumisen malli pohjautuu työntekijän ja asiakkaan väliseen avoimuuteen, rehellisyyteen ja luottamuksen saavuttamiseen. Tämän vuoksi työntekijän ammatillisuus on merkittävässä roolissa mallin mukaisessa toiminnassa elämäntilanteen, sekä ulkoisten ja sisäisten voimavarojen kartoittamisessa ja tukemisessa. (Pirskanen 2007, 97 - 98.)

5 SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TYÖKENTTÄ

Kehittämistyö sijoittuu sosiaali- ja terveydenhuollon rajapinnalle. Molempien toimialojen lainsäädäntö jo määrittelee ehkäisevän työtteen merkitystä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Perusterveydenhuolto tarvitsee tuekseen myös muita toimialoja, kuten sosiaalihuoltoa toteuttaessaan terveyden edistämistä. Yhteistyön merkitys on tärkeä. Ehkäisevä sosiaali- ja terveystoiminta määrittää varhaisen puuttumisen toimintamallin olevan merkityksellinen molemmilla toimialoilla. (Lammi-Taskula 2011, 128.) Varhainen puuttuminen ei kohdennu vain riskiryhmiin, vaan sen tulee olla varhaista ja avointa yhteistyötä lapsiperheiden kanssa. Tämä antaa heille mahdollisuuden olla osallisena oman hyvinvointinsa edistämisessä eri tahojen kanssa tehtävässä verkostotyössä. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 187).

Terveydenhoitotyössä keskeisenä käsitteenä voidaan pitää terveyttä, josta muodostuu tavoite ja toiminnan lähtökohta koko terveydenhoitoalalle. Terveys

itsessään on hyvin laaja ja monimuotoinen käsite. Terveysteen ovat vaikuttamassa olennaisesti yhteiskunnalliset olosuhteet ja elinympäristö, mutta myös työolosuhteet sekä hyvinvointi psyykkisestä näkökulmasta (Pietilä 2010, 16). WHO:n (World Health Organization) määritelmän mukaan terveys tulee nähdä voimavarana ihmisen elämän eri osa-alueilla huomioiden sosiaalisen, psyykkisen, henkisen, emotionaalisen ja fyysisen puolen ihmisenä olemisessa. Hoitotyö pyrkii toiminnallaan edistämään ja ylläpitämään ihmisten terveyttä, vaikka siihen kuuluisi myös sairaus. Terveystenhoitotyössä puolestaan pyritään tukemaan ja vahvistamaan ihmisen voimavaroja sekä vaikuttamaan ihmisen omaan ohjautuvuuteen itseään koskevassa toiminnassa ja päätöksenteossa. (Lauri & Kyngäs 2005, 55.) Myös voimavarojen tunnistaminen itsessään on tärkeä osa terveystenhoitotyötä (Pietilä, Halkoaho & Matveinen 2010a, 235).

Terveystenhoitotyössä, terveysten edistämiseen liittyen, ihminen nähdään aktiivisena sekä subjektiivisena toimijana omassa elämässään, mutta myös vastuullisena toimijana omassa toimintaympäristössään (Pietilä 2010, 11). Terveysten edistäminen käsitteenä mielletään yksilöitä ja yhteisöjä voimaannuttavana, jossa elämönhallinnan tunteen vahvistaminen yksilötasolla nousee tärkeäksi tekijäksi. Ei siis ole kysymys vain sairauksien ehkäisystä ja hoidosta. (Pietilä ym. 2010a, 235–242.) Terveysten edistämiseen liittyy hyvin vahvasti myös eettisiä periaatteita, joita Pietilä, Halkoaho ja Matveinen (2010b, 244) kuvaavat ihmisarvon kunnioittamisen, yksilöllisyyden, itsemääräämisoikeuden, tasa-arvoisuuden ja vastuullisuuden pohjalta.

Sosiaalialan ammattilaisen eettisissä ohjeissa (2012) nostetaan esille sosiaalialan työn kansainvälinen määritelmä, jonka mukaan sosiaalialan työn tavoitteena on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen. Keinoiksi tähän on nimetty sosiaalisen muutoksen, ihmissuhdeongelmien ratkaisujen ja itsenäisen elämönhallinnan edistäminen. Vuorovaikutus ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä on puolestaan työn kohteena. Välineinä tässä työssä toimivat sosiaali- ja käyttäytymisteoreettista sekä yhteiskunnan järjestelmiä koskeva tieto ja niiden soveltamisessa tarvittava taito. Sosiaalialan työ perustuu kansainvälisiin yleissopi-

muksissa kirjattuihin ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteisiin. (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2012, 7.)

Sosiaalialan työssä on keskeistä asiakkaan ja häntä ympäröivän yhteisön vahvuuksien löytäminen ja vahvistaminen. Tavoitteena on lisätä asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia yhteiskunnan jäsenenä. Työntekijän tulee ottaa huomioon asiakkaan koko elämänalue ja kohdata hänet yksilönä ja myös osana perhettään sekä osana hänen yhteisöjään ja yhteiskuntaa. Ammatillisen työn tavoitteena on voimavarojen lisääminen ja myönteisten ratkaisumallien etsiminen vaikeuksien keskellä. (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2012, 8, 25.)

Kananoja, Lähteinen ja Marjamäki (2011) kuvaavat ”sosiaalisen” sosiaalityössä tarkoittavan sitä, että ihmistä ja hänen vaikeuksiaan tarkastellaan osana hänen elämäntilannettaan ja siihen vaikuttavia sosiaalisia ja taloudellisia tekijöitä. Tähän sisältyy myös ihmisen sosiaaliset kokemukset ja hänen sosiaaliseen kehitykseensä vaikuttaneet tekijät. Siksi on tärkeää nähdä, mitä tällä hetkellä olevat ja aikaisemmat elämäntilanteet kokemuksina ihmiselle merkitsevät ja miten ne muovaavat hänen elämäänsä. Sosiaalinen viitekehys pitää siis sisällään ihmisen, elämäntilanteen, sosiaalisten olojen ja sosiaalisten kokemusten kokonaisuuden. Sosiaalityön tavoitteena on asiakkaan elämäntilanteen paraneminen, hänen toimintakykynsä ja elämänotteensa vahvistuminen tai muutos sosiaalisissa oloissa. Lisäksi sosiaalityössä on ominaista toiminnan yksilöllisyys, mikä tarkoittaa työskentelyn räätälöintiä kunkin yksilön elämäntilanteen, yksilöllisten tarpeiden ja voimavarojen sekä niiden pohjalta asetettavien tavoitteiden mukaan. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 134–135, 142.)

5.1 Lapsiperheiden varhainen tukeminen

Varhainen tuki käsitteenä ja toimintana on haasteellinen, koska se on monille vielä tuntematon työmuotona sekä ammatillisena asiantuntijuutena nuori.

(Varhainen tuki – kohti hyviä käytäntöjä opas 2008,11). Lindqvist (2008) on tarkastellut varhaisen tuen käsitettä varhaiskasvatuksen, sosiaalipolitiikan, sosiaalityön, sosiaalialan työn ja terveydenhuollon näkökulmista. Hän esittää varhaisen tuen paikantuvan ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn väliin kuitenkin siten, että rajat näiden kolmen välillä eivät ole tarkkoja. Varhaisen tuen ja varhaisen puuttumisen käsitteet näyttävät rinnakkaisina ja ne sekoittuvat toisiinsa. Varhaisella tuella edistetään kaikkien lapsiperheiden hyvinvointia sekä ehkäistään ongelmien syntymistä. Varhainen puuttuminen kuuluu myös ehkäisevän toiminnan piiriin siten, että silloin jo olemassa olevat ongelmat tai riskit tulee ensin tunnistaa ja niihin puuttua ennaltaehkäisevästi. Varhainen tukeminen puolestaan on laaja-alaista, kehityksellistä ja rakenteellista. (Lindqvist 2008, 19, 23, 108.)

Eri maissa on erilaisia varhaisen puuttumisen menetelmiä ja keinoja, mutta tavoite on kuitenkin kaikilla sama, tarjota lapsille heidän kehitystään tukevia palveluja. Työntekijällä on tärkeä merkitys perheiden tukemisessa ja auttamisessa voimaantumiseen. Tärkeää on pyrkiä ymmärtämään ja tunnistamaan perheiden tarpeet ja tavoitteet, merkityksellistä tässä on yhteistyö perheiden kanssa. Perheen ja työntekijän yhteistyö voi parhaimmillaan voimaannuttaa ja auttaa perheitäkin tunnistamaan omia tarpeitaan. (Harjusola-Webb, Gatmaitan & Lyons 2013, 42–43, 51.)

Varhaisen tuen työssä vanhemmuuden tukeminen konkretisoituu kohtaamisena ja toimintana. Asiakkaiden kohtaamisessa vuorovaikutuksen laatu on olennaista. Sen tulee olla yksilöllistä, kunnioittavaa ja osallistavaa tuen tarpeen havainnointia. Huolen tunnistaminen kuuluu myös osaksi tätä vuorovaikutusta. (Lindqvist 2008, 110.) Perheen kokemana varhaisen tuen katsotaan tarkoittavan luottamuksellista asiakassuhdetta, jolloin huolien puheeksi ottamisessa korostuvat dialogisuus, kumppanuus ja perheen voimavarojen käyttöönoton tukeminen. Varhaisen tuen toiminta muovataan perheiden tarpeiden mukaisesti. Varhaisen tuen ajatuksena on, että vanhempia tukemalla turvataan lapsen hyvinvointi. Perheitä varhain tukemalla saadaan hyödynnettyä perheen

omat voimavarat sekä motivaatio muutokseen. (Varhainen tuki – kohti hyviä käytäntöjä opas 2008,4, 15).

Varhaisen puuttumisen työssä perhekeskeisyyden rooli nähdään merkittävänä perheen hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Toisaalta perheiden kanssa toimimisessa hyvinvoinnin kannalta tärkeänä nähdään myös se, että heidän kanssaan työskentelevät samat työntekijät. (Dunst, Hamby & Brookfield 2007, 280.) Perhekeskeisyys on tutkimusten mukaan vaikuttanut olennaisesti vanhempien psyykkiseen hyvinvointiin, etenkin äidin pelkojen, stressin ja masentuneisuuden on todettu vähentyvän ja kokonaisuudessaan työskentelytavan vaikutus hyvinvointiin ja itseystyvytyden tunteeseen on ollut kasvattava. (Law, Rosenbaum, King, Burke-Gaffney, Moning-Szkut, Kertoy, Pollock, Viscardis & Teplicky 2003, 3–4.) Varhaisen puuttumisen työskentelyllä perheiden keskuudessa on myös perheen sisäistä vuorovaikutusta tukeva merkitys (Friend, Summers & Turnbull 2009, 468).

Varhaisen tuen työ koskee lähes kaikkia lapsiperheiden kanssa työtä tekeviä ja se vaatii alueellista yhteistyötä. Yhteistyön tehtävänä on tunnistaa alueen kehitys, toimia asiakaslähtöisessä verkostotyössä sekä tiedottaa palveluista eri toimijoiden kesken. Yhteisessä verkostotyössä tieto alueen palveluista vahvistuu. Tällöin myös asiakkaat tulevat tietoisiksi erilaisista palveluista ja saavat tarvitsemansa tuen. Keskeistä kehittämisessä tulee olla myös palvelujen paikallisuus ja matalakynnyksisyys. Toiminnan tarkastelu yhteisöllisenä lisää eri toimijoiden vastuunottamista varhaisen tuen työstä. (Lindqvist 2008, 109, 112.)

Varhainen tuki on monimuotoista toimintaa, jolla pyritään vastaamaan lasten ja lapsiperheiden tuen tarpeisiin mahdollisimman varhain. Toiminnan katsotaan vahvistavan edistävästi ja ennaltaehkäisevästi lapsen hyvinvointia suojaavia tekijöitä. Taustalla on myös ajatus lapsen hyvinvointia uhkaavien riskien tunnistamisesta ja niihin puuttumisesta. Puuttumisen jälkeen on aina tarjottava tukea. (Lindqvist 2008, 108–109, 113.)

Varhaisen tukemisen onnistumisen haasteena on palvelujen saavutettavuus, tuen oikea-aikaisuus sekä tarpeita vastaavien palveluiden riittävyys. Saavutettavuuteen vaikuttaa, ovatko palvelut asiakkaiden ja lapsiperheiden kanssa toimijoiden löydettävissä. Keskeistä on ymmärtää, millaisia ovat perheiden tuen tarpeet, joita voidaan tukea varhaisen tuen työllä sekä kehittää sellaisia palveluja. Lisäksi varhaisen tuen työlle asettavat haasteita toimintaympäristön muutokset sekä toiminnan ja toimijoiden rajapinnat. (Lindqvist 2008, 110–111.)

5.1.1 Perheen hyvinvointi

Sosiaali- ja terveysalan ehkäisevällä työllä tarkoitetaan ihmisten hyvinvoinnin tukemista ja hyvinvointia tukeviin tekijöihin vaikuttamista. Toisin sanoen tarkoituksena on hyvinvoinnin riskitekijöiden poistaminen tai lieventäminen ennen kuin ne aiheuttavat hyvinvoinnin vajetta tai huono-osaisuutta. (Kananaja, Lähteinen & Marjamäki 2011,152.)

WHO:n terveyden määritelmän lisäksi voidaan ihmisen hyvinvointia tarkastella Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien mukaan. Bardy (2013) liittää hyvinvoinnin perustaksi Allartin (1976 ja 1993) esittämät hyvinvoinnin kolme ulottuvuutta ”having-loving- being”. ja Lasten oikeuksien sopimuksen, joka hyväksyttiin YK:ssa vuonna 1989 ja Suomi sitoutui sen noudattamiseen vuonna 1991. Bardy kiteyttää lapsen oikeuksien sopimuksen siten, että sopimuksessa sitoudutaan toimimaan kaikkien huolenpitoa ja suojelua sekä osallistumista koskevien oikeuksien toteuttamiseksi mahdollisimman täysimääräisesti. Näihin pohjautuen hän esittää hyvinvoinnin kolmeksi pääulottuvuudeksi elinolot, ystävyyssuhteet ja maailmaan orientoitumisen. (Bardy 2013, 62, 67–68.)

Elinoloihin katsotaan kuuluvan toimeentulon, asumisen, työllisyyden, terveyden ja koulutuksen eli mitä ihmisellä on (having). Lasten elinolot määrittävät pääasiassa vanhempien mukaan siten, että vanhemmilla on vastuu lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja elatuksesta. Riittävä elintaso turvaa lapsen kasvun

ja kehityksen. Ystävyysuhteilla (loving) tarkoitetaan kaikkia erilaisia suhteita niin kotona perheessä kuin muitakin suhteita ympärillä. Läheissuhteet ovat olennaisia syvimpien tarpeiden tyydytyksessä. Lapsuudessa varhainen läheissuhde on elintärkeä. Perhesuhteet ovat lapsen kannalta merkityksellisiä, koska niissä tapahtuvat lapsen huolenpito ja kasvatus. Maailmaan orientoituminen (being) pitää sisällään omaan ja itseä koskeviin toimiin ja päätöksiin osallistumisen sekä vapaa-ajan tekemisen mahdollisuudet, työn ja luonnosta nauttimisen. Pohjimmiltaan silloin on kyse suhteesta itseän ja muihin sekä kokemukseen elämän merkityksellisyydestä. Hyvinvoinnin ulottuvuudet vaikuttavat toisiinsa. Tarpeiden tyydytys näillä kolmella ulottuvuudella tuo kokemuksen positiivisesta hyvinvoinnista, ja toisaalta niillä voidaan myös määritellä sosiaalisia ongelmia hyvinvoinnin vajeina tai pahoinvoinnin lähteinä. (Bardy 2013, 68–70.)

Niemelä (2009, 231) käsitteellistää hyvinvoinnin tasoittain hyvänä olona (well-being), hyvänä toimintana ja onnistuneena elämänä (well-doing) sekä hyvänä omistuksena ja menestymisenä (well-having / welfare). Näiden aineellisilla, sosiaalisilla ja henkisillä ulottuvuuksilla ilmenee erilaista hyvää oloa, hyvää toimintaa ja menestymistä. Ihmisen hyvinvointia voidaan tarkastella koettuna hyvinvointina tai objektiivisesta näkökulmasta.

Lammi-Taskula (2011, 9) kirjoittaa, että hyvinvointia voidaan tarkastella itse kunkin omaan kokemukseen perustuen, ja mikäli jollakin osa-alueella koetaan olevan puutteita, niiden merkitys korostuu hyvinvoinnin määrittäjänä. Perusasiat nousevat tärkeiksi, mikäli ravintoon, vaatetukseen tai asumiseen on tyytymättömyyttä. Toisaalta näiden perusasioiden ollessa hyvin saattaa työ, harrastukset tai koulutus nousta keskeiseksi. Hyvinvoinnin ytimenä voidaan katsoa olevan myös ihmissuhteet, ystävyysuhteet sekä rakkauden kokeminen.

Perheellä on keskeinen merkitys hyvinvoinnin tuottajana. Perheen tehtävänä on tarjota muun muassa tärkeitä ihmissuhteita, rentoutumista, pohjan itsetunnon, hoivaa ja huolenpitoa. Perheessä kaikilla sen jäsenillä on mahdollisuus

yhteiseen kasvuun, kehittymiseen ja vuorovaikutukseen. Lapselle perhe on merkityksellinen turvallisuuden tunteen luojana. (Lammi-Taskula 2011, 21.) Törrönen (2012, 10) nimeää arkiseksi hyvinvoinniksi kodin ja arjen yhteen sitomista. Kodin arkiseen hyvinvointiin liittyvät perheen talous, sosiaaliset suhteet ja mahdollisuus toteuttaa itseään. Raijas (2011) mainitsee, että hyvinvoinnin kokemiseen vaikuttaa yksilön vapaaehtoisuus toimia sekä oman toimintansa ja ajankäyttönsä hallinta, mutta myös mahdollisuus olla vaikuttamassa elinoloihinsa. Hyvinvoinnin ylläpitämiseksi ja edistämiseksi vaaditaan vuorovaikutusta eri toimijoiden kesken. (Raijas 2011, 251, 255.)

5.1.2 Voimaantumisen ja itsepystyvyys hyvinvoinnin tukena

Itsetunnolla on yhteys yleiseen hyvinvoinnin tunteeseen, mutta se ei ole aina takaamassa kokonaisvaltaista tyytyväisyyden kokemusta elämästä. Toisaalta hyvän itsetunnon omaavilla on kokemus, että he pystyvät vaikuttamaan elämäänsä riittävästi. Tämä tunne itsepystyvyydestä antaa ihmiselle mahdollisuuden elämää ohjaavien päätösten tekemiseen ja vastuunottamiseen omasta elämästään. Pystyvyyden tunteen puuttuessa ihmisestä tulee elämäntapahetimitensä objekti. (Keltikangas-Järvinen 2005, 35–36.)

Itsetuntoa ja siihen liittyvää elämän hallinnan tunnetta voidaan vahvistaa hyväksynnän, kunnioituksen ja positiivisen palautteen kautta. Tärkeää on tukea ihmisen vahvuuksia ja voimavaroja sekä hyväksyä hänet omana itsenään. (Pirskanen & Pietilä 2010, 158.) Peavy (2006, 53) ilmaisee, että kunnioitus on keskeinen tukea hakevan ihmisen ainutkertaisuuden ja loukkaamattomuuden sekä yhteistyösuhteen ja ohjauksen kannalta. Keinoja kunnioituksen osoittamiseen on vahvistaa ihmisen itse asioille antamia henkilökohtaisia merkityksiä ja kokemuksia.

Hyvinvointia edistävässä työotteessa nähdään merkityksellisenä asiakkaan voimaannuttava kohtaaminen, jolla voidaan tukea hänen omaa selviytymistä ja elämäntilanteiden hallintaa (Pietilä, Halkoaho & Matveinen 2010a, 233).

Sirviön (2006, 133–134) mukaan perheessä vanhemmat arvioivat elämänhallinnan tunteen, henkisen hyvinvoinnin ja tasapainon fyysisen terveyden ohella enenevässä määrin tärkeänä. Tätä tulisi edistää käyttämällä ennakoivaa työtettä ja suunnata yhä enemmän asiakastyötä tulevaisuuden tarkasteluun, voimavaroihin ja vahvistamiseen. Nummela (2011, 112) puolestaan toteaa asiakkaan elämäntilanteen tunnistamisen olevan tärkeässä asemassa asiakkaan auttamisessa.

Vuorovaikutuksessa tapahtuvan asiakkaan tukemisen tavoitteena on hänen kokemus voimaantumista, jolla tarkoitetaan sisäistä voimaantumista, joka syntyy ihmisen omien oivallusten ja kokemusten pohjalta. Vuorovaikutus muiden kanssa sosiaalisissa kohtaamisissa on merkittävä voimaantumista tukeva tekijä. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2005, 26.) Voimaantuminen on keino muutoksen aikaansaamiseksi, jolloin on mahdollista vaikuttaa elinolosuhteisiinsa, saavuttaa haluamia asioita, parantaa elämänsä laatua sekä tukea myös toisia näissä pyrkimyksissä. Yksilötasolla voimaantuminen painottuu sisäisessä elämänhallinnassa ja koetussa elämänlaadussa tapahtuvaan muutokseen. (Hokkanen 2009, 317–318.)

5.2 Kehittämistyön toimintaympäristö

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä on 1.1.2010 toimintansa aloittanut kuntayhtymä, joka vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä ympäristönsuojelun ja ympäristöterveydenhuollon palvelujen järjestämisestä Iisalmen ja Kiuruveden kaupungille sekä Sonkajärven ja Vieremän kunnille (Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän strategia 2011–2014). Kuntayhtymän alueella on asukkaita 39 365 ja lapsiperheitä on 3 892 (Taulukko 1).

Taulukko 1. Väestötietoa Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän kunnista

	väkiluku 2013	lapsiperheet 2012 (perheet, jois- sa alle 18-vuotiaita lapsia)	0 – 14-vuotiaat, % väestöstä 2013
Iisalmi	22 171	2 243	15,4
Kiuruvesi	8 866	854	15,1
Sonkajärvi	4 454	397	13,9
Vieremä	3 874	398	15,8
			koko maa 16,4
YHTEENSÄ	39 365	3 892	

(Tilastokeskus)

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän strategia ohjaa toiminnan suunnittelua, tavoitteita, päätöksentekoa ja arjen toimintaa kuntayhtymässä. Strategiassa painotuu ennakointi ja ennaltaehkäisevä toimintatapa korjaavan toiminnan sijaan. Lasten ja nuorten sekä perheiden palveluissa tähän pyritään ottamalla käyttöön perhekeskusmalli. Tavoitteena on palvelutarpeen arvioinnin tekeminen suositusten mukaisesti sekä kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrän olevan valtakunnallisen tason mukainen tai alle. (Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän strategia 2011–2014.)

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä tuli voimaan 1.2.2014 organisaatiomuutos. Uudessa johtamisjärjestelmässä on viisi vastuualuetta: Terveyspalvelut, Hoito- ja hoivapalvelut, Hyvinvointipalvelu, Ympäristö- ja terveysvalvontapalvelut sekä Hallinto- ja tulipalvelut. Hyvinvointipalveluihin kuuluvat Perhekeskuspalvelut, Sosiaalityön palvelut ja Mielen terveys- ja päihdepalvelut (Kuvio 2). (Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän organisaatiokaavio).

HYVINVOINTIPALVELUT		
Perhekeskuspalvelut •Terveysneuvonta •Perheneuvola	Sosiaalityön palvelut •Vammaispalvelut •Kehitysvammayksiköt •Perhesosiaalityö •Aikuissosiaalityö	Mielenterveys- ja päihdepalvelut •Aikuispsykiatrinen poliklinikka •Lasten, nuorten ja kuntoutuksen poliklinikka •Mielenterveys ja päihdeosasto

Kuvio 2. Hyvinvointipalvelut

Lastensuojelulaki velvoittaa kunnat laatimaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kuntien toimintaa koskevan suunnitelman. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä on laatinut lastensuojelun suunnitelman vuosille 2014–2016 kuntayhtymän alueelle. Suunnitelmassa on huomioitu palveluorganisaatiossa 1.2.2014 tapahtuneet muutokset ja lähivuosien tavoitteet. Perhekeskuspalveluiden tavoitteena on vahvistaa ennaltaehkäisevää ja varhaista perheiden tukea yhteistyössä sosiaalityön lastensuojelun kanssa. (Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä lastensuojelusuunnitelma 2014, 4, 5.)

Lasten suojelu kokonaisuutena edellyttää palvelujärjestelmän kehittämistä lasten ja lapsiperheiden palveluiden eri sektoreilla sekä sektorirajat ylittävää yhteispalvelumuotoja. Lisäksi tarvitaan kasvatuksen ja lasten kehityksen tukemiseksi palvelujen sisällöllistä kehittämistä. Erityisesti näitä yhteispalveluja ovat lasten ja perheiden varhaisen tukemisen muodot. Tavoitteena on, että lapsi ja perheet saisivat tarvitsemaansa tukea varhaisessa vaiheessa. (Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä lastensuojelusuunnitelma 2014, 3.)

Kehittämistyö kohdentuu Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän Hyvinvointipalveluihin (Kuvio 2). Hyvinvointipalvelut kattavat sosiaali- ja terveydenhuollon palve-

luja, joissa tehdään työtä lapsiperheiden kanssa. Seuraavassa kuvataan perheohjaajien ja neuvolan terveydenhoitajien työn kuvaa tarkemmin, koska ne on haluttu nostaa keskeisempään rooliin jo pelkästään opinnäytetyöntekijöiden taustaan kuuluvan työnkuvan tuttuuden vuoksi. Toisaalta perhetyöhön ohjautuu neuvolasta eniten tukea tarvitsevia lapsiperheitä. Perheneuvola, sosiaalityö ja aikuispsykiatrinen poliklinikka linkittyvät kuitenkin olennaisesti kehittämistyöhön, koska ne ovat tärkeitä lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistajia työskennellessään perheiden kanssa. Tässä kehittämistyössä näiden toimialueiden tarkempi työnkuvaus jätettiin pois, koska se olisi vaatinut laajan perehtymisen ja sen jälkeen työnkuvauksien aukikirjoitus olisi vasta ollut mahdollista.

5.3 Perheohjaajien työ

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän perhetyön tiimiin kuuluvat lisäalassa neljä perheohjaajaa, Kiuruvedellä kaksi perheohjaajaa, Sonkajärvellä yksi perheohjaaja ja Vieremällä yksi perheohjaaja. Lisäksi kuntayhtymän alueella on kaksi perheohjaajien tiimiin kuuluvaa lapsiperheiden kotipalvelun työntekijää. Perhetyö on kotiin annettavaa tavoitteellista ja suunnitelmallista apua, jolla pyritään tukemaan ja auttamaan lapsiperheitä, edistämään heidän hyvinvointiaan ja lisäämään perheen voimavaroja. Sitä toteutetaan varhaisen tuen ja lastensuojelun perhetyönä. Keskeistä työssä on aina lapsen edun turvaaminen. Perhetyö dokumentoidaan aina Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän asiakastietojärjestelmään. (Perhetyö n.d.)

Lastensuojelun perhetyöhön perheet ohjautuvat lastensuojelun sosiaalityön kautta. Sosiaalityöntekijä kartoittaa perheen tilanteen ja samalla arvioi perheen tarvitseman tuen sekä perheen valmiuden ottaa perhetyötä vastaan. Perhetyö on lastensuojelun asiakassuunnitelmassa avoimuuden tukitoimena. Perhetyöstä laaditaan yhdessä perheen ja yhteistyötahojen kanssa perhetyönsuunnitelma. (Perhetyö n.d.)

Varhaisen tuen perhetyöhön asiakkaiksi perheet ohjautuvat äitiys- ja lastenneuvolan, sosiaalityön, koulukuraattorin, perheoikeudellisten palveluiden, perheneuvolan, lasten ja nuorten psykiatrian tai aikuispsykiatrisen poliklinikan kautta. Perhetyö alkaa yhteisellä tapaamisella perheen ja lähettävän tahon kanssa, jolloin sovitaan perhetyön tavoitteista ja sisällöstä sekä laaditaan perhetyönsuunnitelma. Perhetyötä tehdään perheessä noin yhdestä kolmeen kuukaudesta ja tarvittaessa sitä voidaan jatkaa. Perheohjaajien esimies tekee päätöksen myönnettävästä perhetyöstä. (Perhetyö n.d.)

Perhetyöllä pyritään tukemaan lapsiperheitä ja heidän arjen sujumista. Perhetyö voi liittyä:

- arjen jäsentämiseen (päivärytmi, arjen hallinta)
- lapsen ja vanhemman vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteen tukemiseen
- vanhemman jaksamattomuuteen (väsymys / uupumus)
- elämänmuutokseen (ero, sairastuminen)
- monilapsisuuteen
- verkostojen vähäisyyteen

Perhetyön toimintamuotoja ovat kuunteleminen, keskusteleminen, havainnointi sekä kannustaminen. Perheohjaajat opastavat arjen erilaisissa tilanteissa sekä mallintavat ja etsivät yhdessä ratkaisuja perheen kanssa. Perheohjaajat työskentelevät myös lasten kanssa. Tarvittaessa asiakkaita ohjataan muiden palveluiden piiriin ja tehdään yhteistyötä muiden viranomais tahojen kanssa. Ennen perhetyön aloittamista on tärkeää selvittää, millainen huoli lähettävällä taholla on perheestä ja millainen huoli perheellä on tilanteestaan. Lisäksi tulee kartoittaa, mitä perheen kanssa on jo tehty ja mitä tukea perhe joo saa sekä voivatko muut tahot tukea perhettä. Tärkeää on myös selvittää, mitä perhe, lähettävä taho ja yhteistyökumppanit odottavat perhetyöltä. (Perhetyö n.d.)

5.4 Terveystenhoitajien työ äitiys- ja lastenneuvolassa

Raskausaikana sekä äidin että sikiön hyvinvointia pyritään turvaamaan ja seuraamaan äitiysneuvolassa. Fyysisen hyvinvoinnin lisäksi seurannalla on tarkoitus huomioida ja edesauttaa tulevan lapsen, vanhempien ja koko perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Neuvolatyö on asiakas- ja perhekeskeistä työtä, jossa asiakkaan yksilöllinen kohtaaminen ja hänen itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen huomioidaan asiakasta arvostaen. Tämä vaatii kumppanuuteen perustuvan yhteistyösuhteen muodostamista perheen kanssa. Vanhemmuuden tukeminen ja voimavarojen kartoittaminen sekä niiden tukeminen ovat äitiysneuvolatyön tärkeitä tehtäviä ja näiden tukemiseksi neuvola tarvitsee tarpeen vaatiessa yhteistyötä ja moniammatillista yhteistoimintaa perheytyön, sosiaalityön, mielenterveystyön, perheneuvolan, erikoissairaanhoidon sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. (Äitiysneuvolaopas 2013, 16, 20–21, 23, 34.)

Lastenneuvolatyössä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisen lisäksi on tärkeää perhekeskeisyys ja voimavaralähtöisyys huomioiden tukea vanhemmuutta ja parisuhdetta sekä perheen yleistä hyvinvointia. Lapsen etu on ensisijalla lastenneuvolatyössä ja siihen pyritään terveyttä edistävän näkökulman avulla, johon liittyy myös tarvittava varhainen puuttuminen perheen hyvinvoinnin tukemiseksi. Moniammatillisen yhteistyön merkitys myös lastenneuvolassa on erityisen tärkeää ja korostuu etenkin varhaisen puuttumisen tilanteissa. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 17–19, 24.)

5.4.1 Neuvolaohjeistus ja voimavarojen tunnistamisen menetelmät

Neuvolaopas suosituksineen antaa raamit neuvolatyölle, jonka tarkoituksena on turvata toiminnan kansallinen yhtenäisyys ja laatu. Tieteellinen tutkimus ja näyttöön perustuvuus ovat suositusten taustalla. Yleisesti neuvolatyötä ovat ohjaamassa Terveystenhoitolaki ja valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta ja sen järjestämisestä kuntien velvoitteena. Myös neuvolakäyntien määrä ja

sisältö määritellään suosituksissa, etenkin laajoissa terveystarkastuksissa on tarkoituksena laajemmin, eri näkökulmat huomioiden, perheen tilanteen ja voimavarojen kartoittaminen ja tukeminen. (Äitiysneuvolaopas 2013, 11, 17, 108.)

Tähän voimavarojen tunnistamiseen on olemassa voimavaralomakkeet lasta odottavalle sekä vauvaperheelle, näiden avulla päästään keskustelemaan syvemmin vanhempien terveydestä ja hyvinvoinnista, parisuhteesta, perheen muotoutumisesta ja keskinäisestä vuorovaikutuksesta, taloudellisesta tilanteesta sekä tukiverkostosta. Molempien vanhempien läsnäolo laajassa terveystarkastuksessa on tärkeää ja keskustelun tulee olla perheen tarpeista lähtevää. (Äitiysneuvolaopas 2013, 108–111.) Vanhempia voidaan lomakkeiden avulla motivoida keskinäiseen keskusteluun omien voimavarojen ja kuormittavien tekijöiden pohtimiseksi sekä tuon pohjalta mahdollisen muutoksen tarpeen ymmärrykseen. Työntekijöille se on hyvä puheeksiottamisen väline ja mahdollistaa paremmin tuen tarjoamisen perheelle. (Hakulinen – Viitanen & Pelkonen 2011, 125.)

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä on käytössä sekä lasta odottavan että lapsiperheen voimavaralomakkeet ja lisäksi äideille EPDS -mielialaseula ja molemmille vanhemmille AUDIT -kyselyt päihteiden käytöstä. Näiden tarkoituksena on kartoittaa perheen tilannetta, auttaa perhettä itseään tunnistamaan hyvinvointiinsa liittyviä tekijöitä ja olla puheeksiottamisen välineenä työntekijän ja perheen välillä. Varhaista vuorovaikutusta tukeva -haastattelu on käytössä tarpeen mukaan ja siihen kuntayhtymä pyrkii kouluttamaan kaikki terveydenhoitajat.

5.4.2 Neuvolapalvelut kuntayhtymässä

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä neuvolapalveluja on käytössä jokaisella neljällä paikkakunnalla, Iisalmessa, Kiuruvedellä, Sonkajärvellä ja Vieremällä. Terveystarkastajat äitiysneuvolassa koko kuntayhtymän alueella on seitsemän,

joista suurimmalla osalla terveydenhoitajan koulutuksen lisäksi on suoritettuna kättilökoulutus. Äitiysneuvolasta asiakkuus siirtyy lastenneuvolaan lapsen ollessa viikon ikäinen. Vain pari äitiysneuvolan terveydenhoitajaa tekee lastenneuvolatyötä, joten usealla perheellä terveydenhoitaja vaihtuu. Kuntayhtymän alueella lastenneuvolassa työskentelee kymmenen terveydenhoitajaa.

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä on viimeisten vuosien aikaan pyritty yhä enemmän edistämään varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisevää terveydenhoitoa. Kuntayhtymässä on myös aktiivisesti osallistuttu erilaisiin hankkeisiin, joiden tiimoilta on kehitetty ja tuotu erilaisia menetelmiä neuvolatyön tueksi ja suositusten mukaisen työn pohjaksi. Tällaisia kehittäviä hankkeita ovat olleet mm. Terveyttä Tukien -hanke ja TERVIS -hanke.

6 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Kehittämistyön tarkoituksena on kehittää Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä uusi toimintamalli lapsiperheiden varhaiseen tukemiseen. Tarkoituksena on mallin avulla selkiyttää varhaisen tuen perhetyön työtapoja perheiden tukemisessa sekä perheiden ohjaamista perhetyöhön. Toimintamalli antaa tilaa perheiden omaan asiantuntijuuteen muutostarpeidensa havainnoinnissa, mikä parantaa yhteistyötä perheiden ja heidän kanssaan toimijoiden välillä. Varhaisella tuella voidaan ehkäistä tilanteiden kriisiytymistä perheissä.

Kehittämistyön tavoitteena on kehittää lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli. Mallin tavoitteena on perheiden tuen tarpeen tunnistaminen varhaisessa vaiheessa. Malli perustuu perheen ja työntekijän väliseen dialogiin. Sitä hyödyntävät kaikki kuntayhtymässä lapsiperheiden kanssa työskentelevät tahot, esimerkiksi neuvola, sosiaalityö, perheneuvola, aikuispsykiatrisen poliklinikka. Kehittämistyössä malli etenee varhaisen tuen perhetyön mallintamiseen. Mallintamisen alkuvaiheeseen kuuluu tuen tarpeen arviointimenetelmä, joka auttaa arvioimaan varhaisen tuen perhetyön mahdollisuutta tukea perhettä heidän tuen tarpeissaan. Arviointimenetelmä antaa perhetyölle selkeät tavoitteet, jotka pohjautuvat perheen ja lähettävän tahon työntekijän yhteiseen tarkasteluun. Selkeät tavoitteet helpottavat perheohjaajan työn aloittamista ja yhteistyötä perheen kanssa.

Kehittämistyön tavoitteet

1. Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin kehittäminen.
2. Varhaisen tuen perhetyön mallinnuksen ja siihen ohjaavan tuen tarpeen arviointimenetelmän kehittäminen.

Kehittämistyö kohdentui Ylä-Savon SOTE kuntayhtymään ja kuntayhtymän työntekijät osallistuivat tämän kehittämistyön suunnitteluun ja olivat aineiston keruun kohderyhmänä. Osallistuvat työntekijät valikoitiin lapsiperheiden kans-

sa työskentelevistä työntekijöistä perhetyöstä, neuvolasta, sosiaalityöstä, perheneuvolasta ja aikuispsykiatrian poliklinikalta. Lisäksi tuen tarpeen arviointimenetelmän arviointiin osallistettiin vanhempia Ylä-Savon alueen jo toimivista perhekerhoista

Kehittämistyö sijoittuu varhaisen tuen perhetyöhön ja ulkopuolelle jäävät lastensuojelun avohuollon tukitoimena toteutettava perhetyö ja lapsiperheiden kotipalvelu. Lapsiperheiden kotipalvelu on jo tunnettu työmuoto, samoin lastensuojelun perhetyö, mutta varhaisen tuen perhetyötä ei juurikaan tunneta ja työmuotona se tarvitsee selkiytymistä sekä asiakkaille että työntekijöille. Varhaisen tuen perhetyöhön ohjaututaan muiden lapsiperhepalveluiden piiristä silloin, kun perhe tarvitsee tukea arjen haasteisiin. Perhetyötä pyritään antamaan matalan kynnyksen periaatteella ja se on perheille maksutonta palvelua.

7 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Tässä kehittämistyössä noudatettiin tutkimuksellisen kehittämistyön periaatteita. Pääpaino oli konkreettisessa kehittämistyön toteuttamisessa. Toteutuksessa hyödynnettiin tutkimuksellista otetta materiaalin ja aineiston hankinnassa sekä niiden analysoinnissa. Lisäksi koettiin merkityksellisenä osallistaa henkilöitä ja asiakkaita ja hyödyntää sitä kautta kertynyttä tietoa ja palautetta. Toikko & Rantasen (2009, 14, 16, 19, 22) mukaan tutkimuksellisella kehittämistoiminnalla voidaan yhdistää sekä konkreettinen kehittäminen että tutkimuksellinen lähestymistapa. Kehittämistyön kenttänä on käytännön toimintaympäristö, joka tuottaa tietoa kehittämistyössä asetettuihin käytännön ongelmiin ja kysymyksiin.

Kehittämistyöllä oli kaksi erilaista tavoitetta. Ensimmäinen tavoite kohdentui yleiseen lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin (Liitteet 1 ja 2) luomiseen. Toinen tavoitteista kohdentui varhaisen tuen perhetyön mallinnukseen (Liitteet 1 ja 3) ja siihen ohjaavan arviointimenetelmän kehittämiseen

(Liite 4). Näitä tuotoksia työstettiin samanaikaisesti kehittämisprosessin edessä ja ne linkittyvät olennaisesti toisiinsa. Kuitenkin työstäminen oli erilaista jokaisessa tuotoksessa, joten kehittämistyön toteutuksen selventämiseksi ne vaativat jokainen oman toteutusprosessin kuvauksen (Taulukko 2). Kehittämissä pyrittiin selkeästi näiden tavoitteiden saavuttamiseen. Tavoitteet kohdentuivat lähtökohtaisesti toimintatavan muutokseen ja sen selkiyttämiseen. Kokonaisuudessaan tarkoitus oli toimintatapojen parantaminen ja tehostaminen lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisessa ja tuen saannin mahdollistamisessa. (ks. Toikko & Rantanen 2009, 14, 16, 19, 22.)

Taulukko 2. Kehittämissä toteutuksen vaiheet

LAPSIPERHEIDEN TUEN TARPEEN TUNNISTAMISEN MALLI

1. VAIHE	2. VAIHE	3. VAIHE
Aineisto: kirjallisuus, tutkimukset ja hankkeet aiheesta aiemmat mallit ja menetelmät (kansalliset, kansainväliset ja kuntayhtymän) Analysointi: teemoittelu yhteneväisyydet / eroavaisuudet ajattelu ja reflektio yhdistettynä teoreettiseen viitekehukseen Tulos: mallin pohjaksi Varhaisen puuttumisen malli perheiden hyvinvoinnin osaluuet → Mallin aihion työstäminen lapsiperheiden varhaiseen tukemiseen ja sen aukikirjoittaminen	Aineisto: Perustana mallin aihio, joka lähetettiin sähköpostilla henkilöstön tarkasteltavaksi sähköpostiviesteillä saadut vastaukset puolistrukturoituihin kysymyksiin henkilöstön puolistrukturoidut haastattelut, joista laadittiin muistiinpanot Analysointi: teemoittelu esitettyjen kysymysten ja vastauksissa esille tulleiden teemojen mukaisesti ajattelu ja reflektio Tulos: malliin muutokset → Valmiin mallin työstäminen ja aukikirjoittaminen	Perustana valmis malli Arviointi ja käyttöönoton suunnittelu toimeksiantajan kanssa muistiinpanot Ajattelu ja reflektointi → Mallin käyttöönoton suunnittelu

Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla

VARHAISEN TUEN PERHETYÖN TUEN TARPEEN ARVIOINTIMENETELMÄ

1. VAIHE	2. VAIHE	3. VAIHE
<u>Aineisto:</u> aiemmat suomalaiset ja kansainväliset menetelmät ja kuntayhtymän perhetyön kuvaukset ensimmäiseksi suunnitellun mallin perheiden hyvinvoinnin osa-alueet <u>Analysointi:</u> teemoittelu ajattelu ja reflektio yhdistettynä teoreettiseen viitekehukseen <u>Tulos:</u> Perheiden hyvinvoinnin osa-alueisiin kysymykset, jotka kohdentuvat varhaisen tuen perhetyöhön ➔ Menetelmän aihion työstäminen	<u>Aineisto:</u> Perustana menetelmän aihio, joka lähetettiin sähköpostilla henkilöstön tarkasteltavaksi perheohjaajien puolistrukturoitu ryhmähaastattelu, josta laadittiin muistiinpanot sähköpostiviesteillä saadut vastaukset puolistrukturoituihin kysymyksiin henkilöstön puolistrukturoidut haastattelut, joista laadittiin muistiinpanot <u>Analysointi:</u> teemoittelu esitettyjen kysymysten ja vastauksissa esille tulleiden teemojen mukaisesti ajattelu ja reflektio <u>Tulos:</u> menetelmään muutokset ➔ Menetelmän työstäminen	<u>Aineisto:</u> Perustana menetelmän aihio, jota arvioitiin asiakkaiden näkökulmasta perheryhmissä asiakkaiden puolistrukturoidut haastattelut, joista laadittiin muistiinpanot <u>Analysointi:</u> teemoittelu esitettyjen kysymysten ja vastauksissa esille tulleiden teemojen mukaisesti ajattelu ja reflektio <u>Tulos:</u> menetelmään muutokset ➔ Toimeksiantajan kanssa menetelmän arviointi ja käyttöönoton suunnittelu

VARHAISEN TUEN PERHETYÖN MALLINNUKSEN

1. VAIHE	2. VAIHE	3. VAIHE
<u>Aineisto:</u> aiemmat perhetyön kuvaukset kuntayhtymässä henkilöstön avoimet haastattelut, joista laadittiin muistiinpanot aiemmin laaditut malli ja menetelmä <u>Analysointi:</u> teemoittelu haastatteluissa esille tulleiden teemojen mukaisesti yhdistettynä muuhun aineistoon ajattelu ja reflektio yhdistettynä teoreettiseen viitekehukseen <u>Tulos:</u> varhaisen tuen perhetyön prosessin kuvaus ➔ Mallinnuksen työstäminen	<u>Aineisto:</u> Perustana perhetyön prosessin kuvaus perheohjaajien avoin ryhmähaastattelu perhetyön toteutuksen kuvaamiseksi, josta laadittiin muistiinpanot <u>Analysointi:</u> teemoittelu haastatteluissa esille tulleiden teemojen mukaisesti ajattelu ja reflektio yhdistettynä teoreettiseen viitekehukseen <u>Tulos:</u> Mallinnuksen prosessin ja perhetyön toteutuksen kuvaus ➔ Mallinnuksen aukikirjoittaminen	Mallinnus lähetettiin sähköpostilla henkilöstön tarkasteltavaksi vastausten analysointiin perustuvat muutokset ➔ Toimeksiantajan kanssa mallinnuksen arviointi ja käyttöönoton suunnittelu

7.1 Kehittämistyön työtavat

Tässä kehittämistyössä pyrittiin siihen soveltuvien työtapojen avulla saamaan jokaisen kehittämistyöhön osallistuvan ääni kuuluviin ja samalla eri työyksiköiden näkemykset hyvin esille. Työtavoiksi valittiin menetelmiä, jotka tukivat dialogisuuden ja kumppanuuden toteutumista. Kehittämistyöltä odotettavaa prosessimaisuutta myös työtapojen osalta huomioitiin jo sen toteutuksen suunnitteluvaiheessa. Työyhteisölähtöisessä kehittämistyön menetelmien valinnassa ja niiden soveltamisessa tärkeänä nähdään demokraattisuutta tukevien menetelmien valitseminen, mikä tukee kaikkien äänen kuuluvuutta. Myös kehittämisprosessin jatkuvuus, mahdollisuus itsearviointiin ja palautteeseen sekä toimijalähtöisyyteen ovat tekijöitä, joita kehittämisprosessin työtavoissa tulee huomioida. (ks. Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 14, 24.) Lisäksi Alasoini (2011) toteaa, että muutosta toteutettaessa on käytettävä menetelmiä, jotka auttavat luomaan yhteistä ymmärrystä kehittämisen kohteista ja jotka tukevat erilaisen asiantuntemuksen hyödyntämistä (Alasoini 2011, 33).

Kehittämistyön erityispiirteet ja tavoitteet huomioiden aineiston keruun työtavoiksi valittiin erilaisia, tilanteeseen sopivia, haastattelumenetelmiä. Haastattelussa kirjoitettiin muistiinpanoja esille nousevista, kehittämistyön kannalta merkityksellisistä asioista. Kehittämistyöhön osallistuneet, henkilöstö ja perheet, tuottivat hyödynnettävää ja kehittämistyötä ohjaavaa materiaalia sekä kommentointia tuotosten käytettävyyden ja toimivuuden kannalta. Haastattelulla oli myös merkitystä kehittämistyön tavoitteiden tarkentumisessa kehittämistyöprosessin aikana sekä toimintaympäristön kokonaiskuvan hahmottamisessa. Haastattelujen avulla tehtävän tavoitteiden tarkentamisen ja kohdeorganisaatioon tutustumisen lisäksi Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti (2009) näkevät tärkeänä näiden haastatteluiden ja keskusteluiden järjestelmällisen dokumentoinnin. Dokumentoinnissa kaikki hankittu tieto ja heränneet ajatukset tallennetaan. Havainnointitilanteista pidetään päiväkirjaa, keskustelut ja haastattelut aukikirjoitetaan. Dokumentoitu tieto helpottaa tulkintaa ja päätösten tekemistä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 29–30.)

Kehittämistyön haastattelumenetelmiksi valittiin avoin, puolistrukturoitu sekä ryhmähaastattelu. Näitä käytettiin valikoiden niistä parhaiten soveltuva kuhunkin kehittämistyön tavoitteena olleeseen tuotokseen. Valinnassa huomioitiin, että aineiston kannalta tärkeä ja hyödyllinen tieto saavutetaan ja aineistoa voidaan pitää luotettavana. Myös osallistujien kokoonpano ja tarkasteltavat tuotokset sekä niiden tarkasteluvaihe vaikuttivat työtapojen valintaan.

Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä antaa haastateltavalle mahdollisuuden tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman yksilöllisesti ja vapaasti. Haastattelulla on mahdollista saada kerätyksi uusia näkökulmia avaavaa aineistoa. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset on laadittu ennakoon, mutta haastattelija voi vaihdella niiden paikkaa tai kysyä haastattelun kuluessa mieleen tulevia kysymyksiä. Avoimessa haastattelussa haastattelija ja haastateltava keskustelevat yleisesti haastatteluaiheeseen liittyvistä asioista. Puolistrukturoitu ja avoin haastattelu sopivat silloin, kun tarkoituksena on selventää jonkin ilmiön merkitystä osallistujille. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 95–99.)

Ryhmähaastattelu eli fokusryhmämenetelmä on yleisesti käytetty menetelmä työn kehittämisessä. Tavallisesti haastatteluryhmässä on noin 6–12 henkilöä. Aluksi määritellään, mitä tietoa halutaan saada. Sen jälkeen määritetään, minkä tyyppisiä henkilöitä ryhmään halutaan ja millaiset henkilöt ovat hyödyllisiä tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Ryhmän kanssa keskustellaan. Keskustelun lopussa vetäjä tekee tulkinnat käydystä keskustelusta. Ryhmähaastattelun avulla saadaan arvokkaita ideoita esimerkiksi palvelujen kehittämisen tueksi. Ryhmän jäsenet auttavat toisiaan muistamaan erilaisia asioita, jolloin niissä päästään syvemmälle kuin yksilöhaastatteluissa. Ryhmä antaa totuudenmukaisen kuvan ilmiöstä viemällä keskustelua eteenpäin ja käyttämällä arkikieltä, koska haastattelijan ohjaus ei ole siinä voimakasta. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 42, 100–101.)

Yhtenä aineiston keräämisen menetelmänä käytettiin sähköpostiviestejä kehittämistyöhön osallistujien paremman saavutettavuuden vuoksi, koska kehittämistyön aikataulu kerätä aineistoa oli rajallinen ja osallistujia oli useita. Lisäksi kehittämistyö vaati välikommenttien saamista, johon sähköpostiviestit soveltuivat hyvin. Kysymyksien laadinnassa huomioitiin laadullisen aineiston saavuttamisen mahdollistuminen. Kysymysten merkitystä myös Kylmä ja Juvakka (2007) pitävät tärkeänä sähköpostiviestien käytössä laadullisessa aineiston keräämisessä. Kysymysten tulee olla lyhyitä ja avoimia. Sähköpostikyselyillä on se etu, että sen voi lähettää viiveettä suurellekin joukolle ja vastaus tulee kirjallisena. Huonona puolena on, ettei henkilökohtaista kontaktia osallistujaan pääse syntymään. (Kylmä & Juvakka 2007, 104.)

Koko kehittämisprosessin ajan pidettiin päiväkirjaa, johon kirjattiin muistiinpanoja kehittämistyöprosessin aikana käydyistä opinnäytetyöntekijöiden välisistä keskusteluista, pohdinnoista ja havainnoista. Näiden muistiinpanojen merkityksellisyys koettiin tärkeäksi aineiston analysoinnin ja pohdinnan kannalta sekä oman muistamisen tukemisen vuoksi. Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti (2009) toteavat, että kehittämistyössä on tärkeää kirjata muistiinpanoja koko prosessin ajan siihen liittyvistä tekemisistä. Muistiinpanojen kirjaamisessa on hyvä näkyä tekijän oman ajattelun kehittyminen ensimmäisistä aiheideoista jäsentyneisiin ratkaisuihin ja niiden arviointiin. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 46–47.)

7.2 Kehittämistyön kohderyhmä ja osallistujat

Perheet ohjautuvat varhaisen tuen perhetyön asiakkaiksi äitiys- ja lastenneuvolan, sosiaalityön, koulukuraattorin, perheoikeudellisten palveluiden, lasten ja nuorten psykiatrian, perheneuvolan tai aikuispsykiatrisen poliklinikan kautta. Tähän kehittämistyöhön osallistettiin henkilöstöä edellä mainituista palveluista sekä perheohjaajien tiimistä. Osallistujat kerättiin Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän hyvinvointipalveluiden alueelta. Jäppinen (2012) kirjoittaa, että yhteistyö ja ymmärrys ovat tarpeellisia ajatella kokonaisvaltaista hahmottamista

kehittämisprosessissa ja tukevat tehtyä työtä asiakkaan parhaaksi. Kehittämisprosessissa asiantuntijuus eri osa-alueilta tulee olla tarvittaessa koko yhteisön käytössä ja tarpeen mukaan jaettava yhteisön sisältä nousevaa jakamista. Yhteisön monipuolisen osaamisen puuttuminen voivat vaikuttaa negatiivisesti kehittämiseen ja yhteisöllisyyteen sen epätasapainon vuoksi. Reflektoinnilla on tärkeä merkitys moniammatillisessa kehittämisessä, jolloin rajojen ylittäminen ja työskentelyalueiden yhteen nivoutuminen voivat tuottaa moninkertaisesti enemmän. (Jäppinen 2012, 67, 74, 125)

Kehittämistyön aihealue ja varhaisen tuen perhetyön kanssa yhteistyötä tekevät toimijat huomioiden päädyttiin kokoamaan yhteistyöryhmät edellä kuvatuista työyksiköistä. Yhteistyöryhmiin kuuluivat äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajat, perheohjaajat sekä perheneuvolan työntekijät, mielenterveys-työstä aikuispsykiatrinen poliklinikan työntekijät, sosiaalityöstä lastensuojelun sekä perheoikeudellisten palveluiden sosiaalityöntekijät. Näistä yhteistyöryhmistä valikoituivat yhteyshenkilöt, joiden kanssa käytiin neuvottelua kehittämisprosessin aikana. Perheohjaajat osallistuivat yhtenäisenä ryhmänä kehittämistyöhön, koska toisena ollut kehittämistyön tavoite, kohdentui pääsääntöisesti perhetyön alueelle. Valittujen työntekijäryhmien työntekijöiden merkitys koettiin tärkeänä, koska he jokainen toivat esiin oman näkökulman työssään havaitsemistaan tilanteista ja ehdotuksista kehittämistyönä syntyneiden tuosten pääkohtiin ja jäsennyksiin.

Murto (2009, 79) huomauttaa työyhteisön kehittämisessä mahdollisuuden vaikuttamiseen edellyttävän kaiken asiaan liittyvän ja luotettavan tiedon jakamista kaikille, joita se koskee. Jokaisella yhteisön jäsenellä on vastuu tuoda asioita esille omasta asemastaan, tehtävästään, koulutuksestaan ja kokemuksestaan kumpuavasta tiedosta. Alasoini (2011, 56) toteaa tiimeillä olevan yhteistyöverkostoja oman tiimin ja organisaation ulkopuolella. Tällöin tiimillä tulee olla kyky kehittää omaa toimintaansa vuorovaikutuksessa myös muiden tiimien, asiakkaiden ja muiden tarvittavien sidosryhmien kanssa. Myös Toikko ja Rantanen (2009, 90–91) tuovat esille, että asiakkaiden ja työntekijöiden osal-

listamisella voidaan varmistaa kehittämiseen sitoutuminen ja heidän oman hyötynäkökulman huomioinen.

Kehittämistyö pyrittiin tekemään kuntayhtymän käyttöön soveltuvaksi ja jo kehittämistyöprosessin aikana tätä tavoitetta auttoi osallistuvien työntekijöiden sitouttaminen kehittämistyöhön ja heidän mahdollisuus olla vaikuttamassa siihen. Osallistujien omien näkemysten, tiedon ja kokemusten esiin saaminen eivät olleet tärkeitä pelkästään kehittämistyölle, vaan myös työntekijöiden sitoutumiselle ja mielekkyyden kokemukselle. Wink (2011), toteaaakin että kehittäminen avaa koko organisaatiolle mahdollisuuden tulla osaksi kehittämistä ja saada ”hiljainen tieto” näkyville. Organisaation toimintaan perustuva tutkimuksellinen kehittäminen antaa käytännön toimijoille mahdollisuuden aktiiviseen osallistumiseen ja siksi jokaiselle mahdollisuuden vaikuttaa tulokseen. Dialogin osuus nähdään merkityksellisenä työyhteisön kehittämishankkeessa. Kehittämisessä on päämääränä muutos, jossa kommunikaation ja vuorovaikutuksen merkitys on tärkeä sosiaalisen todellisuuden luomisessa ja nykyhetkestä tulevaisuuteen katsottaessa. (Wink 2011, 94–95)

Kehittämistyöhön osallistuvien toimijoiden liian suuren määrän rajaamiseksi päädyttiin valitsemaan osallistujat työntekijöiden parista, jotka tapaavat työssään pääsääntöisesti perheitä ja vanhempia. Valikoituneitten työntekijäryhmien lisäksi saatiin erilaista näkökulmaa myös kuntayhtymässä työskentelevältä Huoli puheeksi -kouluttajalta sekä perhekeskuspäälliköltä. Toikko ja Rantanen (2009, 119) toteavat tiedonkeruun rajaamisen olevan perusteltua saadun tiedon jäsenyyksen kannalta. Kehittämistoiminnassa ei ole tarkoitus pyrkiä samalla tavalla syvälliseen tiedon keruuseen kuin tutkimuksessa, mutta tiedonkeruun tulee olla loogista ja harkittua.

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän sisällä olevat kunnat ovat rakenteeltaan erilaisia, asukasmäärät ovat vaihtelevat ja toimintakulttuurit poikkeavat toisistaan. Toimintatapojen yhtenäistämistä kuntayhtymässä on tehty kuntayhtymän muodostamisen jälkeen. Kuitenkin toimintakulttuurin erilaisuus tuo omat haas-

teensa ja tämän vuoksi tässä kehittämistyössä haluttiin poimia yhteyshenkilöiksi eri kunnissa toimivia työntekijöitä.

Asiakkaiden osallistaminen perheryhmistä koettiin myös tärkeäksi kehittämistyön kannalta. Asiakkaiden näkemys varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän toimivuuden testaamiseksi antoi tietoa menetelmän hyödynnettävyydestä. Perheryhmät olivat jo olemassa olevia avoimia perheryhmiä, lisäalnessa toimiva Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) perhekeskus Onni ja Ilonan perheryhmä, joka on leikki-ikäisille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Toiseksi ryhmäksi valittiin Sonkajärvellä toimiva Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän avoin perheryhmä, joka on myös leikki-ikäisille lapsille ja heidän vanhemmilleen suunnattu. Näin saatiin eri näkemyksiä eri kunnista arviointimenetelmän toimivuuteen.

7.3 Kehittämistyön aineistot ja analyysitavat

Kehittämistyönä olleet lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli (Liitteet 1 ja 2), varhaisen tuen perhetyön mallinnus (Liitteet 1 ja 3) ja siihen liittyvä tuen tarpeen arviointimenetelmä (liite 4) tuotettiin hyödyntäen laadulliseen tutkimukseen soveltuvia tiedonkeruumenetelmiä ja aineistojen analysointitapoja. Kylmän ja Juvakan (2007, 66) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tarkastella aineistoa avoimesti, mitä se tuo esille tutkimuksen kohteesta. Analyysin avulla aineisto muokkautuu teoreettiseksi kuvaukseksi tutkittavasta aiheesta. Aineiston analyysi pitää sisällään tarkastelun lisäksi myös aikaa vievää ajattelua tutkimusaineistosta esille tulevista asioista.

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä voidaan käyttää laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä ja analyysimenetelmänä voi olla sisällönanalyysi. Tässä kehittämistyössä sisällön analyysin avulla perehdyttiin saatuun aineistoon ja saatiin esille perusta kehittämistyön tuotoksille. Analyysin kohteena olivat teoreettinen tieto ja olemassa olevat mallit sekä haastattelut, kuvaukset, puheet ja keskustelut. (ks. Kananen 2012, 116.) Kehittämistyössä aineistojen

analyysi perustui laadulliseen aineiston luokitteluun ja tulkinta oli näin ollen karkeaa. Tarvetta koko aineiston tarkalle analysoinnille ei ollut ja tätä oli tuke-
massa näkemys siitä, että kehittämistyössä kapeampi ja pinnallisempi analyysi
voi olla riittävä. (ks. Toikko & Rantanen 2009, 140–141.)

7.3.1 Aineistot

Tässä kehittämistyössä on ollut monenlaisia aineistoja. Koko kehittämistyön
tuotosten pohjana on teoreettinen tieto ja aiemmin kehitetyt mallit ja menetel-
mät. Kehittämistyöhön osallistuneiden henkilöstön ja asiakkaiden haastatte-
luista ja sähköpostiviesteistä koottiin muistiinpanot. Lisäksi opinnäytetyönteki-
jät kirjasivat päiväkirjaan havaintoja ja pohdintoja, mikä ohjasi kehittämistyötä
ja opinnäytetyöntekijöiden ajatustyötä kohti kehittämistyön tavoitteita.

Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malliin (Liitteet 1 ja 2) kartoitettiin
erilaisia suomalaisia ja kansainvälisiä perheiden tuen tarvetta tunnistavia mal-
leja. Samanaikaisesti otettiin selvää Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän aiemmis-
ta kehittämishankkeista, joiden tarkoituksena on ollut kehittää lapsiperheiden
kokonaisvaltaista terveyden edistämistä ja kuntalaisten hyvinvointia. Näitä
hankkeita ovat olleet Terveyttä Tukien -hanke, jossa tuotiin neuvolaan perhei-
den voimavaroja ja riskejä tunnistavat menetelmät (Voimavaramittarit, EPDS -
seula ja AUDIT -päihdekysely) sekä niihin liittyvät hoitopolku -mallit. Lisäksi
kuntayhtymä on ollut mukana valtakunnallisessa KASTE -ohjelman hankkees-
sa, TERVIS -hankkeessa sekä Hyvinvointi Ote -hankkeessa, joiden avulla
kuntalaisten hyvinvoinnin edistämistä on pyritty kehittämään. Ennen kuntayh-
tymään siirtymistä muun muassa Sonkajärven kunnassa toteutettiin SULAKE -
hanke, joka oli osa valtakunnallista Perhe-hanketta. Kuntayhtymässä on laa-
dittu IMS -prosessin kuvaukset, joita kehittämistyössä tarkasteltiin varhaisen
tuen perhetyön mallinnuksen (Liitteet 1 ja 3) osalta.

Kartoittamisen myötä koko kehittämistyön kannalta merkityksellisiksi malleiksi
ja mittareiksi nousivat seuraavat Suomessa yleisesti käytetyt menetelmät:

Voimavarakyselyt, Perhetilannepuntari, VAVU, VANEPSY, TUKEVA, AUDIT, EPDS, Lapset puheeksi, Sattumista suunnitelmallisuuteen, Arki haltuun, perheinterventio, BDI, MDQ, BAI ja JES. Näiden menetelmien käyttöä kuntayhtymässä kartoitettiin kehittämistyön alkuvaiheessa.

Yksi laajimmista perheiden hyvinvoinnin osa-alueita tarkastelevista tilannearviomenetelmistä on Annina Myllärniemen (2007, 44–47) Helsingin kaupungin lastensuojeluun liittyvän toimintatutkimuksen pohjalta koottu perheiden hyvinvoinnin osa-alueita arvioiva malli ja siihen pohjautuva menetelmä. Myllärniemen julkaisua on myös käytetty Kainuun maakuntayhtymän VARTU -hankkeen perhetyön toimintamallin pohjana. Esille nousi myös Englannissa kehitetty lastensuojelun asiakasarviointimalli, Framework for the Assessment of Children in Need and their Families, jossa tuli esiin samoja hyvinvoinnin osa-alueita kuin Myllärniemen mallissa. Tämä englantilainen malli on ollut pohjana Helsingin kaupungin sosiaaliviraston laatimassa Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tunnistamisen mallissa. Lisäksi tarkasteltiin suomalaisia lapsiperheiden kehittämishankkeiden tuotoksena perheiden kanssa tehtävään työhön syntyneitä mallinnuksia.

Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin pohjaksi tarvittiin selkeä, hyödynnettävä ja jo olemassa oleva mallinnus. Alkuvaiheessa mallin pohjalle suunniteltiin Huolen Vyöhykkeistöä, joka on laajalti tunnettu ja selkeä menetelmä. Kehittämistyön prosessin alkukartoituksessa nousi esille myös kuntayhtymässä Terveyttä Tukien-hankkeessa kehitettyjen menetelmien hoitopolkujen perustana ollut Varhaisen Puuttumisen malli. Näiden mallien käytettävyyttä ja toimivuutta tarkasteltiin ja pohdittiin tässä kehittämistyössä hyödynnettävyyden kannalta. Toikko ja Rantanen (2009, 148–149) myös näkevät tärkeänä sellaisten työmenetelmien käytön, joiden vaikuttavuutta ja käytännön toimivuutta on tutkittu ja ne pohjautuvat luotettavuuteen.

Kehittämistyössä kerättiin mallin, mallinnuksen ja menetelmän rakentamiseksi aineistoa haastattelemalla, keskustelemalla ja sähköpostitse. Näistä laadittiin

muistiinpanot. Toikko ja Rantanen (2009, 142–143) kirjoittavat muistioiden olevan merkityksellisessä osassa kehittämistoiminnan dokumentointia. Heidän näkemyksen mukaan muistiot voivat sisältää kirjoittajien omia tulkintoja, mutta ovat muistin varaista tietoa luotettavampaa. Muistioita analysoimalla voidaan löytää prosessin pääpiirteet.

Päiväkirjaan kirjattiin opinnäytetyöntekijöiden toimesta koko kehittämisprosessin mukana tulleita ajatuksia, näkökulmia ja reflektiivisiä pohdintoja työstettävien tuotosten pohjaksi. Kirjattuja pohdintoja hyödynnettiin opinnäytetyön prosessin kuvauksessa ja arvioinnissa. Tähän kehittämistyöhön päiväkirja havaittiin toimivaksi aineistonkeruumenetelmäksi, johon voitiin kirjata kuvaukset päivittäisistä tapahtumista (ks. Kananen 2009, 72, 77).

7.3.2 Analyysitavat

Tässä kehittämistyössä käytettiin monenlaisia aineistoja, joiden analysointi oli lähtökohdiltaan erilaista. Näitä käsiteltiin laadullisen aineiston analyysitapoja käyttäen. Aineistoa analysoitiin sekä aineisto- että teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä perehtyminen aineistoon tuo siihen sisäistä ulottuvuutta. Aineistolähtöinen analyysi korostui koko kehittämisprosessin ajan, painottuen kuitenkin haastatteluiden ja keskusteluiden analyysiin. Teorialähtöiseen aineiston analyysiin tarvitaan teoreettisesti perusteltua jäsenystä. Kehittämissä teorialähtöistä analyysia tarvittiin etenkin alkuvaiheen aikaisemman teoreettisen tiedon ja mallien tarkastelussa. (ks. Toikko ja Rantanen 2009, 140.)

Kehittämistyön prosessin ensimmäisessä vaiheessa analysoinnin tarkoituksena oli saada lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malliin (Liitteet 1 ja 2) teoreettinen perusta. Analysointi aloitettiin kartoittamalla kehittämistyön aiheeseen liittyvää teoreettista tietoa, aikaisempia lapsiperheiden tukemiseen liittyviä hankkeita sekä käytössä olevia toimintamalleja ja menetelmiä. Sen jälkeen näitä tarkasteltiin ja vertailtiin.

Aineistoa lähdettiin tarkastelemaan teemoittelun avulla, mikä tarkoittaa aineiston pelkistämistä. Teemoittelun tarkoitus oli etsiä teoratiedon sisällöstä kehittämistyön aiheeseen liittyviä merkityksiä. Tämä vaati aineiston tarkastelua useaan kertaan, että asiasisällön varsinainen merkitys tuli ilmi. Teemoittelulla pyrittiin löytämään aineistosta olennainen teoria ja ydin mallin perustaksi. Näin saatiin teoriaan pohjautuva kokonaisuus, jota voitiin hyödyntää mallissa. (ks. Moilanen & Rähä 2007, 55.)

Aineistosta kerättiin kehittämistyön kannalta olennaiset käsitteet. Analysointia tehtiin merkityksellisiä asioita värikynillä alleviivaamalla, värit auttoivat asioiden teemoittelussa. Keskeiset asiat koottiin erivärisille Post-it -lapuille, jotka ryhmiteltiin asiasisältöjen mukaisesti. Näistä muodostettiin Mind Map -miellekartta. Miellekartan avulla pystyttiin jäsentämään yläkäsitteitä ja alakäsitteitä, mikä auttoi muodostamaan asiayhteyksien kokonaisuuksia ja menetelmiin sekä malleihin liittyviä yhteneviä tekijöitä. Toikko ja Rantasen mukaan (2009, 133–134) käsiteanalyysi on käsiterakenteen avaamista, käsitteiden teemoittelua ja niiden ryhmittelyä pääkäsitteen valinnasta alakäsitteiden määrittelyyn. Tässä analyysissä apuna voidaan käyttää miellekarttaa (Mind Map), jonka tarkoituksena on selkiyttää kokonaisuuksia ja eri teemojen välisiä suhteita (Metsämuuronen 2000, 54).

Miellekarttatyöskentelyn jälkeen saatiin mallille yhteisesti hyväksyttävät käsitteet ja tarkennusta ylä- ja alakäsitteille. Nämä tarkentuivat vielä henkilöstön kanssa keskusteltaessa. Näitä samoja käsitteitä käytettiin myös mallinnuksen ja menetelmän rakentamisessa. Kiviniemi (2007, 80) ja Metsämuuronen (2000, 54) ilmaisevat, että kehittämistyössä käsitteellistäminen voi toimia aineistosta nousevien merkityksellisten ydinteemojen sekä yhteisesti hyväksyttävien käsitteiden löytämisessä ja käsitteiden yleisessä tarkentamisessa.

Merkityksellinen osa analysointia oli opinnäytetyöntekijöiden yhteinen ajattelu ja reflektio. Yhteinen keskustelu ja pohdinta toivat asioiden syvempää ymmärrettävyyttä. Tämä oli olennaista kehittämistyön tavoitteiden saavuttamisen

kannalta. Metsämuuronen (2000, 54) korostaa sisällönanalyysissa ajattelutyön tärkeyttä aineiston sisäistämässä ja teoretisoinnissa. Myös (Toikko ja Rantanen 2009, 52) näkee reflektion merkityksen tärkeänä kehittämistoiminnassa kehittämiseen liittyvien menetelmien ja toimintatapojen uudelleen arvioinnin kannalta.

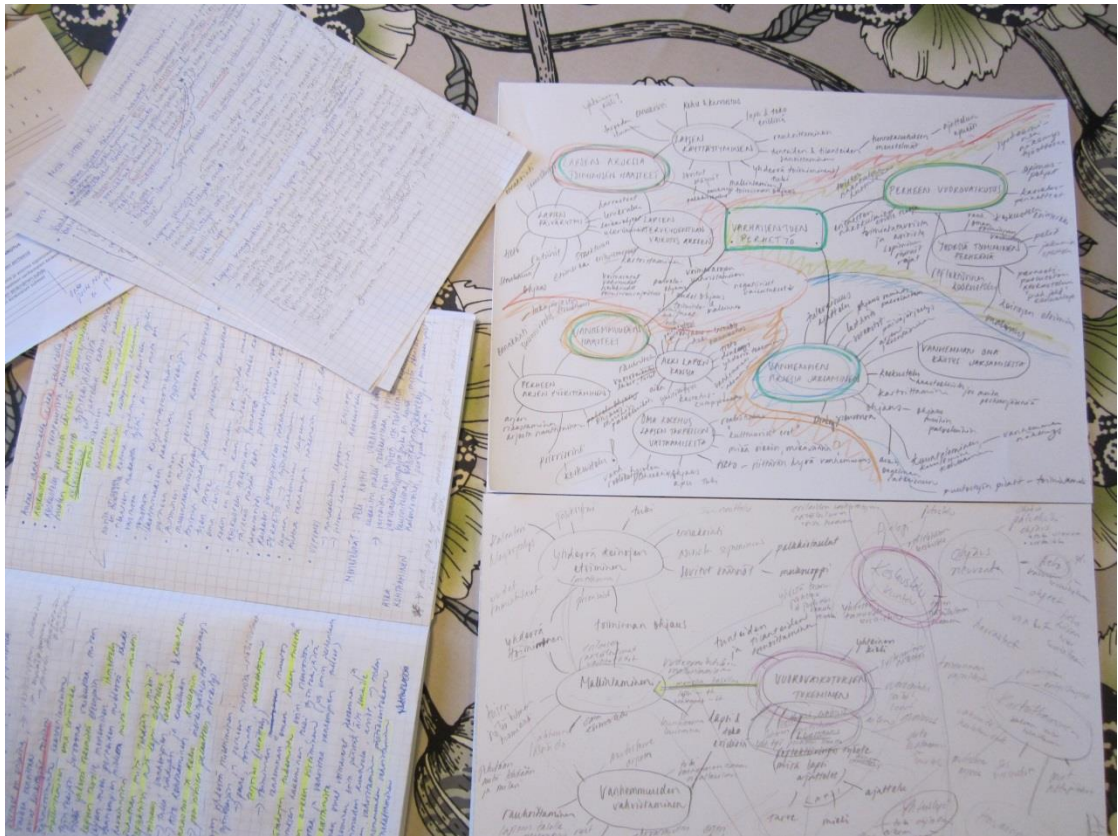
Tämän ensimmäisen vaiheen aineiston analysoinnin tuloksena löydettiin lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin (Liitteet 1 ja 2) pohjaksi Varhaisen puuttumisen malli. Lisäksi valittiin käsitteet tuotoksissa käytettäville perheiden hyvinvoinnin osa-alueille (Kuvio 5). Nämä olivat pohjana mallin aihion työstämiselle.

Rinnakkain edellä kuvatun mallin kanssa lähdettiin analysoimaan aineistoa varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän (Liite 4) pohjaksi. Aineistona olivat aikaisemmat mallit ja menetelmät sekä kuntayhtymän perhetyön kuvaukset. Lisäksi tarkasteltiin jo aiemmin mallin perustana analysoitua aineistoa. Tämäkin aineisto vaati teemoittelua ylä- ja alakäsitteiden jäsentämiseksi ja kokonaisuuden hahmottamiseksi. Teemoittelussa apuna käytettiin merkityksellisten asioiden alleviivausta. Nämä asiat koottiin erivärisille paperiarkeille. Analyysi vaati opinnäytetyöntekijöiden keskinäistä ajattelua. Näin saatiin esille kysymykset perheiden hyvinvoinnin osa-alueisiin, jotka kohdentuivat varhaisen tuen perhetyöhön. Menetelmän aihio valmistui tähän analysointiin perustuen edelleen kehitettäväksi.

Tässä vaiheessa kartoitettiin myös varhaisen tuen perhetyön mallinnuksen (Liitteet 1 ja 3) prosessin perustaksi kuntayhtymän aiempia perhetyön kuvauksia. Lisäksi haastateltiin toimeksiantajan edustajaa ja henkilöstöä perhetyön prosessin kuvauksen tarkentamiseksi. Haastattelun aineistoa analysoitiin esille tulleiden teemojen mukaisesti. Analysointi oli enimmäkseen ajatustyötä, johon haettiin perusteita teoreettisesta viitekehystä. Näin saatiin muodostettua pääpiirteet varhaisen tuen perhetyön prosessille, jonka sisällön kuvausta lähdettiin työstämään seuraavassa vaiheessa.

Kehittämistyön prosessin toisessa vaiheessa yhteyshenkilöille ja perheohjaajille lähetettiin sähköpostilla kommentoitavaksi lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin ja tuen tarpeen arviointimenetelmän aihiot. Sähköpostilla saatiin vastaukset näihin puolistrukturoituihin kysymyksiin (Liite 5) lisäksi osaa yhteyshenkilöistä haastateltiin näillä samoilla kysymyksillä. Haastatteluista laadittiin muistiinpanot ja sähköpostiviestit tulostettiin. Näistä etsittiin keskeisiä asioita eri värein alleviivaamalla teemojen mukaisesti. Aineistoa lähdettiin teemoittamaan esitettyjen kysymysten kautta, jolloin keskeiseksi tuli tieto, joka nousi esiin eri teemojen kohdalla (ks. Moilanen & Räihä 2007, 55). Myös Toikko ja Rantanen (2009, 140) näkevät, että kysymysten asettelulla on merkitystä aineiston tarkastelutapaan vaikuttavana tekijänä. Tuotoksiin tehtiin muutokset aineiston analysointiin perustuen. Analysointi vaati tuekseen ajattelu- ja reflektiivyyttä.

Varhaisen tuen perhetyön mallinnusta (Liitteet 1 ja 3) varten kerättiin aineistoa avoimella ryhmähaastattelulla (Liite 5), jossa osallistettiin koko perheohjaajien tiimiä. Haastattelusta tehtiin muistiinpanot. Lisäksi saatiin jo valmiiksi työstettyjä kuvauksia perhetyön toteutuksesta. Haastatteluun ja saatuun materiaaliin pohjautuvan aineiston analyysi käynnistyi ajatteluprosessina opinnäytetyöntekijöiden kesken. Aineisto oli laaja ja haasteellinen, joten muistiinpanojen alleviivauksen ja pohdinnan jälkeen päädyttiin ottamaan analysoinnin tueksi miellekarttatyöskentely. Seuraavaksi lähdettiin teemoittelemaan pääkäsitteitä ja asiayhteyksiä kahden rinnakkain työstettävän miellekartan avulla (Kuvio 3). Toisen miellekartan avulla aineistoa sidottiin perheiden hyvinvoinnin osaluokkiin ja perhetyön toteutuksen menetelmiin. Toista miellekarttaa työstäessä löydettiin perhetyön toteutuksen periaatteet ja työtavat. Miellekartta -työskentelyn aikana nousi esille käsitteiden välisiä merkityseroja, jotka pystyttiin erittelemään eri elementeiksi mallinnuksen kuvausta varten.

Kuvio 3. Aineiston analysointia (7.11.2014)

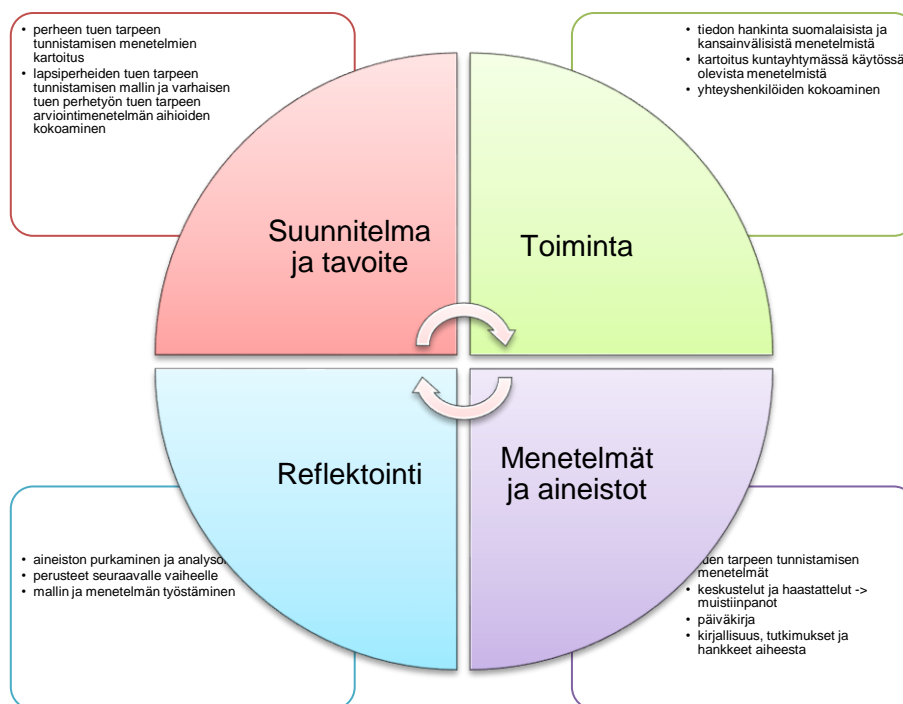
Kehittämistyön prosessin kolmannessa vaiheessa varhaisen tuen perheytyön tuen tarpeen arviointimenetelmä (Liite 4) vietiin perheryhmien tarkasteltavaksi. Tavoitteena oli menetelmän käytettävyyden ja toimivuuden arviointi asiakasnäkökulmasta. Perheryhmien osallistujia haastateltiin yksilö- ja pienryhmähaastatteluilla puolistrukturoitujen kysymysten (Liite 5) avulla. Asiakkaat toivat esille paljon erilaisia näkökulmia ja siksi haastatteluista tullut aineisto oli laaja. Kokonaisuudessaan 11 vanhempaa osallistui haastatteluun. Haastatteluista kirjoitettiin muistiinpanot. Aineistosta alleviivattiin keskeiset asiat kysymysten teemojen mukaisesti. Analysoinnin tulosta pohdittiin ja refleктоitiin ja tehtiin muutokset menetelmään. Kaikkea tietoa ei nähty tarpeellisena analysoida, vaan kehittämistyön kannalta merkityksellisimmät kohdat tarkasteltiin. Myös Kylmä ja Juvakka (2007, 113) toteavat, että aineiston analyysillä ei ole tarkoitus pyrkiä kaiken tiedon analysointiin, vaan löytää vastaus tutkimuksen tarkoitukseen.

Lopuksi kaikki kolme tuotosta lähetettiin yhteyshenkilöille tarkistettavaksi. Vastauksena tulleet korjausehdotukset tarkasteltiin opinnäytetyöntekijöiden kesken. Muutokset tuotoksiin tehtiin tämän perusteella. Toimeksiantajan edustajalle tuotokset lähetettiin arvioitavaksi mahdollista käyttöönottoa varten. Avoimesta haastattelusta toimeksiantajan kanssa tehtiin muistiinpanot, joista laadittiin yhteisen pohdinnan jälkeen käyttöönottosuunnitelma.

7.4 Kehittämistyön prosessi

Kehittämistyö on moniulotteinen ja monivaiheinen ja sen vuoksi spiraalimalli sopii kuvaamaan sitä. Spiraalimallin mukainen kehittämistyön prosessi eteni jatkumona, jossa alkuperäinen suunnitelma otettiin aina uudestaan tarkastelun alle ja sitä työstettiin koko prosessin ajan täsmentäen. Prosessin edetessä kehämäisesti uudet kehät aina täydensivät edellisiä, jolloin asiat tulivat tarkastelun alle aina uudelleen. Spiraalimalliin kuuluvat suunnitteluvaihe, toimintavaihe ja reflektiovaihe. Prosessi kokonaisuudessaan kulminoituu reflektiovaiheeseen, joka on merkityksellisen prosessin kehittymisen kannalta. Spiraalimallin mukaisesti opinnäytetyöntekijät pysähtyivät analysoimaan edellisestä kehästä oppimaansa ja siihen perustuen tekivät suunnitelman seuraavan kehän tavoitteista ja toiminnasta. (ks. Toikko & Rantanen 2009, 66–67.)

Kehittämistyön tarkoitus perustui työyhteisöissä käydyissä keskusteluissa esiin nousseisiin tarpeisiin. Kehittämistyön tavoitteena oli lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin (Liitteet 1 ja 2) kehittäminen sekä varhaisen tuen perhetyön mallinnus (Liitteet 1 ja 3) ja siihen ohjaavan arviointimenetelmän (Liite 4) kehittäminen. Kehittämistyö eteni edellä kuvatun spiraalimallin prosessin mukaisesti, missä kehät täydentävät toisiaan edeten vaihe vaiheelta kohti valmiita tuotoksia.

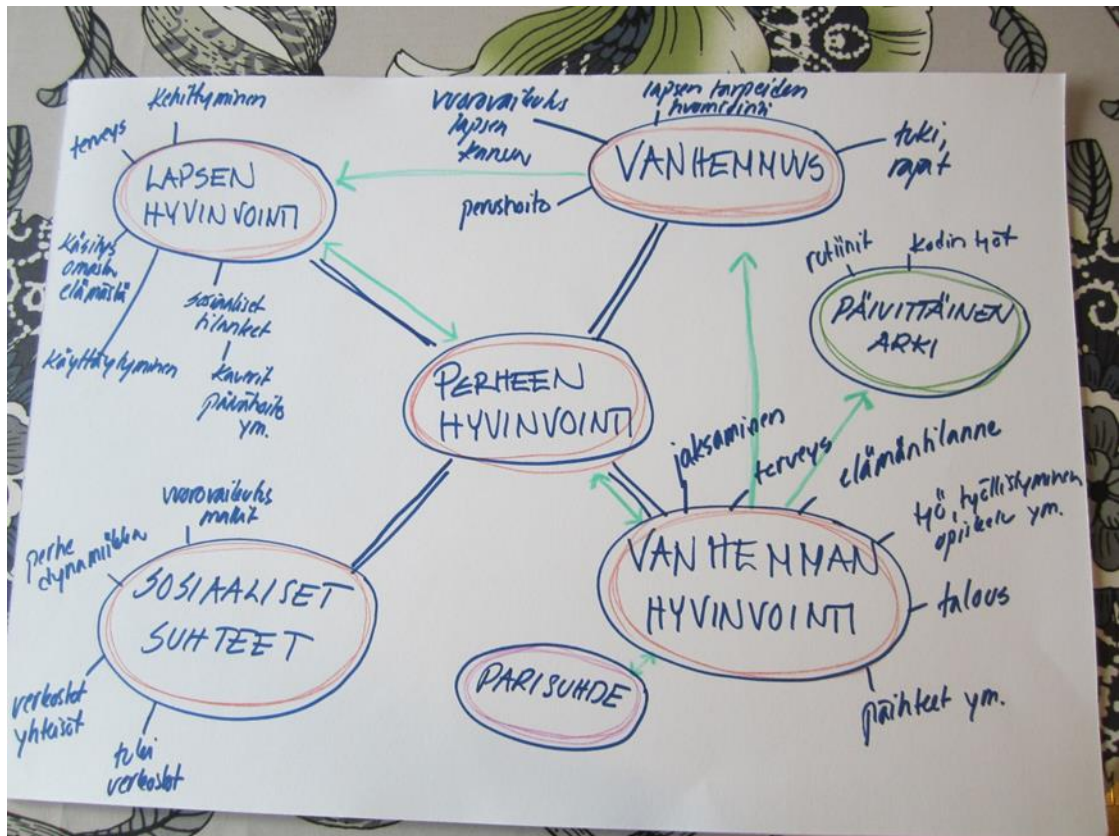
Kuvio 4. Kehittämistyön prosessin ensimmäinen vaihe

Kehittämistyön prosessin alussa määritettiin käsiteltävänä oleva ilmiö keräämällä vankka tietoperusta kehittämistyön ympärille. Luotettavan tiedon saamiseksi kehittämistyön olennaisesta ilmiöstä tutustuttiin tutkimusten ja julkaistun tiedon lisäksi organisaatiosta ja työelämästä esiin tulleeseen tietoon. Tämä vaati tutustumista toimialan taustatietoihin, arvoihin, henkilöstöön ja toimintaympäristöön. Työympäristöön liittyviä kehittämistarpeita pohdittiin yhdessä keskustelemalla henkilöstön kanssa. Tämä auttoi pääsemään tutuksi käsitteistön kanssa, jota työympäristössä käytetään. Näin saatiin syvempää ymmärrystä kehittämisen kohteena olevaan ilmiöön yhdistettynä aiemmin tutkittuun ja analysoituun tietoperustaan. (ks. Ojasalo ym. 2009, 28–29.)

Ensimmäisessä prosessin vaiheessa kartoitettiin tietoa suomalaisista ja kansainvälisistä perheiden tuen tarpeen tunnistamisen malleista ja menetelmistä. Suomalaisia tutkimuksia ja malleja varhaisen tuen perhetyön alueelta löytyi lähinnä painottuen hankkeisiin, kuten Sosiaali- ja terveysministeriön kehittämishjelmiin perustuviin perhehankkeisiin. Hankkeiden tuotoksena syntyneet tuen tarpeen arvioinnin ja tunnistamisen mallit ja menetelmät ovat olleet

tarkastelun kohteena kehittämistyössä. Nämä mallit ja menetelmät huomioitiin kehittämistyön näkökulmaa laajentavina ja pohdintaa tuottavina lähteinä.

Tarkasteltuihin malleihin ja menetelmiin perustuen valittiin perheiden hyvinvoinnin osa-alueet, jotka tässä kehittämistyön lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallissa (Liitteet 1 ja 2) tulee huomioida. Mallin ensimmäisessä vaiheessa lapsiperheiden kanssa toimijat kartoittavat seuraavat perheen hyvinvoinnin osa-alueet: 1. Lapsen hyvinvointi ja kehitykselliset tarpeet, 2. Vanhemmuus, 3. Vanhemman oma hyvinvointi ja 4. Perheen sosiaaliset suhteet ja kodin vuorovaikutusmallit. Myllärniemen (2007, 44) laatimassa perhekohtaisen tilannearvion työvälineessä nämä määritellään perheiden ja lasten hyvinvointiin vaikuttaviksi osa-alueiksi. Nämä valittiin lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin perus elementeiksi perheen ja lapsen tilanteen parhaiten kokonaisvaltaisesti huomioivana (Kuvio 5). Vaihtoehtona mallin rakentamisessa oli käyttää pohjana Framework for the Assessment of Children in Need and their Families (2000). Tuossa mallissa näkökulma oli lapsilähtöisempi, mutta se sisälsi samoja hyvinvoinnin osa-tekijöitä valitun mallin kanssa. Tarkasteluun perustuen päädyttiin valitsemaan perhelähtöisempi ote lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malliin, koska teorian valossa perheen ja vanhemmuuden tukemisella voidaan edistää lapsen hyvinvointia (Varhainen tuki – kohti hyviä käytäntöjä opas 2008, 4). Myös Sirviö (2006, 128) arvelee liiallisen lapsikeskeisyyden olevan vanhemmuuden tukemisen esteenä. Ajatusta perhelähtöisestä mallista oli tukemassa kansallisissa tuen tarpeen tunnistamisen menetelmissä käytettyjen osa-alueiden yhtäläisyys suhteessa Myllärniemen perhekohtaisen arvioinnin menetelmään. Yhtenäisyyttä havaittiin muun muassa tämän menetelmän ja Perhetilannepuntarin (Häggman-Laitila n.d.) välillä. Nämä päätettiin ottaa pohjaksi myös varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmälle (Liite 4).

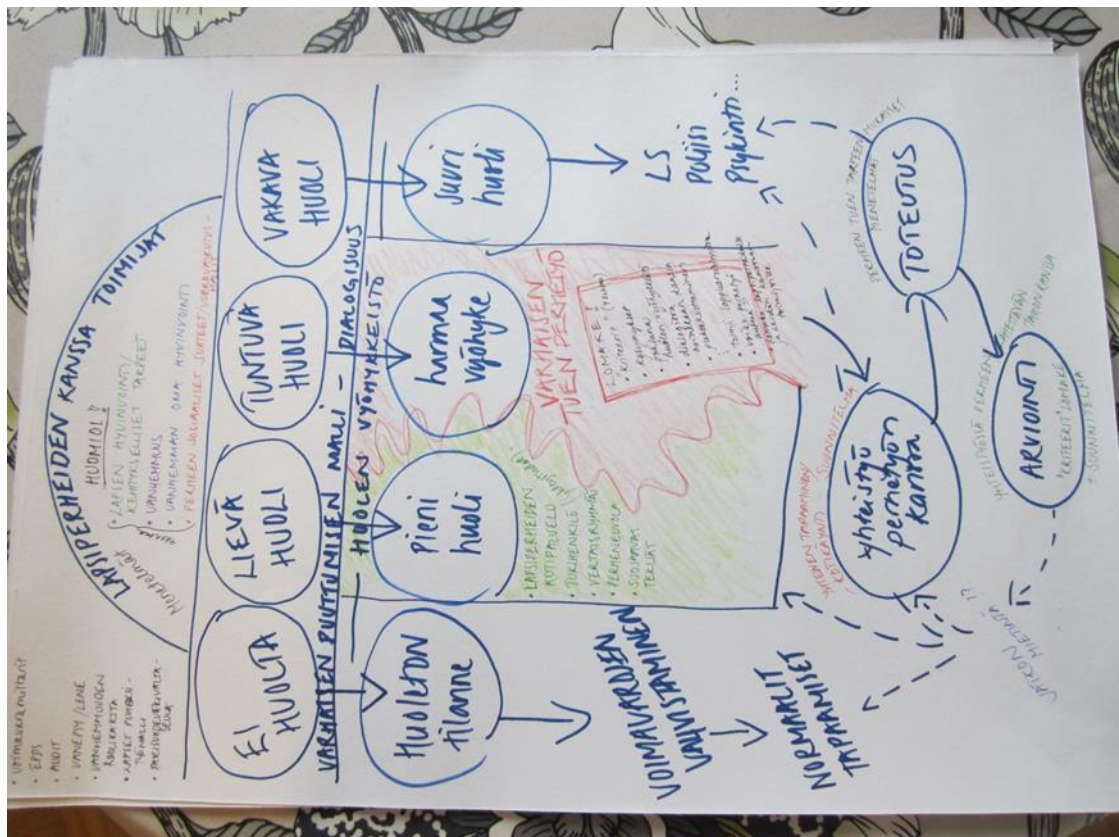

Kuvio 5. Perheen hyvinvoinnin osa-alueiden tarkastelua (30.9.2014)

Perheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin (Liitteet 1 ja 2) kokoamisen pohjalle valittiin Varhaisen Puuttumisen malli. Tämä malli on ollut tarkastelussa lähinnä asiakaslähtöisyyden ja yhteistyön merkityksellisyyden vuoksi. Varhaisen puuttumisen mallin kaaviossa voidaan selkeästi tuoda esille varhaisen puuttumisen eteneminen vaihe vaiheelta. Lisäksi selkeyttä tuo tarvittavan seurannan ja yhteistyön näkyminen kaaviossa. Kaavio helpottaa tilannearvion tekemistä ja puheeksi ottamista ja sen avulla voidaan konkreettisesti havainnollistaa perustelu varhaiselle puuttumiselle huolen asteiden mukaan. Huolen aste ja suositukset interventiolle ovat kaaviossa havainnollistettu liikennevalojen sekä huolen harmaan vyöhykkeen värien mukaisesti. (Pirskanen & Pietilä 2010, 154.)

Varhaisen puuttumisen malli on ollut Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä käytössä Terveystta Tukien -hankkeessa. Malli pohjautuu Huolen Vyöhykkeistöön

ja on huolen asteen jaottelun vuoksi loogisesti etenevä ja helposti ymmärrettävä malli. Mallin tuttuuden, toimivuuden ja helppouden vuoksi päädyttiin käyttämään lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin (Liitteet 1 ja 2) pohjalla sekä varhaisen tuen perhetyön mallinnuksessa (Liitteet 1 ja 3) Varhaisen puuttumisen mallia. Jo tässä vaiheessa tähän malliin perustuen laadittiin hahmotelma (Kuvio 6) tulevasta lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallista, jonka avulla kehittämistyötä esiteltiin Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän toimintayksiköiden tiimipalaverissa.

Kuvio 6. Hahmotelma mallista (30.9.2014)

Vuorovaikutus, dialogisuus ja asiakkaan osallisuus ovat olleet kehittämistyön keskeisiä periaatteita, joiden varaan rakennettiin lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallia, varhaisen tuen perhetyön mallinnusta sekä varhaisen tuen tarpeen arviointimenetelmää. Myös Vilén, Leppämäki ja Ekström (2005) korostavat, että keskusteleminen, haastattelu ja havainnointi ovat erityisen

tärkeitä keinoja arvioida ja selvittää ihmisen tuen tarpeita sekä voimavaroja. Vuorovaikutustilanne määrittää miten näiden asioiden arviointi onnistuu. Ihmisen kunnioittaminen, avoimuus uusille asioille ja rohkeus ottaa asioita puheeksi vaikuttavat vuorovaikutustilanteeseen. Vaikeissa tilanteissa ja voimavarojen ollessa vähissä muiden ihmisten tuki on tärkeää. Sosiaali- ja terveysalalla vuorovaikutustilanteilla tavoitellaan asiakkaan parempaa hyvinvointia ja elämänhallintaa. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2005, 40–41, 65.)

Prosessin käynnistyessä otettiin yhteyttä työyksiköiden esimiehiin sähköpostitse ja pyydettiin lupaa tulla kertomaan kehittämistyöstä toimiyksiköiden tiimipalaveriinhin. Samalla pyydettiin tiimejä kokoamaan toimiyksiköissä käytössä olevat tuen tarpeen tunnistamisen menetelmät sekä määrittämään keskuudessaan kehittämistyöhön osallistuvan yhteyshenkilön. Kaikki viestit saaneet esimiehet järjestivät mahdollisuuden tulla esittelemään kehittämistyötä heidän tiimipalaveriinhinsa. Kehittämistyötä esiteltiin terveydenhoitajille, perheohjaajille, perheneuvolan työntekijöille, perhesosiaalityön työntekijöille ja aikuispsykiatrisen poliklinikan työntekijöille. Seudullisuus toteutui siten, että terveydenhoitajat tavattiin käymällä jokaisessa kunnassa ja muilla tiimeillä oli yhteiset seudulliset tiimitapaamiset. Kaikissa tapaamisissa aihe koettiin ajankohtaisena ja tärkeänä ja yhteyshenkilöt oli helppo saada osallistumaan mukaan kehittämistyöhön. Samalla sovittiin heidän kanssaan heille parhaiten sopivasta yhteydenpitotavasta (tapaaminen, ryhmätapaaminen tai sähköpostiviestit). Heillä käytössään olevia tuen tarpeen tunnistamisen menetelmiä saatiin tarkasteltaviksi. Jo tässä vaiheessa työntekijät toivat esille toiveita ja ajatuksia liittyen kehittämistyöhön.

Lisäksi kartoitettiin Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä eri toimintayksiköissä käytössä olevia perheiden tuen tarpeen tunnistamisen menetelmiä sekä kuntayhtymässä tehtyjä ja tekeillä olevia IMS palveluprosessien kuvauksia. Kartoituksen jälkeen todettiin eri toimintayksiköissä lapsiperheiden kanssa toimijoilla olevan käytössään erilaisia tuen tarpeen tunnistamisen menetelmiä, jotka ovat kehitetty kansallisella tasolla eri toimintayksiköiden käyttöön soveltuviksi.

Tämän vuoksi lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamiseen ei suunniteltu uutta menetelmää tai kysymyspatteristoa, vaan tärkeintä on että aiemmin mainitut perheiden hyvinvoinnin osa-alueet tulevat kartoitetuksi, ennen kaikkea lapsen näkökulmasta. Tässä prosessin vaiheessa huomattiin eri toimintayksiköissä käytössä olevia menetelmiä tarkastelemalla niiden osa-alueiden erilaisuus suhteessa toisiinsa. Muun muassa lastenneuvolan menetelmät eivät kartoita lapsen hyvinvointia, koska se kuuluu lastenneuvolan perustehtävään muutenkin ja Lapset puheeksi -menetelmä mielenterveystyössä ei tuo esille vanhemman hyvinvoinnin osa-alueita, koska se on keskiössä siellä tehdyssä asiakastyössä. Näiden asioiden tarkasteluun löytyy omat menetelmät kyseisissä toimintayksiköissä.

Tämän ensimmäisen kehittämistyön prosessin vaiheen toteutuksessa kertynyttä aineistoa sekä reflektiopäiväkirjan merkintöjä purettiin ja analysoitiin kehittämistyöntekijöiden kesken. Aineiston analysointiin perustuen lähdettiin luomaan lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallia (Liitteet 1 ja 2). Malli sisältää kaavion ja siihen perustuvan aukikirjoituksen. Kaavioon valittiin värikoodit huolen asteen määrittämiseksi Varhaisen puuttumisen mallista, muutoin muut värikoodit valittiin selkeyden ja erottuvuuden parantamiseksi. Värikoodien avulla lapsiperheiden hyvinvoinnin osa-alueiden ja hyvinvointia tukevien palveluiden välille saatiin yhteneväisyys. Kaavion värikoodit toistuvat samoina mallin aukikirjoituksessa.

Varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän (Liite 4) pohjaksi valittiin aineistojen analysoinnin pohjalta Perhetilannepuntari ja Myllärniemen laatima Perheiden hyvinvoinnin osa-alueet perhekohtaisessa arvioinnissa -menetelmä. Myllärniemen kuvaamat lapsiperheiden hyvinvoinnin osa-alueet ovat lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin peruselementtejä, joten yhtenäisyyden vuoksi näiden käyttäminen varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän pohjana oli perusteltua. Tähän menetelmään valittiin Myllärniemen ja Perhetilannepuntari -menetelmistä kysymykset, joissa esiin tuleviin perheiden tuen tarpeisiin ajateltiin varhaisen tuen perhetyöllä

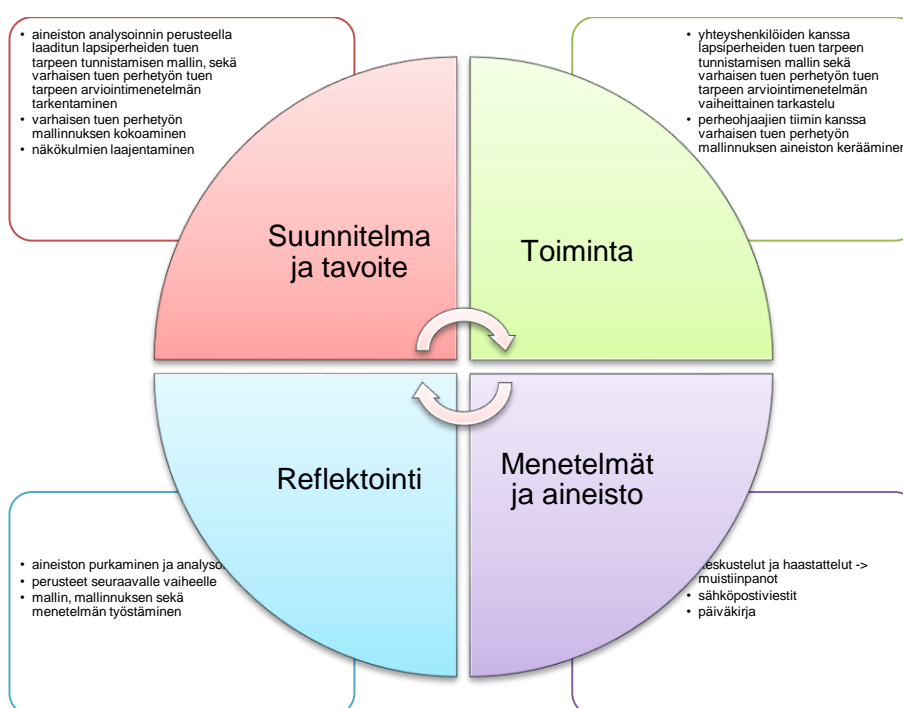
vastattavan. Asteikko valittiin Perhetilannepuntarista, koska siinä huolen aste kartoitetaan kysymyksellä; Tilanne painaa mieltä? Se on kysymyksen merkityksen kannalta neutraalimpi kuin Myllärniemen menetelmässä, jossa kysymys on ongelmakeskeisempi. Kysymysten asettelussa pyrittiin muutoinkin välttämään ongelmakeskeisyyttä voimavaralähtöisen ajattelun mukaisesti.

Menetelmästä pyrittiin tekemään mahdollisimman helppolukuinen, selkeä ja yhdelle sivulle mahtuva taitettu versio, mikä nousi esille toiveena esittelykierroksella kerätystä palautteesta. Menetelmän etusivulle päätettiin kirjoittaa saateteksti, jonka tarkoituksena on tukea voimavaroja ja madaltaa kynnystä pyytää tukea. Takasivulla päätettiin kuvata tilanteita, joissa perhetyö voi perheitä tukea. Tässä hyödynnettiin perheohjaajien tiimin aiemmin työstämää materiaalia perhetyöstä (Perhetyö n.d.).

Olennaista on kartoittaa asiakkaan oma näkemys tarvittavista muutoksista ja tuen tarpeesta. Työntekijän ja asiakkaan välinen yhteinen keskustelu auttaa saamaan selville asiakkaan oman näkemyksen ja tavoitteet sekä tarpeet muutokselle, joihin hän tuen avulla pyrkii. On olennaista rajata ongelma, johon on tärkeintä keskittyä ensisijaisesti. Kun asiakas on itse laatinut oman tavoitteensa ja kokee sen merkitykselliseksi, hän panostaa sen saavuttamiseen. Lisäksi selkeä tavoite auttaa tehokkaaseen työskentelyyn ja samalla asiakas saa paremmin palautetta omasta toiminnastaan. Ongelmien puheeksi ottamisella työntekijä osoittaa kiinnostusta asiakkaan tilanteesta. Asteikkokysymysten avulla voidaan selvittää asenteita, motivaatiota, ongelman luonnetta ja muutosta ja lisäksi asteikkoa voidaan hyödyntää muutoksen arvioinnissa. (Vilén ym. 2005, 126–127, 135–136, 139, 142.) Varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmää koottaessa pyrittiin huomioimaan edellä mainittuja asioita. Arviointimenetelmän avulla on tarkoituksena kartoittaa yhteisessä dialogissa asiakkaan ja työntekijän välillä asiakkaan oma näkemys muutostarpeesta ja siihen kohdistuvista ajatuksista ja toiveista. Menetelmän perustalle luotiin asteikot, jotka helpottavat puheeksi ottamista sekä myöhemmän vaiheen muutoksen arviointia. Kysymykset ja asteikko auttavat perheitä näke-

mään ja määrittämään oman näkemyksen huolesta ja haasteista heidän arjessaan.

Kehittämistyön prosessin ensimmäisessä vaiheessa valmisteltiin lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin ja varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän aihiot, jotka perustuvat aiemmin kehitettyihin malleihin ja menetelmiin sekä teoreettiseen tietoon. Nämä tuotokset ja niihin liittyvät kysymykset (Liite 5) lähetettiin sähköpostilla yhdyshenkilöiden tarkasteltaviksi seuraavaa vaihetta varten.

Kuvio 7. Kehittämistyön prosessin toinen vaihe

Kehittämistyön prosessin toisessa vaiheessa lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin, varhaisen tuen perhetyön mallinnuksen sekä varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän työstämistä jatkettiin kehämallin (Kuvio 7) mukaisesti aina loppuvaiheeseen saakka. Tuotoksia muokattiin kehittämistyön edetessä niiden valmistumiseen asti.

Tässä kehittämistyön prosessin vaiheessa lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallia (Liitteet 1 ja 2) tarkennettiin ja siihen liittyviä näkökulmia laajennettiin. Nämä muutokset perustuivat yhteyshenkilöiden kommentteihin. Suurin osa kommenteista saatiin sähköpostilla yhteyshenkilöiltä, jotka olimme tavanneet henkilökohtaisesti esittelytilaisuuksissa. Yhteyshenkilöt olivat esitelleet lähetetyn mallin omissa tiimeissään ja toimittivat kootun palautteen opinäytetyöntekijöille. Tapaamisia ja ryhmätapaamisia sovittiin myös kommentointia varten. Toteutuneet tapaamiset olivat paljon keskustelua ja pohdintaa tuottavia.

Mallia muokattiin saadut näkökulmat huomioiden ja mallin työstämistä jatkettiin kerättyä aineistoa analysoimalla. Tärkeitä muutoksen kohteita olivat asiavirheet liittyen muun muassa nimikkeisiin sekä toimintayksiköiden näkymiseen ja sijoittumiseen lapsiperheiden hyvinvointia tukevissa palveluissa. Yhdessä palautteessa toivottiin selkeyttä otsikointiin sekä ketkä tulevat mallia käyttämään. Lastensuojelun mukaan tulemiseen perheiden tukemiseksi toivottiin selkeyttä huolen asteikolla, näkyvyyttä toivottiin myös tunteen alueelle. Myös perheiden tukemisen jatkumisen perustason työssä toivottiin näkyvän mallissa, vaikka perhe olisi lastensuojelullisen tuen piirissä. Palautteisiin pohjautuvat korjaukset tehtiin ja mallia selkiytettiin, mutta nämä eivät olleet suuria muutoksia mallin kokonaisuuden kannalta.

Pääosin palautteessa tuli esille, että malli on hyvä, selkeä, helposti ymmärrettävä ja perusteellinen. Värikoodit saivat erityistä kiitosta. Aiheen ajankohtaisuus koettiin myös merkityksellisenä. Positiivinen palaute toi varmuutta mallin tärkeyden kannalta ja ohjasi työstämään mallia valittujen perusteiden mukaisesti.

Varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmä (Liitteet 1 ja 3) käytettiin myös kommentointikierröksellä samanaikaisesti edellä kuvattun mallin kanssa. Näitä kommentteja pohdittiin ja analysoitiin suhteessa tuotokseen.

Saadut parannusehdotukset menetelmän kehittämiseksi huomioitiin ja niiden tarkastelun jälkeen tehtiin muutokset.

Perheohjaajien tiimissä menetelmä oli erityisessä tarkastelussa ryhmähaastattelun keinoin. Tämä perheohjaajien näkökulmalta tehty perusteellisempi tarkastelu koettiin tärkeäksi menetelmän varhaisen tuen perhetyöhön ohjaavuuden kannalta. Tässä tapaamisessa paikalla oli myös esimies, joka osallistui kommentteihin organisaation näkökulmasta. Kommenteissa todettiin menetelmän olevan monipuolinen, jossa on huomioitu hyvin osa-alueet, joihin perhetyö kohdentuu. Palautteen perusteella yksi kysymys poistettiin. Parisuhde kysymys poistettiin varhaisen tuen perhetyöhön ohjautumiseen liittymättömänä. Asteikon selkeys ja ymmärrettävyys puhututti erityisesti tuossa tapaamisessa. Tämän jälkeen menetelmän ulkoasua selkiytettiin asteikon käytettävyyden kannalta parempaan suuntaan. Lisäksi menetelmään lisättiin ohje asteikon numeroiden merkityksestä. Yhteen menetelmän kysymyksistä, lähinnä koskien lapsen tarpeiden ilmaisua, haluttiin ymmärrettävyyttä ja tämä korjattiin kuvaamaan paremmin tarkoitettua asiaa.

Haastattelussa esiin nousi kysymyksiä menetelmän käytöstä asiakastilanteessa; Täyttävätkö sen molemmat vanhemmat vai toinen vanhemmista? Annettaanko se asiakkaalle täytettäväksi vai täytetäänkö se yhdessä työntekijän kanssa? Onko mahdollisuutta sähköiseen lomakkeeseen? Miten menetelmä arkistoidaan täyttämisen jälkeen? Kehittämistyössä ajatuksena on täyttää menetelmä yhdessä asiakkaan kanssa, dialogisuus huomioiden, muuten tilannekohtaisesti käyttäen. Kehittämistyön idean mukaan ja etenkin arvioinnin mahdollisuus huomioiden täytetty menetelmä tulisi arkistoida. Tarkennusta menetelmän arkistointiin liittyvistä käytänteistä selvittää mahdollisen käyttöönoton yhteydessä. Perheohjaajien ehdotuksen mukaisesti menetelmän osa-alueiden järjestystä muutettiin siten, että lapsen arjessa toimimisen haasteet siirrettiin viimeiseksi. Tämä muutos tehtiin lähinnä menetelmän käytettävyyden mahdollistamiseksi raskaana oleville perheille. Toisaalta tämä muutos tukee vanhemmuuden merkityksen ensisijaista huomiointia suhteessa lapsen hyvin-

vointiin vaikuttavana tekijänä. Muutosta puolsivat saadut sähköpostikommentoinnit.

Sähköpostikommenteissa menetelmä sai pääsääntöisesti hyvää palautetta selkeydestä ja toimivuudesta perheen tilanteen kartoittamisessa. Yhdessä sähköpostikommenteista esille nousi pohdinta siitä ketkä käyttävät menetelmää ja miten menetelmästä saadaan tietoa varhaisen tuen perhetyön tarpeellisuutta arvioiville tahoille. Tämä päätettiin huomioida mahdollisessa käyttöönottosuunnitelmassa. Muutamassa palautteessa menetelmään toivottiin työntekijälle ohjekirjasta, jossa olisi koottuna apukysymyksiä varsinaisten kysymysten tueksi. Tämä jouduttiin rajaamaan tämän kehittämistyön ulkopuolelle ja mahdolliseksi jatkokehittämiseksi.

Varhaisen tuen perhetyön mallinnuksen (Liitteet 1 ja 3) kokoaminen käynnistettiin perheohjaajien tiimin ryhmähaastattelulla. Tarkoituksena oli koota mallinnuksen rakentamista varten asioita, joita perheohjaajat kokivat olennaisiksi työnsä kuvaamisessa. Kuten Jäppinen (2012) esittää jokaisella organisaation yhteisön jäsenellä olevan erityistä asiantuntijuutta. Yhteisöllisyyden kannalta asiantuntijuus tarkoittaa henkistä, tiedollista ja taidollista pääomaa, jotka ryhmällä on hallussaan ja joita se käyttää toimiakseen parhaalla mahdollisella tavalla. Asiantuntijuus voi olla myös hiljaista tietoa, jonka katsotaan olevan ryhmän sisäistä ääneen lausumatonta asiantuntijuutta, jota kylläkin käytetään ja olemassaolo tiedostetaan, mutta sen selkeästi määrittäminen on vaikeaa. Jäppinen (2012, 29)

Perheohjaajille ilmoitettiin haastatteluajan sopimisen yhteydessä ryhmähaastattelun aihe (Liite 5), jotta haastateltavat pystyivät orientoitumaan tulevaan haastattelutilanteeseen. Haastattelutilanteessa kaikki perheohjaajien tiimiin kuuluvat perheohjaajat olivat läsnä. Haastattelun alussa haastateltaville kerrottiin opinnäytetyöntekijöiden rooli työn kehittäjinä, lisäksi heille kerrottiin kehittämistyön tarkoituksesta.

Ryhmähaastattelu toi esille erilaisia mielipiteitä ja vaihtoehtoja. Yhteinen keskustelu tuotti asioita, joita yksittäiset ryhmän jäsenet eivät olisi voineet yksin tuottaa. Ryhmähaastatteluun liittyi osallistujien yhteistä reflektiota ja omista kokemuksista keskustelua (ks. Alston & Bowles 2013, 147, 224.) Haastattelussa luottamuksellisen suhteen muodostamiseksi annettiin tietoa kehittämistyön toteutuksesta. Lisäksi tarjottiin mahdollisuus kysyä kehittämistyöhön liittyviä kysymyksiä. Haastattelun aikana kysymykset etenivät laajoista tarkennettuihin, mikä mahdollisti haastateltavien erilaisten näkökulmien esille saamisen. Lopuksi haastateltavilta kysyttiin ovatko olennaiset asiat tulleet haastattelun aikana esille. (ks. Kylmä & Juvakka 2007, 92–93.)

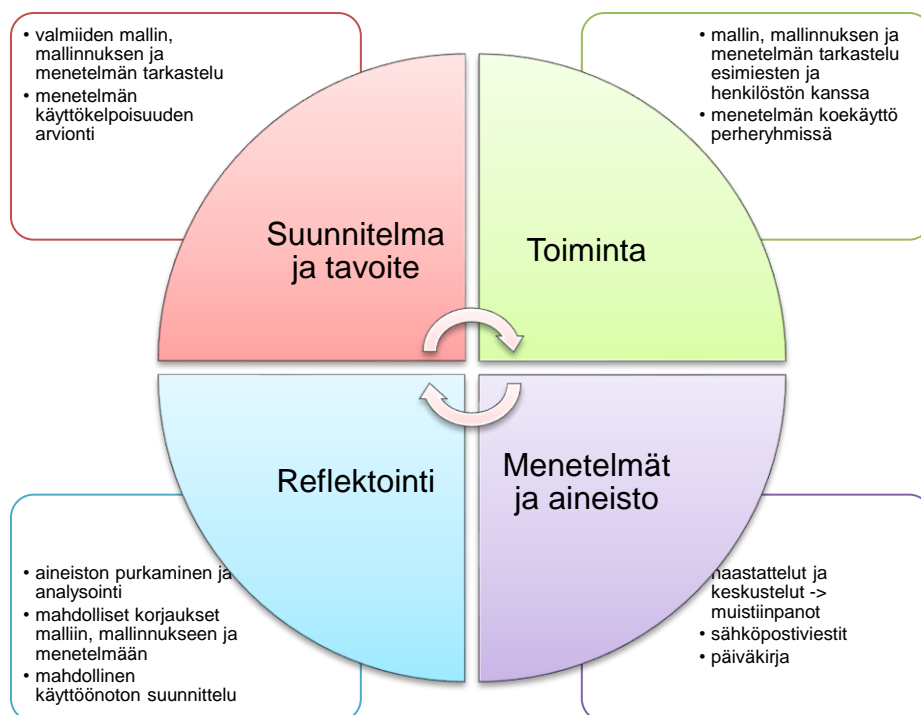
Ryhmähaastattelulla saatiin koottua paljon materiaalia, jota analysoitiin kehittämistyöntekijöiden kesken valmiiksi mallinnukseksi. Mallinnuksesta tuli laajempi kuin mitä aluksi oli suunniteltu. Mallinnusta ei koettu tarpeellisenä lähteä rajaamaan, koska haastattelun pohjalta saatu materiaali nähtiin tärkeänä rakennusaineena perhetyön kuvaamiseksi. Laajemman mallinnuksen avulla pystyttiin selkiyttämään varhaisen tuen perhetyön työtapoja, periaatteita ja menetelmiä. Nämä ovat niitä keinoja, joilla perheitä tuetaan heidän tuen tarpeissaan. Lisäksi tämän mallinnuksen kokoaminen nähtiin tärkeänä, koska varhaisen tuen perhetyön sisältöä ei ole selkeästi tuotu näkyviin Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän organisaatiossa ja työmuodoissa on vaihtelevuutta erilaisissa suomalaisissa palvelujärjestelmissä.

Varhaisen tuen perhetyön mallinnuksen (Liitteet 1 ja 3) kuvaaminen tehtiin aiemmin tarkastellun IMS -prosessin mukaan, ainoastaan kuntayhtymään suunnitteilla olevan palveluohjaajan sijainti mallinnukseen kaipasi tarkennusta esimieheltä. Mallinnuksessa pyrittiin huomioimaan asiakkaan osallisuuden ja dialogisuuden toteutuminen sekä yhteistyö eri toimijoiden kesken. Mallinnuksen pohjaksi valittiin sama Varhaisen puuttumisen malliin perustuva kaavio ja sen aukikirjoitus kuin lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallissa (Liitteet 1 ja 2). Nämä nähtiin tärkeänä mallinnuksen loogisuuden ja yhteneväisyyden aikaan saamiseksi, toisaalta huolen asteita tämän mallinnuksen raken-

taminen ei tarvinnut. Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin jatkoksi liitetty alustava kaavio varhaisen tuen perhetyön mallinnuksesta oli kommentoitavana ennen perhetyön mallinnuksen aukikirjoitusta. Kommentointikierroksella tullessa palautteessa tähän pyydettiin selkiytystä eri toimijoiden väliseen työnjakoon perhetyön suunnitelman tekemisessä sekä perhetyön keston ja päättymiseen liittyvien asioiden määrittämisessä. Nämä huomioitiin mallinnuksen työstämisessä.

Varhaisen tuen perhetyön mallinnuksen (Liitteet 1 ja 3) muokattu kaavio ja työstetty aukikirjoitus laitettiin kommentoitavaksi kaikille yhteyshenkilöille sähköpostilla (Liite 5). Palautteita tuli sähköpostilla ja lisäksi osaa yhteyshenkilöistä haastateltiin henkilökohtaisesti. Perheohjaajien tiimissä käytiin esittelemässä mallinnuksen aihio erikseen pyytäen vielä palautetta ja korjausehdotuksia. Saadun palautteen perusteella korjattiin ja tarkennettiin asiasisältöä ja nimikevirheitä. Pohdintaa aiheutti yhdessä palautteessa olleet kysymykset perhetyön toteutuksen sisällöstä. Kysymyksissä pohdittiin onko perhetyö pääasiassa tilanteen pohtimista perheen kanssa vai liitykö siihen konkreettista toimintaa perheessä. Perheiden tilanteesta keskustelua työmuotona pohdittiin samantapaiseksi kuin toisissa perheitä tukevissa palveluissa. Näihin pohdintoihin perustuen päätettiin tarkistaa lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin (Liitteet 1 ja 2) lapsiperheiden hyvinvointia tukevien palveluiden listausta lisäten sinne konkreettista tukea tuottavat palveluita. Mahdolliseen käyttöön ottoon liittyen tulee pitää mallin, mallinnuksen ja menetelmän esittely- ja käyttöönottokoulutus, jossa selkiytetään niiden sisältöä ja samalla varhaisen tuen perhetyön työnkuvaa.

Saaduissa kommenteissa tuotiin esille tärkeänä se, että siinä on varhaisen tuen perhetyö konkreettisesti kuvattu. Erityisesti perheohjaajat kokivat perhetyön mallinnuksen ja työn toteutuksen kuvauksen merkityksellisinä ja osallistuivat mielellään kuvaamaan omaa työtään tässä kehittämistyön prosessin vaiheessa.

Kuvio 8. Kehittämistyön prosessin kolmas vaihe

Kehittämistyön prosessin kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa tuotiin valmis lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli (Liitteet 1 ja 2), varhaisen tuen perhetyön mallinnus (Liitteet 1 ja 3) ja varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmä (Liite 4) henkilöstön ja esimiesten tarkasteluun ja arviointiin. Tuotokset lähetettiin ensin toimeksiantajan edustajan eli perhekeskuspäällikön arviointiin ja tarkasteltavaksi ja samalla sovittiin tapaaminen käyttöönoton harkintaa ja suunnittelua varten.

Tapaamisessa tarkasteltiin vielä yhdessä esimiehen kanssa valmiit tuotokset ja käytiin keskustelua niiden asiasisällöstä sekä tarkennettiin ja arvioitiin niiden soveltuvuutta Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän käyttöön. Yleisesti näistä tuotoksista saatiin positiivinen palaute ja niiden toimivuus kuntayhtymän käytössä nähtiin mahdollisena. Esimies esitti, että kuntayhtymässä toimivat tietojen käsittelyn osaajat muokkaavat materiaalit helposti käsiteltäviin ja visuaalisesti toimivaan muotoon. Tärkeäksi koettiin liittää nämä osaksi kuntayhtymän IMS - prosessia, jossa ne ovat kaikkien toimijoiden nähtävissä ja etenkin lapsiper-

heiden parissa työskentelevillä osana työhön liittyvää prosessin kuvausta. Henkilöstöä päätettiin tiedottaa uudesta toimintamallista lapsiperheiden varhaiseen tukemiseen. Toimintamalli ja siihen liittyvät materiaalit päätettiin laittaa esille kuntayhtymän henkilöstön Intraan luettavaksi ja asiasta laaditaan kirjoitus Sotelliitti -henkilöstölehteen.

Tässä vaiheessa tarkasteltiin tuotosten ulkoasua ja nimeä. Pitkän mietinnän ja useiden nimiehdotusten jälkeen päätettiin nimetä toimintamalli seuraavasti: Tartu huoleen riittävän varhain. Nimen haluttiin kuvaavan kokonaisuudessaan toimintamallia ja sen tarkoitusta eli huoleen tarttumista. Toimintamallille haluttiin myös oma logo ja opinnäytetyöntekijä Tiina Kainulainen piirsi useita ehdotuksia, joista valittiin sopivin. Lapsen tarttuva käsi kuvaa osuvasti toimintamallia ja sen nimeä.

Päätös siitä, että kuntayhtymä otti lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin (Liitteet 1 ja 2), varhaisen tuen perhetyön mallinnuksen (Liitteet 1 ja 3) sekä varhaisen tuen perhetyön arviointimenetelmän (Liite 4) käyttöön, käynnisti yhteisen käyttöönottosuunnitelman tekemisen esimiehen kanssa. Käytönoton aloitus tulee olemaan sen jälkeen kun kehittämistyö on hyväksytty oppilaitoksen puolelta. Esimiehen toiveita käyttöönottoa varten kartoitettiin ja ajatuksena oli koulutustilaisuuden järjestäminen hyvinvointipalveluiden henkilöstölle. Lisäksi päätettiin samassa tilaisuudessa järjestää huolen puheeksi ottamisen koulutusta, koska huoli puhe liittyy olennaisesti lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malliin perheiden tilanteen kartoituksessa koskien kaikkia lapsiperheiden kanssa toimijoita. Kouluttamaan on alustavasti lupautunut kuntayhtymässä työskentelevä Huoli puheeksi -kouluttaja. On todettu, että koulutus eri alojen ammattilaisille antaa valmiuksia ottaa huolet oikealla tavalla puheeksi, jotta perheet hyväksyvät heidän tilanteidensa tarkastelun ja tarvittavan tukemisen (Niskanen 2012).

Käytönottoon liittyvä koulutus päätettiin järjestää kahtena päivänä, puolen päivän koulutuskokonaisuuksina, jotta mahdollisimman moni hyvinvointipalve-

luiden työntekijöistä pääsee osallistumaan koulukseen. Mahdollisuus osallistumiseen tarjotaan myös muillekin, koska se tulee olemaan kuntayhtymän yleinen koulutustilaisuus.

Käyttöönoton kannalta koettiin tärkeäksi myös perheiden huomioiminen uuden mallin ja siihen liittyvän menetelmän tiimoilta. Perheitä tiedotetaan siitä, että heidän tilannettaan kartoitetaan etenkin lapsiperheiden palveluissa entistä tarkemmin ja tukea pyritään löytämään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Raahen seudulla kehitetyssä varhaisen tuen toimintamallissa on huomioitu, että perheiden väärinkäsitysten ja pelkojen hälventämiseksi uudesta toiminta mallista tulee tiedottaa asiakkaille mahdollisimman kattavasti (Niskanen 2012). Päätettiin, että henkilökunnan koulutuksen jälkeen uudesta toiminta mallista ja sen myötä tulevista muutoksista tiedotetaan alueen paikallislehdissä, paikallisradiossa ja kuntayhtymän Facebook -sivuilla.

Esimiehen tapaamisen jälkeen muokatut lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli (Liitteet 1 ja 2), perhetyön mallinnus (Liitteet 1 ja 3) ja varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmä (Liite 4) laitettiin sähköpostitse eri yksiköiden esimiehille ja yhteyshenkilöille. Saatteen viestissä kiitettiin osallistumisesta kehittämistyöhön, ilmoitettiin käyttöönotosta ja siihen liittyvää tulevista koulutuksesta.

Lisäksi tässä kehittämistyön prosessin kolmannessa vaiheessa osallistettiin perheitä varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän (Liite 4) käytettävyyden ja toimivuuden arviointiin asiakkaan näkökulmasta. Ryhmien vetäjien kanssa sovittiin aikatauluista. Ryhmähaastatteluun valmistauduttiin tekemällä puolistrukturoidut kysymykset (Liite 5), jotka tulostettiin arviointimenetelmän liitteeksi parantamaan menetelmän tarkastelua arvioinnin näkökulmasta. Haastattelutilanteessa pyrittiin erityisesti huomioimaan vanhempien keskittyminen haastatteluun ja menetelmän tarkasteluun, koska lapset olivat mukana tilanteessa.

Tämän jälkeen muokattiin menetelmää saatuun aineistoon perustuen. Käynti perheryhmissä nähtiin tärkeäksi ja paljon erilaisia näkökulmia tuovaksi. Käyttäjien esille tuomat kokemukset ja palvelutarpeet nähdään ymmärrystä lisäävinä paremman tuotteen kehittämiseen (Toikko & Rantanen 2009, 96). Menetelmä koettiin pääosin selkeänä ja ymmärrettävänä, ainoastaan yhdessä kommenteissa toivottiin otsikolle ”tilanne painaa mieltä” selkeämmin esille tulemistä. Tähän tehtiin ulkoasullisten kokeilujen myötä muutokset. Kommenttien mukaan menetelmä on lyhyt, nopea ja helppo täyttää. Asettelu samalle aukeamalle lisää selkeyttä. Menetelmän mittaristo koettiin selkeänä, myös mittariston otsikko ”tilanne painaa mieltä” nähtiin toimivana ja asiakasta ei kontrolloivasti lähestyvänä. Arviointiasteikon osalta koettiin tärkeäksi, että siinä on vaihtoehdot yhdestä viiteen. Arviointiasteikolla oli myös osan vastaajien mielestä merkitystä oman huolen kokemisen tunnistamisessa ja pohtimisessa. Kokonaisarviolle perheen oman tilanteen kokemuksesta toivottiin paikkaa menetelmässä. Tätä pohdittiin ja se päätettiin lisätä vielä omanaan arviointiasteikolle menetelmän loppuun.

Kysymysten asiasisältöjen osalta osa haastateltavista toi ilmi, ettei muutoksia tarvittu ja asiasisällöt muutoinkin nähtiin kattavina, arkikielisinä ja helposti ymmärrettävinä sekä hyvin jäseneltyinä ja loogisesti etenevänä. Perheet kokivat kysymysten liittyvän olennaisesti arjen tilanteisiin, mikä helpottaa vastaamista. Jaottelu perheiden hyvinvoinnin osa-alueisiin nähtiin toimivana heidän oman tilanteensa jäsentelyssä. Menetelmä koettiin myös hyvänä perheiden oman muistamisen tukena, koska lasten kanssa asioidessa keskittyminen on hankalaa ja asiat eivät muistu aina mieleen.

Useissa vastauksista toivottiin kysymysten asiasisältöjen osalta kannanottoa myös parisuhteeseen ja puolisoiden arjen töiden ja vanhemmuuden jakamiseen. Asiaa pohdittiin ja päädyttiin lisäämään menetelmään kysymys vanhempien arjen töiden ja vanhemmuuden jakamisesta. Kuitenkin parisuhde kysymystä ei edelleenkään lisätty, koska aiemmin perheohjaajien ehdotuksesta se poistettiin varhaisen tuen perhetyöhön ohjautumiseen liittymättömänä.

Kysyttäessä, mihin menetelmän asiasisällöistä parisuhteen ongelmat voisivat peilautua, perheet vastasivat niiden peilautuvan vanhempien jaksamiseen ja perheen yhdessä toimimiseen.

Joissakin vastauksista pyydettiin sosiaalisen verkoston huomioimista menetelmässä. Asiaa analysoitiin ja todettiin sosiaalisten suhteiden tulevan kartoitettuksi lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin (Liite 1 ja 2) mukaisesti jo aiemmin. Samoin taloudellinen tilanne nousi esille yhdessä vastauksessa perheen hyvinvointiin liittyvänä, mutta se huomioidaan tukimuotona aiemmin perheen tilannetta kartoitettaessa. Perheiden pohdinnassa tuli esille myös täydellisen vanhemmuuden vaatimus, mikä voi tuoda herkästi esille syyllisyyttä vanhemman omasta toiminnasta vanhempana. Tähän liittyen pohdintaa tuli myös lapsen rankaisemisesta ja keinottomuudesta vaikeissa tilanteissa. Näitä toivottiin kysyttäväksi menetelmässä. Näitä pohdittiin ja tuotettua menetelmää tarkasteltiin uudelleen. Päädyttiin siihen, että kysymystä, joka liittyy täydellisen vanhemmuuden vaatimukseen, on hankala muotoilla niin, ettei se loukkaa. Toisaalta menetelmän esittelyssä ja perhetyön kuvauksessa tuodaan esille lapsiperheen arjen haasteellisuus ja lupa tuen pyytämiseen sekä mahdollisuus jakaa vaikeita tunteita toisen aikuisen kanssa.

Haastateltavia pyydettiin pohtimaan numeerinen arvo tilanteeseen, jolloin he ottaisivat tukea vastaan, nimenomaan perheen kotona tehtävää perhetyötä. Kaikki haastateltavat kokivat, että tällöin he olisivat vastanneet numeron neljä tai viisi. Kysymättäkin ja pohtiessaan he toivat esille, että numerolla kolme he kaipaisivat tilanteesta keskustelua esimerkiksi terveydenhoitajan kanssa ja kokivat jo tämän voivan auttaa heitä heidän tilanteessaan. Toisaalta he myös pohtivat numeroiden yksi ja kaksi merkitystä ja kokivat nämä normaaliin tilanteisiin liittyvinä, joihin ei kaivattu puuttumista. Osassa kommentaateista huomioitiin numeron yksi merkitys jopa epätodellisena perheen arkea kuvaavana tilana, etenkin jos suurin osa olisi vastattu tällä numerolla. Esille tuli myös sellainen näkökulma, että jos perheessä on ongelmia niin haluaako menetelmään silloin vastata lainkaan tai vastaako siihen tuolloin totuuden mukaisesti.

Menetelmä yleisesti koettiin hyvänä ja tärkeänä pidettiin, että asioita otetaan esille ja kysytään. Osassa vastauksista tuotiin esille, että perheen huolista puhumisen kynnyks voi olla hankala ylittää ja tämä menetelmä voi auttaa siinä. Kysymysten ei koettu loukkaavan vanhemmuutta. Vastaaminen niihin koettiin helpoksi. Toisaalta pohdintaa aiheutti menetelmän purkamiseen käytetty aika työntekijän ja asiakkaan välillä. Haluttiin, että menetelmän purkamiseen olisi käytettävissä riittävästi aikaa. Tärkeäksi koettiin, että jos tuen tarvetta ilmenee, niin tukea olisi tuolloin tarjolla. Joissakin vastauksissa tuotiin esille puolison huomiointi menetelmän käytössä, koska usein voi olla tilanne, ettei puoliso pääse mukaan vastaanotolle. Tätä pohdittiin kehittämistyöntekijöiden kesken ja päädyttiin siihen, että menetelmän käyttö vaatii käyttäjältä tilannekohtaisuuden huomiointia. Jos puoliso ei pääse mukaan, niin menetelmä annetaan mukaan puolison täytettäväksi. Täyttämisen lisäksi puoliso saa tietoa perhetyöstä menetelmässä olevan perhetyön kuvauksen avulla. Myös tapaamismuodolla voidaan asiaan vaikuttaa ja tarvittaessa järjestää esimerkiksi kotikäynti. Haastattelussa tuli esille myös puolison jaksamisen huomioiminen menetelmässä toisen vanhemman kokemana. Tämä huomioitiin siten, että päätettiin muuttaa menetelmän otsikko vanhempien oma käsitys jaksamisestaan seuraavasti vanhempien käsitys omasta ja puolison jaksamisesta.

Kehittämistyöntekijöiden kesken havaittiin, että perheet osallistuivat mielellään haastatteluun ja paneutuivat hyvin asian äärelle, vaikka heillä oli tilanteessa lapset mukana. Perheiltä saatiin arvokasta tietoa varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän (Liite 4) muokkaamiseen toimivaksi ja käytettäväksi kokonaisuudeksi. Menetelmän tärkeys tuli erityisellä tavalla esille myös kehittämistyöntekijöille. Haastatteluista syntynyt aineisto vaati syvällistä menetelmään uudelleen perehtymistä ja tarkkaa analysointia ja pohdintaa menetelmän sisällön suhteen.

7.5 Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus

Tässä kehittämistyössä eettisyyteen kiinnitettiin huomiota koko kehittämistyön prosessin ajan, jo alusta alkaen lupamenettelyin. Opinnäytetyön alussa Ylä-Savon SOTE kuntayhtymältä haettiin tutkimuslupa, jotta henkilökuntaa voitiin osallistaa kehittämistyön aikana. Tämän jälkeen kuntayhtymän kanssa tehtiin toimeksiantosopimus. Kehittämistyön käynnistyessä pyydettiin vielä erikseen toimintayksiköiden esimiehiltä lupa henkilöstön osallistamiseen siinä. Esimiehet antoivat tilaisuuden käydä esittelemässä kehittämistyön tavoitteita ja tarkoitusta toimintayksiköiden tiimipalavereissa, joissa henkilöstöstä valikoituivat yhteyshenkilöt.

Kehittämistyöhön osallistujille kerrottiin mihin kerättävällä aineistolla kehittämistyössä pyritään, jotta he pystyivät tekemään päätöksen halukkuudestaan osallistua kehittämistyöhön. Osallistumisesta tehtiin vapaaehtoista ja varmistettiin, että osallistujat tiesivät mikä heidän roolinsa on ja mihin osallistuminen velvoittaa heitä. Osallistujien anonymisointi nähtiin tärkeänä ja yksityisyyden suojasta huolehdittiin koko kehittämistyön prosessin ajan. Koska anonymisoiduissa sekä puolijulkisissa että julkisissa aineistonkeräystilanteissa riittävänä pidetään suullista lupaa, niin kuntayhtymän työntekijöiden osallistamisessa toimittiin tämän mukaisesti. Aineiston ollessa hankalasti anonymisoitavissa tai arkaluonteista, suositellaan tuolloin vaitiolositoumusta. Tämän mukaisesti meneteltiin perheryhmien osallistamisen kohdalla (Liite 6). Aineiston käsittelyä ohjasi nimettömyyden ja tunnistamattomuuden periaate ja opinnäytetyöntekijät vastasivat tämän huomioimisesta kehittämistyön raportoinnissa. (ks. Kuula 2006, 105–108, 112, 132, 201, 204.) Kuulan (2006, 100) mukaan anonymisoidua aineistoa voidaan säilyttää jatkotutkimuksia varten.

Koska opinnäytetyöntekijöillä oli työsuhte kuntayhtymässä, johon kehittämistyö sijoittui, niin koettiin tärkeänä pysyä opinnäytetyöntekijän roolissa haastatteluiden aikana ja niistä tulleen aineiston analysoinnissa. Tämä tuotiin esille haastatteluiden alussa. Alston ja Bowles (2013, 139) näkevät myös tärkeänä,

että haastattelija selvittää haastattelun alussa oma roolinsa ja tämä korostuu, mikäli haastateltavilla on tiedossa haastattelijan ammatillinen tausta ja mikäli sillä on merkitystä tutkimuksen kannalta.

Perheiden osallistamisessa hyödynnettiin jo valmiita perheryhmiä. Ryhmien vetäjien kanssa sovittiin mahdollisuudesta tulla esittelemään ryhmälle tuotoksena syntynyttä varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmää ja keräämään siihen liittyvää käytettävyyden ja toimivuuden arviointia asiakasnäkökulmasta. Kehittämistyöntekijät huomioivat valmistautuessaan haastattelun mahdollisuuden, että haastattelun aikana saattaa nousta esille perheiden henkilökohtaisia tuen tarpeita. Tähän liittyen tiedostettiin ryhmän vetäjän vastuu ja yhteystyötahot, joihin asiakas olisi voitu tarvittaessa ohjata. Näitä tilanteita ei kuitenkaan tullut esiin. Perheiden osallistamista varten laadittiin suositumus ja lupa (Liite 6) aineiston käyttöön kehittämistyön raportoinnissa Kuulan (ks.2006, 129–132) ohjeistusta apuna käyttäen.

Tässä kehittämistyössä toteutettiin laadullisen tutkimuksen aineistonkeruun ja analysoinnin työtapa. Perehtyminen aineistoon ja sen tarkastelu oli systemaattista ja perusteellista, mikä tuotiin ilmi myös tässä raportissa. Näillä nähdään olevan merkitystä mallin luotettavuuden sekä käyttökelpoisuuden kannalta. Kehittämistyössä perehdyttiin laaja-alaisesti kansallisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin ja toimintamalleihin. Kansainvälisiä tutkimuksia ja malleja lapsiperheiden varhaisesta tukemisesta (family early support) oli löydettävissä hyvin vähän. Löydetyt artikkelit kohdistuivat varhaiseen puuttumiseen (early intervention) ja niissä oli pääsääntöisesti näkökulmana erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimiminen. Toisaalta näissä artikkeleissa oli mahdollista tarkastella kansainvälistä yhteneväisyyttä perheiden varhaiseen tukemiseen. Näitä vertailtiin keskenään ja niistä valittiin kehittämistyölle kattava teoreettinen pohja-aineisto. Myös Toikko ja Rantanen (2009) toteavat, että kehittämistoiminnassa luotettavuuden tarkastelua kuvaa olennaisesti käyttökelpoisuuden eli siirrettävyyteen pyrkiminen. Kehittämistoiminnassa merkityksellisenä nähdään tuloksena tulleen tiedon oikeanmukaisuuden lisäksi sen käyttökelpo-

poisuus ja siirrettävyys hyvinä käytänteinä muuhun toimintaympäristöön. (Toikko & Rantanen 2009, 121–122, 125–126.) Lisäksi toteutus, toimintaympäristö sekä osallistujat pyrittiin kuvaamaan kehittämistyössä mahdollisimman kattavasti, mikä osaltaan vaikuttaa siirrettävyyden mahdollistumiseen (ks. Kylmä & Juvakka 2007, 129).

Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa käytetään reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä, mutta laadullisen tutkimuksen käsitteenä on käytetty enimmäkseen vakuuttavuuden käsitettä. Myös muut tutkimuksen luotettavuutta kuvaavat käsitteet ovat sovellettavissa kehittämistoimintaan. Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen luotettavuutta, jolloin tärkeäksi nähdään tutkimuksen toistettavuus ja saatujen vastausten yhdenmukaisuus. Kehittämistoiminnassa työ tuotetaan tiettyyn organisaatioon ja siten kulttuuriset ja yhteisölliset tekijät voivat vaikuttaa toistettavuuteen toisessa toimintaympäristössä. (Toikko & Rantanen 2009, 122–123.) Kehittämistyössä tämä huomioitiin siten, että pyrittiin osallistamaan henkilöstöä ja asiakkaita kuntayhtymän eri kunnista, koska tiedettiin jokaisella kunnalla olevan oma historiansa ja toimintatapansa. Kehittämistyössä pätevyys (validiteetti) huomioitiin teoreettisen sekä kerätyn aineiston tarkalla käsitteanalyysillä, jolla haettiin kehittämistyön kannalta keskeiset käsitteet ja ilmiöt tuotosten pohjalle. Analyysi oli johdonmukaista ja tarkoituksellista, mikä osaltaan puoltaa tämän kehittämistyön pätevyyttä. (ks. Toikko & Rantanen 2009, 122.)

Kehittämistyötä sitouduttiin tekemään suunnitelman mukaan ja aikataulullisesti tämä mahdollistui hyvin opinnäytetyöntekijöiden ollessa töistä vapaalla kehittämistyön prosessin ajan. Prosessin edetessä käsiteltävään ilmiöön eli varhaisen tuen perhetyöhön sekä yleensä varhaiseen tukemiseen ja sen lähtökohtiin perustuva tietämyksen ja kiinnostuksen lisääntyminen tukivat kehittämistyön luotettavuutta. Uskottavuutta kehittämistyössä lisäsivät tuotosten tarkastelu ja palaute yhdyshenkilöiden toimesta kehittämistyön prosessin ajan, mutta myös opinnäytetyöntekijöiden keskeinen perusteellinen asioiden pohdinta ja tarkastelu. Erityisesti asiakkaiden näkemys varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen

arviointimenetelmän (liite 4) käytettävyyden ja toimivuuden arvioinnissa tuo uskottavuutta kyseiselle menetelmälle. Vakuuttavuus nähdään laadullisessa tutkimuksessa keskeisenä, sillä tutkijan on osoitettava tutkimukseen liittyvät valinnat mahdollisimman avoimesti. Vakuuttavuuden osatekijöitä ovat uskottavuus ja johdonmukaisuus. Aineistojen ja tuotosten luotettavuuteen liittyy myös kehittäjien sitoutuminen kehittämisprosessiin. (ks. Toikko & Rantanen 2009, 123 -124.) Uskottavuutta puolestaan lisää tutkimukseen osallistuvien ja tutkijan vuoropuhelu tuloksista pitkin tutkimusprosessia. Tällöin voidaan arvioida tulosten paikkansapitävyyttä. (Kylmä & Juvakka 2007, 128.)

Kehittämistyön luotettavuutta oli tukemassa myös kehittämistyöntekijöiden lähtökohtaisesti erilainen näkökulma ilmiön tarkastelussa ammatillisen taustan vuoksi. Kehittämistyössä yhdistyvät perhetyön ja neuvolan näkökulmat, mitkä lisäävät monipuolista ja objektiivista tarkastelua. Lisäksi objektiivisuuteen pyrittiin pidättäytymällä opinnäytetyöntekijän roolissa ja tätä auttoi keskittyminen pääsääntöisesti kehittämistyön tekemiseen ilman ammattirooleja.

8 POHDINTA

Kehittämistyön tarkoituksena oli uuden toimintamallin kehittäminen, joka koskee lapsiperheiden varhaista tukemista. Malli tehtiin Ylä-Savon SOTE kuntayhtymään. Tavoitteena oli kehittää lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli (Liitteet 1 ja 2), varhaisen tuen perhetyön mallinnus (Liitteet 1 ja 3) ja varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmä (Liite 4). Ajankohtaisuus kehittämistyölle nousi esille kuntayhtymän Hyvinvointipalveluissa käydyissä keskusteluissa lapsiperheiden varhaisen tuen tunnistamiseen liittyen sekä varhaisen tuen perhetyöhön ohjautuvuuteen liittyen. Lisäksi selkeyttä kaivattiin varhaisen tuen perhetyön työn mallintamiseen ja työn näkyväksi tekemiseen.

Ajankohtaisuus lapsiperheiden varhaiseen tukemiseen ja tukemisen työmuotojen kehittämiseen on ilmeinen laajemminkin tarkasteltuna eikä pelkästään

kuntayhtymän tasolla. Varhainen tuen tarpeen tunnistaminen ja tukeminen on ollut keskustelussa valtakunnallisella tasolla, mutta myös kansainvälisesti näihin on kiinnitetty huomiota. Viime aikoina suomalaisessa yhteiskunnassa on tullut esille tapahtumia, jotka ovat havahduttaneet pohtimaan lapsiperheiden tuen tarpeiden tunnistamista varhaisessa vaiheessa. Tällä kehittämistyöllä voidaan vastata tähän ajankohtaiseen tarpeeseen perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi.

Sosiaalihuoltolaki uudistus tähtää lapsiperheiden tuen hakemisen ja saamisen helpottamiseen, koska tuen hakemisen kynnys on mielletty korkeaksi. Muutoksen tarkoituksena on siirtää lastensuojelun palveluja sosiaalihuollon yleispalveluiksi. Perhetyö nähdään yhtenä näistä palveluista. (Kähkönen 2014.) Myös Paavola (2010, 23) tähdentää, että erilaiset matalankynnyksen palvelut ovat osoittautuneet tehokkaiksi keinoiksi tukea perheitä heidän elämäänsä liittyvissä siirtymävaiheissa.

Varhaisen puuttumisen tehostamisella ja oikein kohdennetuilla tukitoimilla voidaan tunnistaa riskitekijät varhain. Tukea antamalla voidaan turvata lapsille edellytykset parempaan kasvuun ja kehitykseen. Pitkällä aikavälillä varhaisen tukemisen nähdään vaikuttavan alentavasti kustannuksiin, mutta nykyään painopiste on kuitenkin edelleen korjaavassa työssä. (Pernaa 2014.) Tähän on pyritty kiinnittämään kansainvälisestikin huomiota, muun muassa Irlannissa on laadittu lapsiperheiden tukemisen malli. Mallin perusajatuksena on, että varhaisen puuttumisen avulla tuetaan perheitä ennaltaehkäisevästi, jotta erityispalveluilta ja korjaavan tukemisen palveluilta vältyttäisiin. (Regional Family and Parenting Strategy 2009, 20.)

Varhaisen puuttumisen vaikuttavuutta on hankala arvioida, silti tarvitaan laadukkaita käytäntöjä varhaiseen puuttumiseen. Ammatillisia varhaisen puuttumisen malleja ja käytäntöjä tulisi kehittää, jotta perheiden tukeminen onnistuisi (Harjusola-Webb, Gatmaitan & Lyons 2013, 51.) Palveluilla, joita perheille tarjotaan, on merkitystä perheiden voimaantumisen kannalta. On tärkeää, että

perheet saivat palveluiden avulla tietoa, uskoa ja tukea voimaantumiseen (Nachsen 2003, 73).

Eurooppalaisessa Eurochild (2012) perhepoliittisessa ohjelmassa on määritelty tavoitteita ja periaatteita lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Tämä perustuu Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimukseen lasten oikeuksista. Tämän ohjelman mukaan lasten oikeudet tulee huomioida pyrkimällä kunnioittamaan perheiden erilaisuutta ja ottamalla heidät mukaan palvelujen kehittämiseen. Perheiden tuen saanti pitää olla yleisesti kaikkien saatavilla eikä se saa olla perheitä leimaavaa, vaan ennemminkin perheitä voimaannuttavaa. Kohdennettuja palveluja tulisi turvata niitä tarvitseville. (Early Intervention and Prevention in Family and Parenting Support 2012, 5.)

Kehittämistyön aikana opinnäytetyöntekijöiden oma käsitys lapsiperheiden varhaisen tukemisen tärkeydestä syventyi. Perehtyminen teorioihin ja käytänteisiin kansainvälisesti sekä aikalaiskeskustelun seuraaminen vahvisti ajatusta lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen ja tukemisen merkityksellisyydestä. Tämä vaikutti siten, että lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli (Liitteet 1 ja 2) nousi erityisellä tavalla esille perheiden tarpeisiin vastaamisessa. Oikea-aikaisten ja kohdennettujen palveluiden mahdollistaminen näyttäyty mallin myötä erityisessä valossa.

8.1 Kehittämistyön tuotosten käyttökelpoisuus

Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli (Liitteet 1 ja 2) tuotettiin monipuolisen osallistamisen, osallistamiseen liittyvän analysoinnin ja teoreettisen tiedon tarkastelun tuloksena. Tämän vuoksi malli on hyödyllinen tuen tarpeen tunnistamisen ja puheeksi ottamisen väline lapsiperheiden kanssa työskenteleville. Malli tuotettiin Ylä-Savon SOTE kuntayhtymään, mutta sitä on mahdollista soveltaa myös kansallisesti ja kansainvälisesti. Mahdollisuuksia laajempaan käyttöön puoltaa mallin tarkastelu useassa Hyvinvointipalveluiden työyksikössä. Toisaalta myös varhaisen tuen tarpeen tunnistamisen ja

tukemisen ajankohtaisuus ja mallien ja menetelmien tarve käytäntöön antavat perusteita mallin hyödyntämiseen laajemminkin. Myös Toimiva lastensuojeluselvitysryhmä (2013, 69) näkee tärkeänä strukturoitujen toimintatapojen kehittämisen lapsen hyvinvointiin liittyvässä arvioinnissa.

Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin (Liite 1 ja 2) pohjana hyödynnettiin jo valmista Varhaisen puuttumisen mallia (Pirkanen 2007), joka nähtiin luotettavaksi ja asiakasnäkökulman hyvin huomioivaksi malliksi. Valmiiden menetelmien hyödynnettävyys tulee mallissa muutoinkin esille, sillä tuen tarpeen tunnistamisessa hyödynnetään toimintayksiköiden jo olemassa olevia menetelmiä. Mallin perustana on dialoginen asiakkaan kohtaaminen. Pietilä, Halkoaho ja Matveinen (2010c, 265) näkevät asiakkaan kokonaisvaltaisen ja yksilöllisen kohtaamisen vuorovaikutuksessa olennaiseksi osaksi asiakastyötä. He toteavat, että voimavarojen tukemiseen on kehitetty työmenetelmiä, joiden pyrkimyksenä on tukea työntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta ja auttaa sen myötä motivoimaan ja voimavaraistamaan asiakasta.

Mallin hyödynnettävyys vaatii joka organisaatiossa ja toimintayksikössä tarkastelun kunkin omasta näkökulmasta, toimintatavoista, menetelmistä ja periaatteista käsin. Tämän vuoksi malli ei ole suoraan siirrettävissä toiseen organisaatioon. Toisekseen mallin käyttöönotto tulee vaatimaan työntekijöiden perehdytyskoulutuksen. Toimiakseen malli vaatii sen, että asiakkaille on tarjota sitä tukea mitä he tarvitsevat. Lisäksi on tärkeää, että toimijat tiedostavat mistä tukea voidaan pyytää. Myös Lindqvist (2008, 112) ottaa esille palveluiden saavutettavuuden ja oikea-aikaisen tuen tarpeisiin vastaamisen tärkeyden. Tämä tarkoittaa sitä, että palveluista on saatavilla tietoa sekä asiakkailta että ohjaavilla tahoilla.

Varhaisen tuen perhetyön mallinnuksen (Liitteet 1 ja 3) kehittämisen lähtökohtana oli perheohjaajien osallistaminen. Tämä koettiin erityisen tärkeäksi, sillä he tuottivat arvokasta ja monipuolista tietoa mallinnuksen tueksi etenkin

varhaisen tuen perhetyön periaatteiden, työtapojen ja menetelmien avaamisessa. Muutoin he ottivat aktiivisesti kantaa koko varhaisen tuen perhetyön prosessin kuvaamiseksi.

Varhaisen tuen perhetyön työtavat ja hiljainen tieto työstä tehtiin näkyväksi. Näin perheohjaajien tekemä työ tulee tutuksi yhteistyötahoille ja lapsiperheiden ohjautuminen oikein kohdennettuun palveluun on mahdollista. On tärkeää erottaa varhaisen tuen perhetyö lapsiperheiden kotipalvelusta ja lastensuojelun avohuollon tukitoimena toteutetusta perhetyöstä. Halme, Vuorisalmi ja Perälä (2014, 108) ilmaisevat, että tarjolla olevien perheiden palveluiden ja toisen työn tunteminen helpottavat palveluiden kohdentamista ja yhteensovittamista

Varhaisen tuen perhetyön mallinnusta voidaan hyödyntää muissakin organisaatioissa, koska varhaisen tuen työmuodot ovat vielä uusia ja yhteistyö eri toimijoiden välillä on muotoutumassa. Työn mallinnukset ovat tärkeitä nykypäivänä kun suunnitteilla ovat laajat palvelurakenteet, jolloin palveluja tullaan yhtenäistämään. Tällöin prosessinomainen tieto asiakkaan tukemisen polusta auttaa työntekijää sekä asiakasta saamaan hyödyn.

Mallinnuksen periaatteena on yhteistyö eri toimijoiden välillä unohtamatta asiakkaan osallisuutta yhteistyöverkostossa. Tämä koetaan tärkeänä mallinnuksen käyttökelpoisuuden kannalta. Asiakkaan joustavaan palveluun voidaan mallinnuksen avulla päästä ilman, että asiakas joutuu aina uudelleen kertomaan asiansa eri työntekijöille. Pärnän (2012, 219) mukaan asiakkaan voimavaroja ja omaa asiantuntijuutta voidaan tukea moniammatillisena yhteistyönä toteutettujen palvelujen avulla. Myös Sirviö (2006, 129) toteaa yhteistyön merkityksellisyyden asiakkaan osallisuuden huomioimisessa.

Varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmä (Liite 4) kehitettiin kattavalla teorian tiedon tarkastelulla sekä henkilöstön ja asiakkaiden osallistamisella. Arviointimenetelmä nähdään uutena menetelmänä, jonka

avulla voidaan kartoittaa perheiden varhaisen tuen perhetyön tarvetta. Tämä auttaa vastaamaan esille tulleeseen perheiden tuen tarpeeseen oikein kohdennetulla palvelulla. Menetelmän avulla voidaan määritellä selkeät tavoitteet perhetyölle, jolloin yhteisymmärryksessä voidaan lähteä etsimään keinoja tavoitteisiin pääsemiseksi. Perheryhmien haastatteluaineistosta nousi esille myös sellainen näkökulma, että perheet kokivat itse saavansa hyötyä oman tilanteensa tarkastelusta menetelmän avulla.

Menetelmän käyttökelpoisuuden kannalta tärkeää on myös huomioida, että sitä voidaan käyttää arviointiin varhaisen tuen perhetyön päättymisen jälkeen. Toisaalta menetelmän avulla voidaan perheiden tilannetta ja asetettuja tavoitteita sekä niiden muutoksia tarkastella koko varhaisen tuen perhetyön prosessin ajan. Lisäksi menetelmä antaa mahdollisuuden myöhäisempään tutkimukselliseen varhaisen tuen perhetyön vaikuttavuuden arviointiin. Tämän vuoksi on tärkeää, että menetelmä tallennetaan asiakastietojärjestelmään. Työn vaikuttavuuden arviointiin tarvitaan entistä enemmän menetelmiä. Myös Toimiva lastensuojelu selvitysryhmä (2013, 36) tuo esille, että työn arviointia ja seuranta on vaikeuttanut strukturoitujen menetelmien vähäisyys.

Menetelmän käyttökelpoisuutta tukee sitä käyttävien työntekijöiden perehdyttäminen menetelmän käyttöön. Tällöin menetelmän käyttöönottoa voidaan tukea ja se saa tuttuuden avulla oman paikkansa lapsiperheiden tuen tarpeiden tarkastelussa. Tässä kehittämistyössä henkilöstö pääsi tuomaan omia näkökulmiaan esille menetelmän suhteen, mikä on myös tukemassa sen käyttöön ottamista. Pärnä (2012, 220) esittää, että työntekijöiden osallistamisella kehittämistyöhön voidaan auttaa heitä omaksumaan kehitetyt asiat omiksi työkäytännöiksi. Varhaisen tuen perhetyön arviointimenetelmä (Liite 4) on siirrettävissä toisten organisaatioiden työkäytänteisiin. Tällöin tulee kuitenkin huomioida, että varhaisen tuen perhetyö on määritelty organisaatiokohtaisesti.

8.2 Kehittämistyön keskeiset johtopäätökset

Kehittämistyön prosessin tarkastelussa esiin nousi näkemyksiä ja päätelmiä kehittämistyön keskeisistä ilmiöistä. Prosessin edetessä moniammatillinen yhteistyö ja asiakkaan osallisuus tulivat erityisellä tavalla esille. Lisäksi havaittiin tulevaisuuden palvelurakennemuutoksissa oleva lapsiperheiden varhaisen tukemisen tarve. Tämä vaatii rinnalleen malleja ja menetelmiä tuen tarpeen tunnistamiseksi.

Yhteistyö on ollut kehittämistyön perustana alusta asti, mutta sen merkityksellisyys nousi prosessin aikana uuteen arvoon. Henkilöstön ja asiakkaiden osallistamisen myötä opinnäytetyöntekijöiden oma kokemus yhteistyön antoisuudesta tiedontuottajana ja näkökulmia laajentavana sai uuden merkityksen. Myös henkilöstö koki, että tarvetta on edelleen yhteistyön toimivuuden kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi. Kehittämistyönä syntyneet malli, mallinnus ja menetelmä vaativat niiden käytettävyyden kannalta laaja-alaista ammatillista yhteistyötä, jotta lapsiperheiden tuen tarpeiden tunnistaminen ja varhainen tukeminen mahdollistuu.

Hyvä ja eettinen asiakkaiden palvelu vaatii joustavaa työntekijöiden välistä yhteistyötä. Tämä edellyttää toisen ammatillisen osaamisen tunnistamista ja tunnustamista sekä molemmin puolista avoimuutta ja luottamusta. Pitkällä aikavälillä tällainen yhteistyö voi säästää yhteiskunnallisia kustannuksia. (Kangasniemi, Sillanpää, Louhela, Heikkinen, Kattelus & Halila 2014, 28.)

Monitahoisesti toteutetun yhteistyön on huomattu edistävän perheiden kuuluksi ja kohdatuksi tulemistä sekä avoimen vuorovaikutuksen toteutumista työntekijöiden kanssa. Kuitenkin koetaan, että moniammatillinen yhteistyö ja sen joustavuuden perusta hyvään vuorovaikutukseen ei aina työelämässä toteudu. Toisaalta moniammatillista yhteistyötä ei koettu estävän niukat työntekijäresurssit tai työajan vähäisyys, vaan oman työn järjestelyn avulla aikaa pyritään järjestämään kun yhteistyö koetaan tärkeäksi. (Kuurilehto 2014, 112.)

Kehittämistyössä asiakkaan osallisuuden huomioiminen oli keskeinen lähtökohta, mikä pidettiin esillä koko kehittämistyön prosessin ajan. Asiakkaan osallisuutta tarkasteltiin kaikissa kehittämistyön tavoitteisiin liittyvissä tuotoksissa. Voimavaralähtöisyyttä lapsiperheiden palveluissa haluttiin korostaa huomioimalla se syntyneissä tuotoksissa. Perheiden osallistamisen myötä tullut palaute arviointimenetelmän voimaannuttavasta vaikutuksesta tuki tätä alkukohtaista ajattelua.

Lapsiperheitä, joilla on voimavaroja kuormittavia tekijöitä, tulee erityisesti tukea omaan osallisuuteensa palvelutilanteessa. Osallisuuden tukeminen on yhteydessä työntekijän ammatilliseen osaamiseen, asiakkaan kohtaamiseen sekä myös yleisesti asiakaslähtöiseen palvelujen johtamiseen. (Halme ym. 2014, 107.) Osallisuuteen liittyen lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamiseen tulee kiinnittää huomiota, etenkin perheissä, joilla vähäisemmät voimavarat ja tukea tulee tarjota aktiivisesti (Tuominen, Kettunen, Lindfors, Hjelt & Hakulinen-Viitanen 2011, 193–194).

Lapsiperheiden tukemisen tarkastelussa tärkeäksi asiaksi nousi teoriatiedon sekä henkilöstön ja asiakkaiden osallistamisen myötä lapsiperheille oikeaan aikaan tarjottava tuki ja se, että tukea on saatavilla. Lindqvist (2008, 111, 113) painottaakin, että varhaisen puuttumisen jälkeen on aina tarjottava perheille varhaista tukea. Haasteena on palvelujen saavutettavuus ja perheiden tarpeita vastaavien palveluiden riittävyys.

Asiakkaiden osallistamisessa tuli esille myös näkökulma, jossa pidettiin tärkeänä kysyä perheiltä kokonaisvaltaisesti heidän hyvinvointiin liittyvistä tilanteista. He kokivat, että heidän oma puheeksi ottamisen hankaluus voi koitua esteeksi asian esille tulemiseen. Sirviö (2006) toteaa, että vanhemmilla ja työntekijöillä on erilainen näkökulma perheen tilanteen tarkastelussa. Työntekijät ovat ajattelussaan lapsikeskeisiä kun taas vanhempien ajattelun lähtökohtana on koko perhe. Tämä vaikuttaa tuen hakemiseen koko perheenä, koska työntekijää ei mielletä koko perheen terveyden ja hyvinvoinnin tukijaksi.

Vanhemmat näkevät tärkeänä varhaisen tukemisen ja muun muassa parisuhteen ja vanhemmuuden tarkastelun yhdessä työntekijän kanssa ennen ongelmien esiintymistä. (Sirviö 2006, 134–134.)

Asiakkaat ja henkilöstö pohtivat menetelmien käyttöä ja niiden tarpeellisuutta. Menetelmien käytössä nähtiin positiivisena puheeksi ottamisen helpottuminen ja tilanteen tarkastelun laaja-alaisuus. Toisaalta esille nousi ajatus siitä, että menetelmät eivät välttämättä mukaudu erityisiin yksilöllisiin tilanteisiin ja vievät ajan asiakkaan kohtaamiselta. Kokonaisuudessaan kehittämistyön myötä jäi kokemus, että asiakkaat ja työntekijät näkevät menetelmät asiakastilanteiden tukena. Kuitenkin on tärkeää, että menetelmä on sitä käyttävälle työntekijälle tuttu ja hän kokee sen käytön luontevana.

Menetelmillä voi olla asiakkaiden osallisuutta estävä vaikutus, jos ne tuovat esiin kontrolloivaa ilmapiiriä liiallisen työntekijän asiantuntijuuden korostuessa. Ne voivat myös sitoa työntekijää liiaksi rutiineihin. Menetelmien merkitykseen ja käyttöön liittyvä keskustelu voi parantaa niiden käytön onnistumista. (Sirviö 2006, 135.) Toisaalta asiakkaan herkkään tilanteen tarkasteluun ja reflektiiviseen työskentelyyn voidaan yhdistää myös menetelmien käyttäminen. Joustavalla erilaisten menetelmien käytöllä saadaan tärkeää tietoa perheen tilanteesta, jota voidaan yhdistää vuorovaikutukseen perustuvaan asiakastyöhön. (Toimiva lastensuojelu selvitysryhmän loppuraportti 2013, 36.)

Suunnitteilla oleva sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos tuo mukanaan laajat vastualueet palveluiden tuottamisesta. Palvelut tulee turvata niin, että asiakaslähtöisyys toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla ja lapsiperheiden varhainen tukeminen mahdollistuu. Isoissa organisaatioissa on vaarana hallinnollisten sektorirajojen korostuminen. Tämän vuoksi nähdään tärkeänä yhteistyön toimintamallien kehittäminen ja niiden sisällyttäminen organisaatioiden rakenteellisiin toimintoihin.

8.3 Opinnäytetyön prosessin arviointi

Opinnäytetyö oli kehittämistyö, jonka tavoitteena oli kehittää lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli (Liitteet 1 ja 2) sekä varhaisen tuen perheyön mallinnus (Liitteet 1 ja 3) ja siihen ohjaava arviointimenetelmä (Liite 4). Nämä tavoitteet saavutettiin. Kehittämistyön tarkoitusta varhaisen tuen perheyön selkiytymiseksi ja perheiden tuen piiriin ohjautumisen onnistumiseksi ei voida vielä arvioida. Tämä johtuu siitä, että uusi toimintamalli lapsiperheiden varhaiseen tukemiseen ei ole ollut vielä käytössä, eikä niitä ole ehditty kokea käyttää. Käyttöä jatketaan ja vaaditaan oma aikansa hyötyjen esille saamiseksi.

Tavoitteeseen pääsemistä oli tukemassa opinnäytetyöntekijöiden perusteellinen pohjatyö. Suunnitteluvaiheessa kehittämisprosessin kuvaamiseen valittu spiraalimalli ja tutkimukselliset työtavat ohjasivat kehittämisprosessia kohti suunniteltua tavoitetta. Nämä auttoivat kehittämistyön jäsentämisessä. Spiraalimalliin palattiin aina uudelleen eri kehittämistyönprosessin vaiheissa, jolloin voitiin tarkistaa, että kaikki suunnitellut asiat tulivat huomioiduiksi. Perehtyminen laadullisen tutkimuksen työtapoihin auttoi saamaan kehittämistyön tavoitteiden kannalta hyödyllistä aineistoa ja hallitsemaan aineiston käsittelyä. Tämä toi opinnäytetyöntekijöille tunteen, että kehittämistyön tekeminen pysyy hallinnassa.

Kehittämistyöhön haettiin runsaasti teoriaa useista eri lähteistä. Tietoa haettiin vanhemmuudesta, perheyöstä, perheiden varhaisesta tukemisesta sekä hyvinvoinnista. Toisaalta myös erilaisissa hankkeissa tuotoksena syntyneiden mallien ja muiden valmiiden mallien tarkastelu avasi ja antoi perustan kehittämistyölle. Perehtyminen teoriaan laaja-alaisesti teki kehittämistyön kohteena olevan ilmiön entistä tutummaksi, vaikka molemmilla opinnäytetyöntekijöillä oli kokemusta perheiden kanssa tehtävästä työstä.

Opinnäytetyöntekijöiden työkokemus koettiin kehittämistyön kannalta tärkeänä. Molempien erilainen koulutustausta sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoina antoi syvyyttä kehittämistyölle ja prosessin edetessä tämän merkitys korostui. Tuotosten luomisen kannalta erilaisten näkökulmien yhdistäminen on rikastuttanut tuotosten monipuolisuutta. Erityisesti yhteiset keskustelut ja pohdinnat kehittämistyön äärellä avarsivat ymmärrystä monimuotoisesta lapsiperheiden tukemisesta ja heidän kanssaan tehtävästä työstä. Pohdintojen kautta käsitys toisen työstä, perhetyöstä ja terveydenhoitajan työstä, lisääntyi. Opinnäytetyöntekijät kokevat, että yksin työskentelynä tavoitteiden saavuttaminen ei olisi ollut niin kattavaa. Kuten Vilén, Leppämäki ja Ekström (2005, 59) toteavat jae-
tun asiantuntijuuden tarkoittavan toimintaa, johon ei yksittäinen henkilö pysty, koska siinä yhdistetään tavoitteen saavuttamiseksi useampien henkilöiden voimavaroja ja tietoa.

Huolimatta erilaisista ammatillisista näkökulmista yhteistyön todettiin sujuneen mutkattomasti. Molemmilla opinnäytetyöntekijöillä oli yhtenevät ajatukset kehittämistyön kohteena olevasta varhaisesta tukemisesta sekä perheiden kanssa tehtävän työn arvomaailmasta. Opinnäytetyöntekijöiden tapa työskennellä ja sitoutua koko kehittämistyön prosessiin oli tavoitteellista. Kehittämistyön tekeminen ajoittui siten, että opinnäytetyöntekijöiden perustyöstä poissa-
olo mahdollisti täysipainoisen keskittymisen kehittämistyön tekemiseen. Haasteeksi kehittämistyön etenemisen suhteen havaittiin molempien pikkutarkkuus ja täydellisyyteen pyrkiminen sekä laaja-alainen asioiden tarkastelu. Tämän koettiin hidastavan kehittämistyön etenemistä, mutta toisaalta se koettiin antoisana.

Opinnäytetyössä oli aluksi tavoitteena kehittää varhaisen tuen perhetyöhön ohjaava arviointimenetelmä. Kun menetelmää alettiin suunnitella, koettiin tärkeänä selvittää, mitä perheiden kanssa tulee huomioida ennen menetelmän käyttöä ja miten menetelmässä esille tulleisiin tarpeisiin vastataan. Näihin koettiin tarpeelliseksi perehtyä ja tuoda ne esille kehittämistyössä. Aiottua laajempi kehittämistyö toi haasteensa aiheen ja työmäärän rajaamiselle.

Kehittämistyön tuloksena syntyneiden mallin, mallinnuksen ja menetelmän perusteellinen ja laaja-alainen tarkastelu auttoi tekemään niistä suunniteltua kattavammat ja tarkemmat. Kehittämistyön prosessin edetessä huomattiin, että niiden tuleekin olla laajemmat, koska silloin ne tukevat paremmin toinen toisiaan. Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen mallin (Liitteet 1 ja 2) mukaisesti toimimalla perheiden tilanteet saadaan kattavasti kartoitettua. Tämä auttaa perheiden tukemisessa ja palveluiden järjestämisessä. Kehittämistyö suuntautuu varhaisen tuen perhetyöhön ja siksi se erottuu yhtenä erityisenä tukimuotona muiden palveluiden joukosta. Toisaalta varhaisen tuen perhetyön mallinnus laajemmin aukaistuna kertoo selkeämmin työn sisällöstä, jolloin ohjautuminen varhaisen tuen perhetyöhön helpottuu. Arviointimenetelmään saatiin perusta sekä mallista että mallinnuksesta.

Haasteelliseksi koettiin kolmen eri tuotoksen kehittäminen rinnakkain ja siihen liittyvää henkilöstön ja asiakkaiden osallistaminen. Työmäärä oli suuri ja päällekkäin työstäminen oli keskittymistä vaativaa. Helputusta toi hyvä suunnitelma ja toimivat työtavat. Henkilöstön osallistamisen merkitys koettiin tärkeäksi mielipiteiden ja erilaisten näkökulmien tuojana tuotoksiin sekä kehittämistyöstä tiedottamiseen.

Henkilöstön osallistamiseen liittyvät sähköpostipalautteet toivat kattavuutta, mutta toisaalta kasvotusten toteutuneet haastattelut olivat monipuolisempia ja antoivat paremman mahdollisuuden keskusteluun. Joistakin työyksiköistä tullut palaute oli niukkaa tai sitä ei tullut ollenkaan. Toisaalta työyksiköt, jotka työskentelevät tiiviisti lapsiperheiden kanssa olivat aktiivisesti mukana kehittämistyössä. Henkilökohtaiset tapaamiset olisivat vaatineet paljon sekä työntekijöiden että opinnäytetyöntekijöiden aikaa, johon aikaresurssit eivät olisi riittäneet. Välttämättä monet tapaamiset kasvotusten eivät olisi tuoneet kehittämistyön tuotosten kannalta lisäarvoa. Kehittämistyön alkuvaiheen esittelytilaisuuksissa havaittiin henkilöstön kokevan aiheen tärkeänä. Tämä näkyi halukkuutena osallistua kehittämistyöhön. Myös opinnäytetyöntekijöille saivat tästä intoa kehittämistyön tekemiseen.

Asiakkaiden osallistaminen varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän (Liite 4) käytettävyyden ja toimivuuden arviointiin nähtiin tärkeämmäksi kuin aiemmin oli osattu odottaa. He pohtivat menetelmää monelta kannalta ja toivat rohkeasti esiin näkemyksiään. Perheryhmät olivat hyvä valinta asiakkaiden näkökulmien esiin saamiseen usealta henkilöltä, koska aika-
taulullisesti yksittäiset menetelmän testaamiset eivät olisi olleet mahdollisia. Testaaminen ei ollut aidossa tuen tarpeen tilanteessa tapahtuva, vaan asiakkaat joutuivat osittain kuvittelemaan tilanteita ja tuomaan yleisellä tasolla mielipiteensä esille. Toisaalta olisiko aidossa tilanteessa asiakas kyennyt kiinnittämään huomiota menetelmän yleisiin piirteisiin ja toimivuuteen. Tämä olisi ollut myös eettisesti kyseenalaista. Asiakasryhmien osallistamisella saatiin kattava aineisto menetelmän arvioimiseksi.

8.4 Jatkokehittämistarpeet

Kehittämistyön prosessin aikana esille nousi seuraavia tarpeita jatkokehittämiselle. Lapsiperheiden tuen tarpeen mallin liitteeksi tehtiin perhetyön mallinnus, jonka tavoitteena on selkiyttää varhaisen tuen perhetyötä. Samalla tavoin olisi hyvä mallintaa myös muiden lapsiperheiden kanssa toimijoiden työn kuva, jotta perheiden ohjaaminen oikein kohdennettuun palveluun mahdollistuisi. Lisäksi lapsiperheiden palveluiden saavutettavuuden turvaamiseksi olisi hyvä koota lapsiperheiden palveluopas, joka on helppo päivittää jatkuvissa organisaatioon kohdistuvissa muutoksissa. Päivittäminen on oleellista myös luodussa tuotoksissa, koska vasta käytön jälkeen voidaan havaita muutostarpeita.

Varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmään toivottiin käyttäjän opasta, jossa tulisi asiasisältöjen avaamista ja tukikysymyksiä avuksi työntekijälle. Menetelmän erilaisia käyttötapoja voisi myös käyttäjän oppaassa esitellä. Tämän menetelmän avulla mahdollistuu varhaisen tuen perhetyön vaikuttavuuden arviointi, joten jatkotutkimusaiheena voisi olla tutkimus perhetyön vaikuttavuudesta.

Kehittämistarpeeksi nähdään varhaisen tuen työn ja erilaisten toimintojen yhteen kokoaminen, kehittäminen ja rakenteiden luominen yhteistyössä asiakkaiden, kunnan, kuntayhtymän ja kolmannen sektorin kesken, unohtamatta seurakuntien ja yksityisten palveluiden tuottajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Erityisesti kehittämistyön prosessin aikana korostui asiakkaiden mukaan ottamisen merkitys kehittämiseen ja asioihin vaikuttamiseen, koska perheillä oli paljon näkemyksiä palveluiden kehittämiseksi.

Muuttuvassa yhteiskunnassa ja Sote -uudistuksen keskellä palveluiden järjestämisen vastuu ja niiden organisointi sekä johtaminen ovat merkityksellisessä asemassa. Tämä vaatii huomioin kiinnittämistä näihin tekijöihin, jotta palveluista tulisi kattavia ja toimivia kokonaisuuksia. Muutoksissa oleellista on yhteistyön onnistuminen ja siksi yhteistyön kehittäminen nousee tärkeäksi huomioitavaksi asiaksi. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan koulutuksissa tulisi kiinnittää tähän huomiota ja valmentaa eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön jo koulutuksen aikana. Tässä opinnäytetyössä havaittiin avartavaksi konkreettisen yhteistyön tekeminen sosiaali- ja terveydenhuollon rajapinnalla. Myös hankkeet tulisi nähdä yhteistyön kehittämisen mahdollistajina.

LÄHTEET

Alasoini, T. 2011. Hyvinvointia työstä. Kuinka työelämää voi kehittää kestäväällä tavalla? Helsinki: Tykes: raportteja 76. Viitattu 17.8.2014.
http://www.tekes.fi/Julkaisut/hyvinvointia_tyosta.pdf.

Alston, M. & Bowles, W. 2013. Research for Social Workers. An introduction to methods. 3rd edition. Routledge.

Arnkil, T.E., Eriksson, E. & Arnkil, R. 2000. Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 253.

Bardy, M. 2013. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Lastensuojelun ytimissä. Toim. Bardy, M. Neljäs uudistettu painos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 49–78.

Bardy, M. 2013. Vaativa vauvaperhetyö. Teoksessa Lastensuojelun ytimissä. Toim. Bardy, M. Neljäs uudistettu painos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 209–221.

Dal Maso, R. 2001. Sosionomin työ on emansipaatiota arjessa. Teoksessa Sosiaalialan amk-pedagogiikkaa kokemassa. Toim. Jämsen, A. Sosiaalialan AMK-verkosto, 81–99.

Dunst, C. J., Hamby, D. W. & Brookfield, J. 2007. Modeling the Effects of Early Childhood Intervention Variables on Parent and Family Well-Being. Journal of applied Quantitative methods. 2(3). 268–288.

Early Intervention and Prevention in Family and Parenting Support. 2012. Compendium of inspiring practices. Eurochild 2012. Viitattu 11.12.2014.
<http://www.childandfamilyresearch.ie/sites/www.childandfamilyresearch.ie/files/eurochildcompendiumfps.pdf>

Eriksson, E. & Arnkil, T.E. 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 60.

Eriksson, E.; Arnkil, T. E. & Rautava, M. 2006. Ennakointidialogeja huolten vyöhykkeellä. Verkostokonsultin käsikirja - ohjeita verkostomaiseen työskenteelyyn. Työpapereita 29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes)

Framework for the Assessment of Children in Need and their Families: Department of Health 2000, England. Viitattu 8.10.2014.
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/https://www.education.gov.uk/publications/standard/publicationDetail/Page1/DH-4014430>

Friend, A. G., Summers, J. A. & Turnbull, A. P. 2009. Impacts of Family Support in Early Childhood Intervention Research. *Education and Training in Developmental Disabilities* 44(4), 453–470.

Glaser, D. 2001. Lasten pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutukset aivoihin – kirjallisuuskatsaus. Teoksessa *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Toim. Sinkkonen, J. & Kalland, M. Helsinki: WSOY. 67–114.

Hakulinen – Viitanen, T. & Pelkonen, M. 2011. Lapsen kehitysympäristö. Voimavaralomakkeet. Teoksessa *Terveystarkastukset lastenneuvolassa & koulu-terveydenhuollossa*. Menetelmäkäsikirja. Toim. Mäki, P., Wikström, K., Hakulinen – Viitanen, T. & Laatikainen, T. Tampere: Terveystieteiden tutkimuskeskus. 125–128.

Halme, N., Vuorisalmi, M. & Perälä, M-L. 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistyö lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijän näkökulma. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Raportti 4/2014. Viitattu 12.12.2014.

<https://www.julkari.fi/handle/10024/114954>

Harjusola-Webb, S., Gatmaitan, M. & Lyons, A. 2013. Empowering Families: The Early Intervention in Natural Environments Professional Development Community of Practice Project in Ohio. *Social Welfare Interdisciplinary Approach*. 3 (1). 42 – 55. Viitattu 11.12.2014.

http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCUQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.su.lt%2Fbylos%2Fmokslo_leidiniai%2FSocial_Welfare%2F3013_3_1%2Fharjusola_gatmaitan_lyons.pdf&ei=nKCJVNuIGYn4UojxgJgL&usq=AFQjCNF0bS6R5oZuoFVVtEqNpHudTOiq5Q&bvm=bv.81456516,d.d24

Hautamäki, A. 2001. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiinnittymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Toim. Sinkkonen, J. & Kalland, M. Helsinki: WSOY. 13–16.

HE 164/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 17.11.2014. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

<http://www.stm.fi/sosiaalihuoltolaki>

HE laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Luonnos. 18.8.2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 17.11.2014. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/palvelurakennemuutokset

- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Työpapereita 9/2008.
- Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. STAKESin työpapereita 30/2007.
- Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki: Stakes. Aiheita 14/2000.
- Heinonen, K. 2013. Monikkoperheen elämä maailma varuillaan olosta vanhemmuuden vahvistumiseen. Väitöskirja. Kuopion Yliopisto. Hoitotieteen laitos.
- Hokkanen, L. 2009. Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Sosiaalityö ja teoria. Toim. Mäntysaari, M., Pohjola, A. & Pösö, T. Jyväskylä: PS-kustannus. 315–337.
- Honkanen, H. 2008. Perheen riskiolot neuvolatyön kontekstissa. Väitöskirja. Kuopion Yliopisto. Hoitotieteen laitos.
- Hovi-Pulsa, R. 2011. Arkilähtöinen perhetyö. Strukturoitua avoimuutta. Licensiaatintutkimus. Sosiaalipedagogiikka. Yhteiskuntatieteiden laitos. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 9.7.2014.
<http://epublications.uef.fi/julkaisutyypit/lisensiaatintyot/>
- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Häggman-Laitila, A. n.d. Voimavaralähtöinen työote ja sen vaikuttavuus. Koulutusmateriaali. Metropolia ammattikorkeakoulu.
- Häggman-Laitila, A. & Pietilä, A-M. 2007. Lapsiperheiden terveyttä edistävä tuki ja sen lähtökohdat: Katsaus kehittämiskohteisiin ja jatkotutkimusaiheisiin. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2007: 44, 47–62.
- Jäppinen, A-K., 2012. Onnistu yhdessä. Työyhteisön kehittämisen 10 avainta. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kaikko, K. & Friis, L. 2013. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Lastensuojelun ytimissä. Toim. Bardy, M. Neljäs uudistettu painos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 108–120.

Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 119–138.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2009. Toimintatutkimus yritysten kehittämisessä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 101.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2011. Sosiaalityön käsikirja. 3. uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma.

Kangasniemi, M., Sillanpää, K., Louhela, M., Heikkinen, A., Kattelus, M. & Hallila, R. 2014. Ihminen sote-uudistuksen keskiöön. Talentia 9.28.

Kangaspunta, R., Kilku, N., Kaltiala-Heino, R. & Punamäki, R. 2005. Lapsiperheiden psykososiaalinen tukeminen. Pirkanmaan mielenterveystyöhanke Peruspalvelutiimi- ja perheen hyvinvointineuvola- projektin loppuraportti 2002-2004. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin julkaisuja 1/2005.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatukseen kehittämiseen. Oppaita 63. Helsinki: STAKES.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalletutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. Jyväskylä: PS-kustannus. 70–85.

Koivula, M. 2004. Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodissa. Teoksessa Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Toim. Keskinen, S. & Virjonen, H. Helsinki: Tammi. 73–104.

Korkiakangas, M. 2005. Perheen voimavaroja etsimässä. Tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Lisensiaatin työ. Lapsi- ja nuorisososiaalityö. Lapin yliopisto.

Kuorilehto, R. 2014. Moniasiantuntijuus sosiaali- ja terveydenhuollon perhetyössä: Monitahoarviointi Q -metodologialla. Väitöskirja. Oulun Yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Gummerus: Jyväskylä.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Kähkönen, E. 2014. Sosiaalihuoltolain uudistus madaltaa tuen hakemisen kynnystä. Tesso Sosiaali- ja terveystieteellinen aikakauslehti. Viitattu 11.12.2014. <http://www.tesso.fi/artikkeli/lapsiperheille-tukea-nopeasti-ja-jarkevasti>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>. Viitattu 29.6.2014

Lammi-Taskula, J. 2011. Sosiaali- terveydenhuollon perusteet. 7. uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Suuntaviivat lastenneuvolatoiminnan järjestämisestä kunnille. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu ISSN 1236-2050; 2004:13 Helsinki: STM.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 1983. L361/1983. Viitattu 29.6.2014. <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Lastensuojelulaki. 2007. L417/2007. Viitattu 23.3.2014. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lastensuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=lastensuojelulaki)

Lauri, S. & Kyngäs, H. 2005. Hoitotieteen teorian kehittäminen. Helsinki: WSOY.

Law, M., Rosenbaum, P., King, G., Burke-Gaffney, J., Moring-Szkut, T., Kertoy, M., Pollock, N., Viscardis, L. & Teplicky, R. 2003. How Does Family-Centred Service Make a Difference? CanChild Centre for Childhood Disability Research. McMaster University. FCS Sheet #3. 1–8.

Lindqvist, U. 2008. Varhaisia tekoja, vertaistuen tiloja. Varhaisen tuen työn kehittävä arviointi Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perhekeskuksissa. Licensiaatintutkimus. Helsingin Yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos.

Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia sarja 4. Helsinki: Methelp International.

Moilanen, P. & Räihä, P. 2007. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Ikku-noita tutkimusmetodeihin II, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 46 – 69.

Murto, K. 2009. Työyhteisölliset ilmiöt osana kehittämistyötä?. Teoksessa Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Toim. Seppänen-Järvelä, R. & Vataja, K. Jyväskylä: PS-kustannus, 79–93.

Mäkisalo-Ropponen, M. 2011. Vuorovaikutustaidot sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris – instituutti. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 6/2007. Viitattu 4.3.2014.

http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/julkaisut_ja_materiaalit/lapsia_nuo-ria_ja_perheitä_tukevat_tyoskentelytavat/lastensuojelun_avohuollon_perhetyo_ammattikaytantona_-_jasennyksia_perhetyosta_toimintatutkimuksen_valossa.387.shtml

Nachsen, J. 2003. Empowerment and families: building bridges between parents and professionals, theory and research. Journal of developmental disabilities. 11, 1. 67 – 76. Viitattu 11.12.2014.

http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCMQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.oadd.org%2Fpublications%2Fjournal%2Fis-sues%2Fvol11no1%2Fdownload%2Fnachshen.pdf&ei=P52JVJfal8b6UrScgKAB&usq=AFQjCNGvIIVGMPXK_Vt1dirWX5bw7f_Xqg&bvm=bv.81456516,d.d24

Neitola, M. 2001. Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen – vanhempien suorat ja epäsuorat vaikutustavat. Väitöskirja. Turun Yliopisto. Kasvatustieteiden laitos.

Niemelä, P. 2009. Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Sosiaalityö ja teoria. Toim. Mäntysaari, M., Pohjola, A. & Pösö, T. Jyväskylä: PS-kustannus.209–236.

Niskanen, R. 2012. Ongelmien ketju poikki. Tesso Sosiaali- ja terveyspoliittinen aikakauslehti 5. Viitattu 5.12.2014. <http://tesso.fi/content/ongelmien-ketju-poikki>

Nummela, T. 2011. Asiakkaan asema ja oikeuksien toteutuminen aikuissosiaalityössä. Väitöskirja. Itä-Suomen Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.

Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa Perhetyön tieto. Toim. Vuori, J. & Nätkin, R. Tampere: Vastapaino, 7–38.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro Oy.

Paavola, A. 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelun vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkaa, mitä pitäisi kehittää? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Pajulo, M. & Kalland, M. 2006. Uutta ajattelua päihdeongelmaisten äiti-vauvaparien hoidossa. Duodecim artikkeli 2006; 122: 2603–11.

Peavy, R. V. 2006. Sosiodynaamisen ohjauksen opas. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.

Perhetyö n.d. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä. Perheohjaajien tiimin tuottama kirjallinen materiaali. Julkaisematon lähde.

Pernaa, M. 2014. Varhainen puuttuminen suojaa syrjäytymiseltä. Tesso Sosiaali- ja terveystieteiden aikakauslehti. 2. Viitattu 11.12.2014.
<http://www.tesso.fi/artikkeli/varhainen-puuttuminen-suojaa-syrj-tyymiselt>

Pietilä, A-M. 2010a. Terveystieteen edistämisen lähtökohtia – katsaus kirjan ydinsisältöihin. Teoksessa Terveystieteen edistäminen – teorioista toimintaan. Toim. Pietilä, A-M. Helsinki: WSOY. 10–14.

Pietilä, A-M., Halkoaho, A. & Matveinen, M. 2010b. Terveystieteen edistäminen päivittäisessä työssä – asiantuntijoiden näkemyksiä. Teoksessa Terveystieteen edistäminen – teorioista toimintaan. Toim. Pietilä, A-M. Helsinki: WSOY. 231–242.

Pietilä, A-M., Halkoaho, A. & Matveinen, M. 2010c. Kuvauksia terveystieteen edistävän työn eettisestä perustasta. Teoksessa Terveystieteen edistäminen – teorioista toimintaan. Toim. Pietilä, A-M. Helsinki: WSOY. 243–258.

Pietilä, A-M., Halkoaho, A. & Matveinen, M. 2010. Terveystieteen edistävää toimintaa mahdollistavat tekijät ja työn kehittäminen. Teoksessa Terveystieteen edistäminen – teorioista toimintaan. Toim. Pietilä, A-M. Helsinki: WSOY. 259–272.

Pirskanen, M & Pietilä, A-M. 2010. Toimintamalleja nuoren ja terveystieteen ammattilaisen kohtaamisessa – tavoitteena päihdeettömyyden edistäminen. Teoksessa Terveystieteen edistäminen – teorioista toimintaan. Toim. Pietilä, A-M. Helsinki: WSOY. 151–164.

Pirskanen, M. 2007. Nuorten päihdeettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Väitöskirja. Kuopion Yliopisto. Hoitotieteenlaitos.

Punamäki, R-L. 2001. Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Toim. Sinkkonen, J. & Kalland, M. Helsinki: WSOY. 174–197.

Pyhäjoki, J. & Koskimies, M. 2009. Varhainen puuttuminen ja dialogisuuden edistäminen huoltien vyöhykkeillä. Teoksessa Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 186–196.

Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Väitöskirja. Turun Yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Raijas, A. 2011. Arjen hyvinvointi. Teoksessa Hyvinvointi Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Toim. Saari, J. Helsinki: Gaudeamus. 243–263.

Rautiainen, M. 2001. Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Regional Family and Parenting Strategy. 2009. Families Matter: Supporting Families in Northern Ireland. Department of Health, Social Services and Public Safety. Viitattu 11.12.2014.

http://www.dhsspsni.gov.uk/families_matter_strategy.pdf

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Finn Lectura.

Räihä, H. 2004. Perheen vuorovaikutus ja lapsen kehitys. Teoksessa Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Toim. Keskinen, S. & Virjonen, H. Helsinki: Tammi. 125–137.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Helsinki: Tammi. 240–255.

Salonen, A. 2010. Parenting Satisfaction and Parenting Self-Efficacy during the Postpartum Period Evaluation of an internet-based intervention. Väitöskirja. Tampereen Yliopisto. Hoitotieteenlaitos.

Savonlahti, M. & Pajulo, M. & Piha, J. 2003. Päihdeäidit, vauvat ja varhainen vuorovaikutus. Teoksessa Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Toim. Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. Helsinki: WSOY. 327–337.

Schulman, M. 2003. Keskosvauvan ja vanhempien vuorovaikutuksen hoito. Teoksessa Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Toim. Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. Helsinki: WSOY. 151–170.

Seikkula, J. & Arnkil, T. E. 2007. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi.

Seppänen-Järvelä, R. & Vataja, K. 2009. Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Siltala, P. 2003. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Toim. Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. Helsinki: WSOY. 16–43.

Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Duodecim artikkeli 2004; 120: 1866–73.

Sirviö, K. 2006. Lapsiperheiden osallisuus terveyden edistämässä – mukanaolosta vastuunottoon. Asiakastilanteiden arviointia sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden ja perheiden näkökulmista. Väitöskirja. Kuopion Yliopisto. Hoitotieteen laitos.

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Arki, arvot, elämä, etiikka. 2012 Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Viitattu 1.9.2014.

http://www.talentia.fi/materiaalit/talentian_julkaisut

Sosiaalihuoltolaki. 1982.L710/1982. Viitattu 30.3.2014.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>

Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveystieteiden strategia. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2011:1. Viitattu 22.3.2014.

http://www.stm.fi/stm/toiminta_ja_talous/strategia

Taipale, V. 1998. Lasten mielenterveystyö. 3.painos. Helsinki: WSOY. Tilastokeskus. Kuntien avainluvut. Viitattu 1.3.2014.

http://www.stat.fi/tup/kunnat/tilastot_aakkosittain.html

Tilastokeskus. Tilastotietoa kunnista. Viitattu 8.1.2015.

http://www.stat.fi/hae?word=iisalmi&sort=inv_aika&function=Hae

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korjattu painos. Tampere University Press.

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti. 2013. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Viitattu 22.3.2014.

<http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1858918>.

Tuominen, A., Kettunen, T., Lindfors, P., Hjelt, R. & Hakulinen – Viitanen, T. 2011. Varhaisen avun viiveet lasten kehityksellisessä ja psyykkisissä vaikeuksissa. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 48. 182–195.

Törrönen, M. 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.

Varhainen tuki – kohti hyviä käytäntöjä opas. 2008. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Toim. Lindqvist, U. Lapaset Perheverkosto -hanke.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2005. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. 1. – 2. painos. Helsinki: WSOY.

Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Wink, H. 2011. Työyhteisöjen kehittäminen kehittämishankkeiden avulla. Teoksessa Työyhteisön kehittäminen ja johtaminen. Toim. Juuti, P. Hansaprint. Vantaa: Hansaprint.

Working Together to Safeguard Children. A guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children. Department of Health 2013, England. Viitattu 8.10.2014.

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/https://www.education.gov.uk/publications/standard/publicationDetail/Page1/DFE-00030-2013>

Yhtymävaltuusto § 4 27.2.2014. Lastensuojelusuunnitelma vuosille 2014 – 2016. Viitattu 1.3.2014. <http://194.100.180.50/dynwebsote/kokous/2014174-4.HTM>

Yleissopimus lapsen oikeuksista. Yhdistyneet Kansakunnat. / Viitattu 29.6.2014. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan>

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä lastensuojelun suunnitelma 2014 – 2016. Viitattu 2.3.2014. <http://194.100.180.50/dynwebsote/kokous/2014174-4.HTM>

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän organisaatiokaavio. Viitattu 4.3.2014. <http://www.ylasavonsote.fi/index.asp?link=5029.5&language=1>

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän strategia 2011 – 2014. Viitattu 2.3.2014. <http://www.ylasavonsote.fi/index.asp?link=5029.5&language=1>

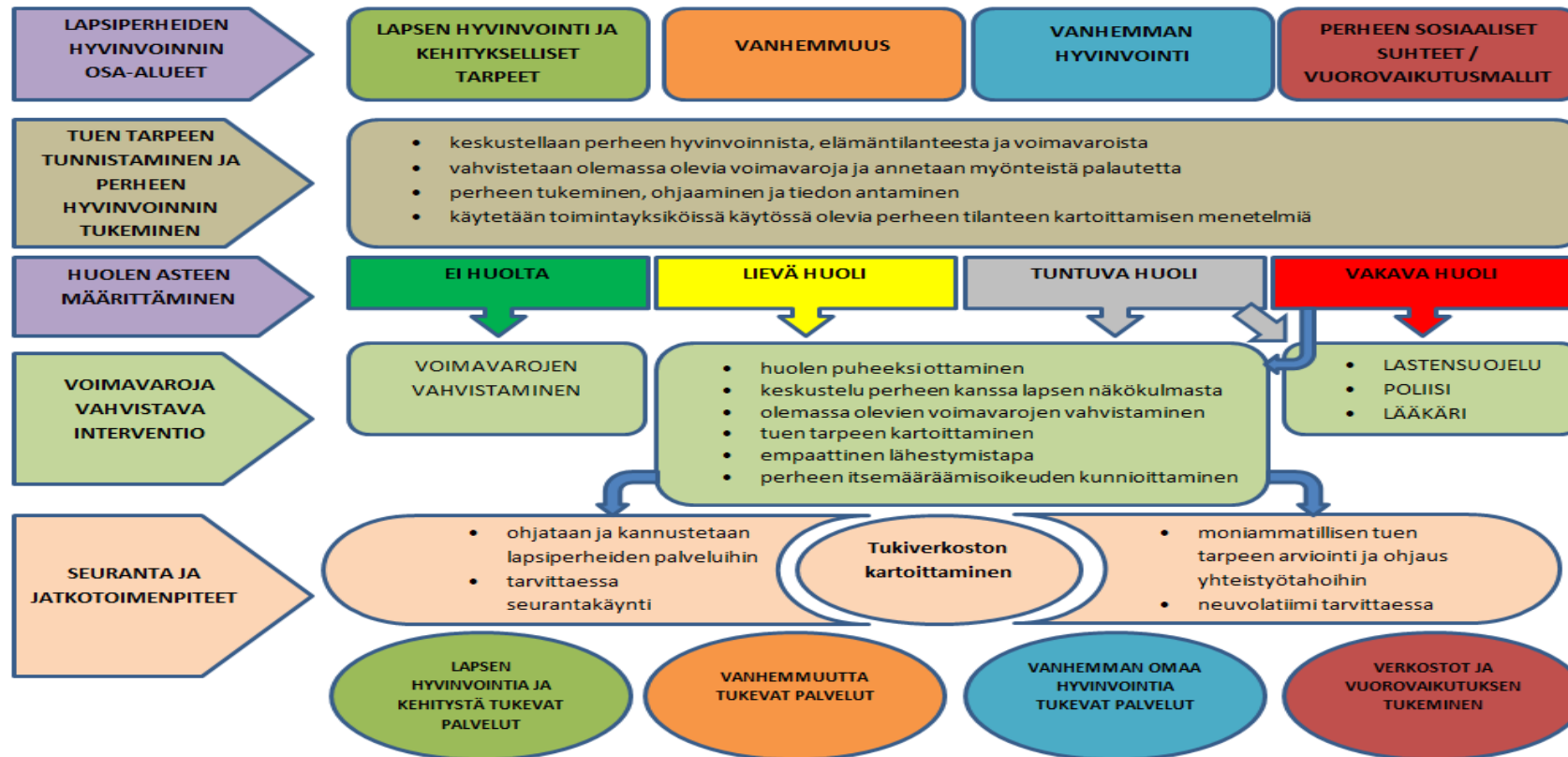
Äitiysneuvolaopas. Suosituksia äitiysneuvolatoimintaan. 2013. Toim. Klemetti Reija & Hakulinen-Viitanen Tuovi. Opas 29/2013. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

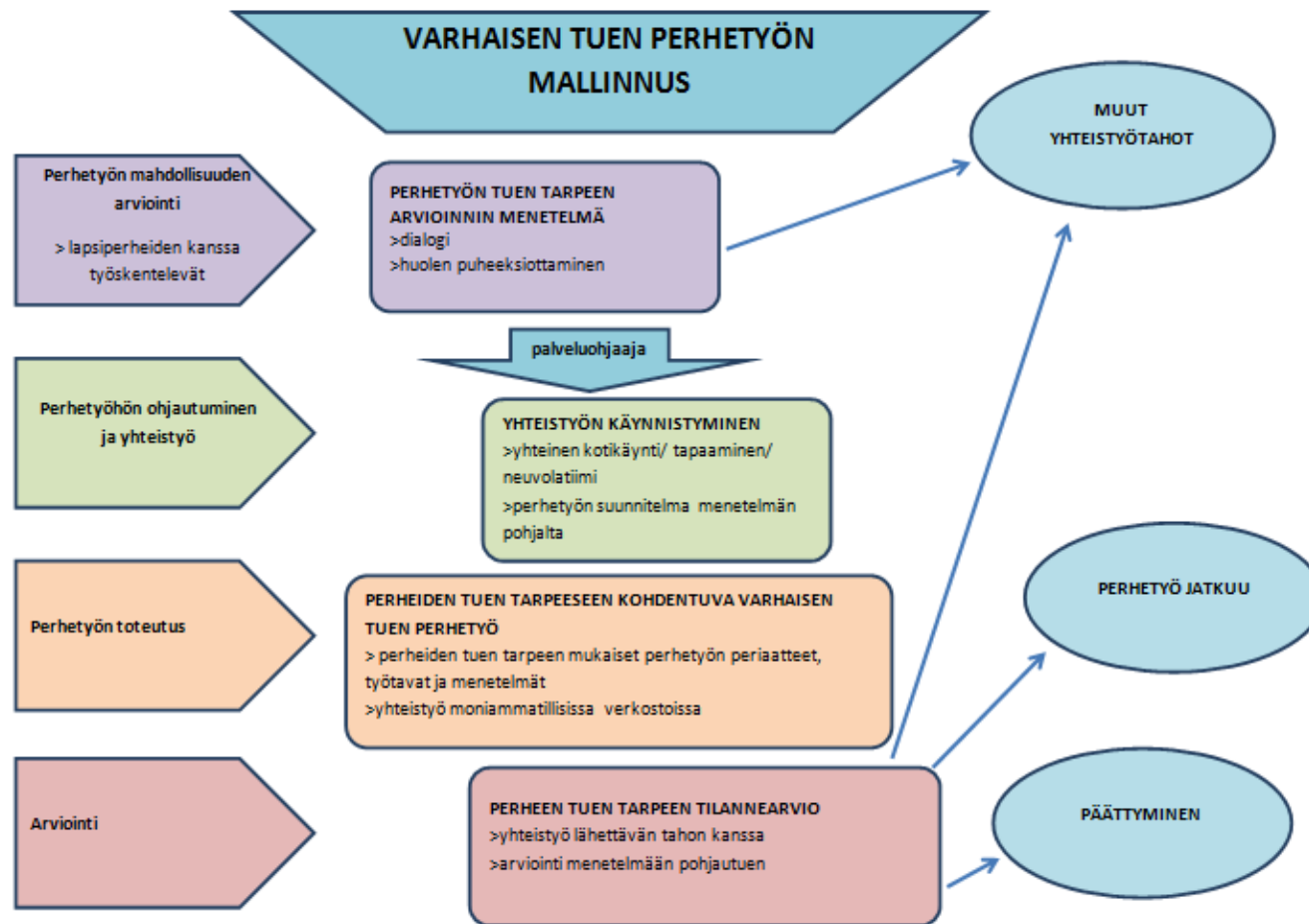
Liitteet

Liite 1. Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli

Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli lapsiperheiden kanssa työskenteleville

Mukailtu Varhaisen puuttumisen mallin mukaisesti (Pirskanen 2007) pohjana on käytetty Perheiden hyvinvoinnin osa-alueet perhekohtaisessa arvioinnissa –menetelmää (Myllämiemi 2007). Tehty sosiaalialan- ja terveyden edistämisen YAMK opinnäytetyönä 2015, tekijät: Arja Kolehmainen ja Tiina Kainulainen.

Liite 2. Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli 2

Lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli lapsiperheiden kanssa työskenteleville

Lapsiperheiden hyvinvoinnin osa-alueet

- seuraavat osa-alueet tulee kartoittaa jokaisessa toimipaikassa, jossa työskennellään lapsiperheiden kanssa

Lapsen hyvinvointi ja kehitykselliset tarpeet

- lapsen psyykinen ja subjektiivinen hyvinvointi
- sosiaalinen toimintakyky ja lapsen toimintaympäristöt
- fyysinen ja somaattinen terveys

Vanhemmuus

- lapsen tarpeista huolehtiminen
- vanhemman ja lapsen vuorovaikutus
- vanhemman toimintakyky kasvattajana
- vanhemman kyky nähdä ja ymmärtää lapsen tarpeita

Vanhemman oma hyvinvointi

- vanhemman subjektiivinen ja psyykinen hyvinvointi
- elämänhallinta ja elämäntilanne

Perheen sosiaaliset suhteet ja kodin vuorovaikutusmallit

- kodin vuorovaikutusmallit ja perhedynamiikka
- perheen suhteet ympäristöön

Tuen tarpeen tunnistaminen ja perheen hyvinvoinnin tukeminen

- perheen voimavaroja ja osallisuutta tukeva työskentely

- **Keskustellaan perheen hyvinvoinnista, elämäntilanteesta ja omista voimavaroistaan**
- **Vahvistetaan olemassa olevia voimavaroja ja annetaan myönteistä palautetta**
- **Huomioidaan perhe ja heidän tilanteensa; tuetaan, ohjataan ja annetaan tietoa**
- **Lähestytään perhettä oman elämänsä asiantuntijana**
- **Käytetään käytössä olevia perheen tilanteen tunnistamisen menetelmiä**

Neuvola

-dialogi, voimavaramittari, VANEPSY, TUKEVA, Audit, EPDS

Perheneuvola

- dialogi

Lapsiperheiden sosiaalityö

- dialogi, perhenavigaattori, vanhemmuuden roolikartta ja siitä muokatut keskustelulomakkeet

Aikuispsykiatrinen poliklinikka

- dialogi, Lapset puheeksi, perheinterventio, BDI, MDQ, BAI, JES, Audit

Muita mahdollisia menetelmiä; Perhetilannepuntari, Hyvän elämän palapeli – työkirja perheen palvelusuunnitelman tueksi (Kehitysvammaliitto)

THL: [http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-](http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lomakkeet/lomakkeet_neuvolatyohon)

[perheet/tyon_tueksi/lomakkeet/lomakkeet_neuvolatyohon](http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lomakkeet/lomakkeet_neuvolatyohon)

THL: <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet>

HUOLEN ASTEEN MÄÄRITTÄMINEN	Voimavaroja vahvistava interventio Seuranta ja jatkotoimenpiteet
Ei huolta -kokemus, että perheen asiat ovat hyvin -luottamus perheen arjen sujumisesta	Kun huolta ei ole havaittavissa Voimavarojen vahvistaminen ➤ Vahvistetaan perheen jo olemassa olevia voimavaroja ➤ Keskustellaan perhe-elämän ja arjen toimivuudesta ja vanhemmuudesta ➤ Annetaan myönteistä palautetta ➤ Rohkaistaan vanhempia keskustelemaan ja pohtimaan yhdessä perhe-elämäänsä, arjen sujuvuutta, vanhemmuuttaan, parisuhteen tilannetta, ja lasten kasvatukseen liittyviä asioita
Lievä huoli - kokemus pientä huolta herättävistä tekijöistä - työntekijällä on vahva luottamus omiin auttamismahdollisuuksiin - yhteinen pohdinta perheen kanssa tuottaa myönteistä kehitystä	Kun kyseessä on lievä huoli tai ihmettely Tuen tarpeen kartoittaminen ➤ Huolta aiheuttavan asian puheeksiottaminen ja yhteinen pohdinta perheen kanssa ➤ Perheen tukeminen ja heidän omien voimavarojen ja tukiverkoston selvittäminen ➤ Tuen tarpeen tarkempi kartoittaminen ➤ Herätellään perhettä pohtimaan omaa tilannettaan ja keskustelemaan tilanteesta myös keskenään kotona ➤ Vahvistetaan perheen olemassa olevia voimavaroja ➤ Huomioidaan keskustelussa lapsen näkökulma ➤ Säilytetään luottamuksellinen ja empaattinen asenne, jotta asiakkaan olisi helppo lähestyä ja kertoa asioistaan ➤ Huomioidaan perheen itsemääräämisoikeus ja oma asiantuntijuus tilanteessaan Jatkosuunnitelma ➤ Sovitaan seurantakäynti tarvittaessa ➤ Ohjataan ja kannustetaan lapsiperhepalveluihin

Tuntuva huoli - kokemus huolesta tuntuva ja lisääntyvä - tunne omien auttamiskeinojen puutteellisuudesta ja yhteistyökumppaneiden avuntarpeesta - pohdinta lastensuojeluilmoituksen tarpeellisuudesta	Tuntuvan huolen tilanteessa Tuen tarpeen kartoittaminen ➤ Huolta aiheuttavan asian puheeksiottaminen ja yhteinen pohdinta perheen kanssa ➤ Perheen tukeminen ja heidän omien voimavarojen ja tukiverkoston selvittäminen ➤ Tuen tarpeen tarkempi kartoittaminen ➤ Herätellään perhettä pohtimaan omaa tilannettaan ja keskustelemaan tilanteesta myös keskenään kotona ➤ Vahvistetaan perheen olemassa olevia voimavaroja ➤ Huomioidaan keskustelussa lapsen näkökulma ➤ Säilytetään luottamuksellinen ja empaattinen asenne, jotta asiakkaan olisi helppo lähestyä ja kertoa asioistaan ➤ Huomioidaan perheen itsemääräämisoikeus ja oma asiantuntijuus tilanteessaan Jatkosuunnitelma ja moniammatillinen yhteistyö ➤ Moniammatillisen tuen tarpeen arviointi ja ohjaus yhteistyötahoihin ➤ Neuvolatiimi tarvittaessa ➤ Mahdollinen lastensuojeluilmoitus tai yhteydenotto sosiaalityöntekijään
Vakava huoli - kokemus huolesta on suuri ja tilanteeseen muutosta heti - työntekijän omat tukemisen keinot ovat lopussa - muutoksen kannalta välttämättömien tahojen aktivointi	Vakavan huolen tilanteessa Jatkosuunnitelma ja moniammatillinen yhteistyö ➤ Tilanteen kartoitus □ Lastensuojeluilmoitus ➤ Lastensuojelu, poliisi, lääkäri ➤ Voimaantumista tukeva työskentely perheen kanssa jatkuu

LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTIA TUKEVAT PALVELUT	
Lapsen hyvinvointia ja kehitystä tukevat palvelut	➤ neuvola ➤ lääkäri ➤ perhesosiaalityö ➤ vammaispalvelu ➤ neuvolapsykologi ➤ perheneuvola ➤ päivähoido ➤ kolmannen sektorin vertaisryhmät ja muut ryhmätoiminnot
Vanhemmuutta ja vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta tukevat palvelut	➤ perheneuvola ➤ neuvolapsykologi ➤ perhetyö ➤ neuvola ➤ perheoikeudelliset palvelut ➤ perhesosiaalityö ➤ kolmannen sektorin palvelut
Vanhemman omaa hyvinvointia tukevat palvelut	➤ aikuispsykiatrinen poliklinikka ➤ perheneuvola ➤ perheasioiden neuvottelukeskus ➤ perhesosiaalityö ➤ lapsiperheiden kotipalvelu ➤ vertaistukiryhmät, tukihenkilöt ➤ työterveyshuolto ➤ yksityiset palveluntuottajat (siivous, lastenhoito tms.)

Verkostot ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen tukeminen

- perhetyö
- perheneuvola
- neuvolapsykologi
- perhesosiaalityö
- neuvola
- kolmannen sektorin vertaisryhmät ja muut ryhmätoiminnot
- tukihenkilö
- omat verkostot
- harrastusmahdollisuudet

Mukailtu Varhaisen puuttumisen mallin mukaisesti (Pirskanen 2007) pohjana on käytetty Perheiden hyvinvoinnin osa-alueet perhekohtaisessa arvioinnissa –menetelmää (Myllärniemi 2007). Tehty sosiaalialan- ja terveyden edistämisen YAMK opinnäytetyönä 2015, tekijät: Arja Kolehmainen ja Tiina Kainulainen.

Liite 3. Varhaisen tuen perhetyön mallinnus

Varhaisen tuen perhetyön mallinnus

Varhaisen tuen perhetyön mahdollisuuden arviointi - lapsiperheiden kanssa toimijat varhaisen tuen perhetyön tarpeen tunnistamisessa - yhteistyö perheiden kanssa	PERHETYÖN TUEN TARPEEN ARVIOINNIN MENETELMÄ ➤ Perheiden osallisuutta tukevan tuen tarpeen tunnistamisen mallin pohjalta nousseen mahdollisen perhetyön tarpeen arviointi ➤ Perhetyön tuen tarpeen arvioinnin menetelmällä kartoitetaan niitä lapsiperheen hyvinvoinnin osa-alueiden arjen haasteita, joihin varhaisen tuen perhetyöllä voidaan vastata (kts. lomake ja toteutus) ➤ Dialogissa asiakasperheen ja huolen puheeksi ottaneen työntekijän kanssa täytetään perhetyön tuen tarpeen arvioinnin lomake ➤ Mikäli varhaisen tuen perhetyöllä ei voida vastata perheen tuen tarpeeseen, on kartoitettava muiden yhteistyötahojen järjestämät tuen mahdollisuudet ➤ Lomake arkistoidaan sähköisenä lomakkeena, muutoin lomake jää perheelle itselleen, lomakkeeseen palataan vielä perhetyön käynnistyessä ja arvioinnissa
PALVELUOHJAAJA	YHTEYDENOTTO PERHETYÖN PALVELUOHJAAJAAN ➤ Tuen tarve ja perhetyön mahdollisuus vastata siihen on menetelmän avulla arvioitu ➤ Palveluohjaaja selventää perheen tuen tarvetta ja tarvittaessa kokoaa moniammatillisen tapaamisen ➤ Palveluohjaaja ohjaa vapaana olevalle perheohjaajalle ja tekee päätöksen myönteinen/kielteinen perhetyöstä
Varhaisen tuen perhetyöhön ohjautuminen ja yhteistyö - yhteistyö perheen, lähettävän tahon ja perheohjaajan kanssa	YHTEISTYÖN KÄYNNISTYMINEN ➤ yhteinen tapaaminen perheen, lähettävän tahon ja perheohjaajan kanssa. (vastaanottokäynti, kotikäynti tai neuvolatiimi) ➤ Sovitaan tavoitteet perhetyölle menetelmässä esiin nousseisiin tuen tarpeisiin vastaamiseksi ➤ Huomioidaan perheen oma näkemys ja esittämät muutostarpeet arjen sujumiseksi ➤ Perhetyön suunnitelman (erillinen lomake) tekeminen, jota tarvittaessa jatketaan perhetyön toteutuksen alussa > perheohjaaja kirjaa

Varhaisen tuen perhetyön toteutus

perhetyön käynnistyminen ja toteutuminen yhteistyössä tehdyn alustavan suunnitelman pohjalta

PERHEIDEN TUEN TARPEESEEN KOHDENTUVA VARHAISEN TUEN PERHETYÖ

Varhaisen tuen perhetyö on perheiden **kotona tehtävää työtä**. Toimiminen perheiden kanssa arjessa antaa mahdollisuuden **kokonaisvaltaiseen havainnointiin ja tukemiseen**. Perheet ovat yksilöllisiä ja erilaisia, kotona tehtävä työ **mahdollistaa yksilöllisen huomioimisen työtavoissa ja tarpeisiin vastaamisessa**. Asiakassuhteen lähtökohtana on **yksilöllisyyden huomiointi, perheen itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, luottamus, voimavarojen vahvistaminen ja avoimuus**. Keskeisenä perhetyön toteutuksen menetelmänä on **keskustelu** perheen kanssa heidän arkeen liittyvistä asioista. Perhetyön toteutukseen kuuluu myös perheen **arjen askareissa yhdessä tekemistä ja lasten kanssa toimimista**. Perhetyön toteutus **dokumentoidaan** sosiaalityön asiakastietojärjestelmään.

PERHETYÖN PERIAATTEITA

Voimavarojen vahvistaminen

- positiivinen palaute, kannustus, kehuminen
- arjen rikastaminen, arjesta nauttimisen tukemista
- toimivien asioiden huomaaminen ja vahvistaminen
- vanhemman jaksamisen tukeminen (ensisijaista levon mahdollistaminen, jonka jälkeen keinojen löytäminen arjessa selviytymiseen)

Vuorovaikutuksen tukeminen

- luottamus: avoimuus yhteistyössä perheen kanssa
- aito kohtaaminen ja kuuntelu, yhteinen kieli
- mallintaminen työntekijän omalla esimerkillä suhteessa vanhempiin ja lapsiin
- reflektiivinen työote: auttaa tuomaan lapsen ajattelu, mieli ja tarpeet esille esimerkiksi ääneen ihmettelemällä
- tunteiden ja tilanteiden sanoittaminen
- tukea perhettä toimimaan yhdessä ja huomioimaan eri perheenjäsenten tarpeet
- vuorovaikutusta tukevien menetelmien käyttö

Vanhemmuuden vahvistaminen

- positiivinen palaute
- epävarmuuden kuuntelu ja vanhemman oman osaamisen vahvistaminen
- vanhemman oman oivaltamisen tukeminen
- tukeminen arjessa rauhoittumiseen
- tukeminen rajojen asettamiseen lapselle sekä vanhemmalle itselleen
- tukeminen muutostarpeiden huomioimiseen ja muutokseen

Lapsen tarpeiden esille tuominen

- lapsen äänen esille tuominen
- tuetaan lapsen tasolle menemistä
- tuetaan lapsen mielen pitämistä perheiden mielessä
- tuodaan esille lapsen kehityksellisiä tarpeita, perustarpeita, rakkauden tarvetta ja rajojen asettamisen tarvetta

PERHETYÖN TYÖTAPOJA

Keskustelu/ dialogi asiakkaan kanssa

- kuuntelu ja kannustus vuorovaikutukseen
- jutustelusta reflektiiviseen työotteeseen pohjautuvaa
- toiminnan ohessa tapahtuvaa tai pysähtymistä vaativaa
- toisen näkökulman huomiointia ja erilaisten vaihtoehtojen esille tuomista

Mallintaminen

- perheen kanssa yhdessä toimiminen aktiivisesti läsnä olemalla
- työntekijä toimii näyttäen esimerkkiä sekä puhuu ääneen mitä tekee ja miksi
- erilaisten näkökulmien ja vaihtoehtojen esille tuominen
- vuorovaikutusta tukevien menetelmien käyttö

Yhdessä keinojen etsiminen

- perheen arjen toiminnan kartoittaminen ja perheen esille tuomien muutostarpeiden pohdintaa yhdessä perheen kanssa
- keinojen ennakoiva pohdinta, tukeminen uusien toimintatapojen suunnitteluun ja priorisointiin
- tukeminen asioista sopimiseen ja sääntöjen laatimiseen
- toiminnan ohjaus yhdessä toimimalla

Havainnointi, systeeminen näkemys ja reflektointi

- kiinnitetään huomiota perheen vuorovaikutussuhteisiin
- pyritään hahmottamaan perheen kokonaistilannetta
- toiminnassa heräävien ajatusten pohdinta auttaa perheen arjen ja tarpeiden ymmärtämisessä
- tilanneherkkyys perheen päivittäisiin, erilaisiin tilanteisiin sekä perheen tapaan toimia arjessa

Kartoittaminen

- selvitetään perheen tilanne, erityistarpeet ja toiminnan rajoitteet eri keinojen ja menetelmien avulla
- selvitetään perheen vahvuudet ja muutostarpeet
- selvitetään muut tukitahot ja sosiaaliset verkostot
- kartoitusta tehdään koko perhetyön toteutuksen ajan

Ohjaus ja neuvonta

- yleinen tiedon, vinkkien ja ohjeiden antaminen perheen arjen toimivuuteen liittyvissä asioissa
- muiden toimijoiden taholta annettujen ohjeiden siirtäminen perheen arkeen
- ohjaus muihin tarvittaviin palveluihin sekä verkostoihin

Huolen puheeksiottaminen

- rehellinen ja avoin keskustelu huolta herättävistä asioista ja yhteinen pohdinta mahdollisista muista auttajatahoista

Yhteistyö

- perheen luvalla sovitaan yhteistyöstä muiden perheen kanssa työskentelevien yhteistyötahojen kanssa sekä muiden tukimuotojen mahdollisuudesta
- moniammatillinen yhteistyö ja mahdollisuus konsultointiin

PERHETYÖN TUEN TARPEEN ARVIOINNIN MENETELMÄN OSA-ALUEET	MENETELMÄT Menetelmiä, joita voi hyödyntää aiemmin kuvattujen työtapojen ja periaatteiden rinnalla
Lapsen arjessa toimimisen haasteet	➤ palkkiotaulut, muksuoppi ➤ tunnekasvatuksen menetelmät ➤ ajattelun apukäsi ➤ Pesäpuu-sarja: esim. Minun päiväni-taulu, Ajankäyttöni -kellotaulu ➤ unikoulu ➤ lorut, leikit, pelit, ulkoiluvinkit
Vanhemmuuden haasteet	➤ lukujärjestys ➤ Arki haltuun –Sekvenssimenetelmä perhetyössä ➤ Vanhemmuuden roolikartta ja siitä työstetyt versiot ➤ Perhenavigaattori
Vanhempien arjessa jaksaminen	➤ päiväjärjestys, kalenterointi ➤ Muutostyön Pilarit -malli ➤ voimavarakysely ➤ tulevaisuuden muistelu
Perheen vuorovaikutus	➤ erilaiset sopimusohjat (esim.MLL:n) ➤ vanhempien koulu ➤ vuorovaikutusympyrä ➤ pelit, lorut, leikit

Linkkejä menetelmiin	MLL vanhempain netti, työkaluja ja apuvälineitä vanhemmille: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/kattapidempaa/ Hyvän elämän palapeli: http://verneri.net/yleis/tukea-perheiden-palvelusunniteluun THL työvälineitä: http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö: http://www.pslastensuojelu.fi/tyovalineet/ Vanhempien Akatemia http://www.vanhempienakatemia.fi/index.php?8712
Varhaisen tuen perhetyön arviointi	PERHEEN TUEN TARPEEN TILANNEARVIO ➤ Yhteistyö lähettävän tahon ja perheen kanssa: tilanteen mukaan yhteinen vastaanottokäynti, kotikäynti tai ilmoitus päättymisestä lähettävälle taholle ➤ Perhetyön arviointi palaten perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmään ➤ Pohdinta yhdessä perheen kanssa perhetyön päättymisestä/jatkumisesta sekä tarvittaessa ohjaaminen muiden palveluiden piiriin

Mukailtu Varhaisen puuttumisen mallin mukaisesti (Pirskanen 2007)

Tehty sosiaalialan- ja terveyden edistämisen YAMK opinnäytetyönä 2015, tekijät: Arja Kolehmainen ja Tiina Kainulainen.

Liite 4. Tuen tarpeen arviointimenetelmä

VARHAISEN TUEN PERHETYÖ TUEN TARPEEN ARVIOINTIMENETELMÄ

Lapsiperheen arkeen voi kuulua myös haasteita, jolloin tuki perheen arjen sujuvuuden jäsentämiseksi voi olla tarpeen.

Varhaisen tuen perhetyö on yksi keino tukea perheitä perheen haasteelliseksi kokemissa tilanteissa. Perheohjaaja työskentelee perheen kotona yhdessä perheen kanssa etsien keinoja selviytyä arjen haasteista.

Seuraavien kysymysten tarkoituksena on selvittää, voiko varhaisen tuen perhetyö vastata teidän perheen tuen tarpeisiin.

VANHEMMUUDEN HAASTEET**TILANNE PAINAA MIELTÄ***ei
lainkaan* *erittäin
paljon***Perheen arjen pyörittäminen**

•Päivärytmin onnistuminen	1	2	3	4	5
•Selviäminen kodinhoidollisista töistä	1	2	3	4	5

Arki lapsen kanssa

•Selviäminen lapsen hoidossa	1	2	3	4	5
•Selviäminen lapsen kasvatuksessa	1	2	3	4	5
•Suhde lapseen / lapsiin	1	2	3	4	5
•Lapsen kanssa vietetyn ajan määrä ja laatu	1	2	3	4	5

Oma kokemus lapsen tarpeisiin vastaamisesta

	1	2	3	4	5

PERHEEN VUOROVAIKUTUS**TILANNE PAINAA MIELTÄ***ei
lainkaan* *erittäin
paljon***Yhdessä toimiminen perheenä**

•Toimintatavoista ja asioista sopiminen	1	2	3	4	5
•Kasvatusperiaatteet vanhempien kesken	1	2	3	4	5
•Sisarusten keskinäiset suhteet	1	2	3	4	5
•Arjen tehtävien ja vanhemmuuden jakaminen	1	2	3	4	5

Arvioi asteikolla 1 – 5 miten tilanne painaa mieltäsi

1= ei lainkaan 2= hieman 3= jonkun verran 4= paljon 5= erittäin paljon

VANHEMPIEN ARJESSA JAKSAMINEN**TILANNE PAINAA MIELTÄ***ei
lainkaan* *erittäin
paljon***Vanhempien käsitys omasta ja puolison jaksamisesta**

•Psyykkinen hyvinvointi	1	2	3	4	5
•Kokemus arjen mielekkyydestä	1	2	3	4	5
•Selviäminen arjen toiminnoista	1	2	3	4	5

LAPSEN ARJESSA TOIMIMISEN HAASTEET**TILANNE PAINAA MIELTÄ***ei
lainkaan* *erittäin
paljon***Lapseni käyttäytyminen**

•Tunteiden ilmaisu ja hallinta	1	2	3	4	5
•Sosiaaliset tilanteet	1	2	3	4	5
•Rajojen noudattaminen	1	2	3	4	5
•Tapa ilmaista haluamiaan tarpeita	1	2	3	4	5

Lapseni päivärytmi

•Ruokailuun liittyvä asia	1	2	3	4	5
•Uneen liittyvä asia	1	2	3	4	5
•Leikki, lepo ja ulkoilu	1	2	3	4	5

Lapsen terveydentilan vaikutus lapsen ja perheen arjessa toimimiseen

	1	2	3	4	5

PERHEEN OMA ARVIO KOKONAISTILANTEESTA

	1	2	3	4	5

Perhetyöllä voidaan teidän perhettä tukea, jos...

- o tunnet epävarmuutta lasten kasvatuskysymysten äärellä tai haluat jakaa kasvatukseen liittyviä kysymyksiä
- o haluat jakaa kasvatukseen liittyviä myös vaikeita tuntemuksia toisen aikuisen kanssa
- o tarvitset tukea käytännön kasvatustyöhön ja päivärytmin etsimiseen
- o tarvitset tukea omien voimavarojen puntaroimiseen vanhempana
- o tarvitset tukea konkreettisten asioiden tekemiseen arjessa yhdessä toisen aikuisen kanssa
- o tunnet väsymystä ja voimattomuutta itsessäsi tai loputonta uupumusta ja hetken huokaisu voisi auttaa löytämään keinoja selviytyä lapsiperheen arjesta
- o tarvitset tukea vuorovaikutuksen sujuvuuteen lapsesi kanssa

Millaista muutosta toivotte arkeenne ja miten perhetyö voisi teidän perhettä tukea?

(Muokattu MLL:n: Lapsiperhe-projektin Perhetilannepuntarista (2000) ja Myllärniemen (2007) Perheiden hyvinvoinnin osa-alueet perhekohtaisessa arvioinnissa -menetelmästä) Työstetty osana sosiaali- ja terveyden edistämisen YAMK opinnäytetyötä 2015, tekijät: Arja Kolehmainen ja Tiina Kainulainen)

Liite 5. Haastattelukysymykset

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Kommenttikierroksilla henkilöstölle esitetyt kysymykset olivat:

- Mitä lisäisitte?
- Mitä poistaisitte?
- Mitä muuttaisitte?
- Mikä toimii? / ei toimi?
- Miten voisi / tarvitseeko kiinnittää huomiota mallin / menetelmän / mallinnuksen selkeyteen, ymmärrettävyyteen ja ulkoasuun?

Perheohjaajille ryhmähaastattelussa esitetyt kysymykset olivat:

- Menetelmään:
 - Ovatko kysymysten aiheet sellaisia, joilla perhetyö voi vastata asiakasperheen tuen tarpeisiin?
 - Mitä lisäisitte?
 - Mitä poistaisitte?
 - Millainen on menetelmän selkeys ja ymmärrettävyys?
- Varhaisen tuen perhetyön mallinnukseen:
 - Miten perhetyön prosessi etenee?
 - Mitä perhetyön toteutus pitää sisällään, mitä siinä ainakin tulisi olla?
 - Miten toimintaa kuvataan konkreettisesti?

Perheryhmissä esitetyt kysymykset olivat:

- Mitä mieltä olette menetelmän ulkoasusta ja selkeydestä?
- Miten koette menetelmän ymmärrettävyyden? (kysymysten asiasisältö ja arviointias-teikko)
- Onko jotain, mitä menetelmän sisällössä pitäisi muuttaa?
- Onko ehdotuksia lisäyksiin tai poistettavaksi? Mitä ne olisivat?

- Millaiselta tuntuisi vastata tähän menetelmään palveluissa, joissa asioit lapsesi kansa? Kuvitelkaa tilanne, että teillä olisi jotakin, mihin perheenne kaipaisi tukea.
- Miten koet, millä numerolla ottaisit perhetyön tukea vastaan?
- Miltä vastaaminen menetelmään tuntui?

Liite 6. Suostumuslomake

SUOSTUMUS

Olemme Jyväskylän ammattikorkeakoulun Sosiaalian ja Terveiden edistämisen koulutusohjelman (ylempi AMK) opiskelijat Arja Kolehmainen ja Tiina Kainulainen. Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä. Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää lapsiperheiden tuen tarpeen tunnistamisen malli sekä varhaisen tuen perhetyön mallinnus ja siihen liittyvä arviointimenetelmä.

Pyydämme Teitä osallistumaan varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän käytettävyyden ja toimivuuden arviointiin asiakkaan näkökulmasta.

Teemme haastattelusta muistiinpanot, joihin emme kirjaa kenenkään henkilötietoja. Haastattelussa esille tulleet asiat raportoimme opinnäytetyössämme tavalla, jossa haastattelussa mainittuja ja mukana olleita yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

Lupaamme olla raportoimatta opinnäytetyössämme millään tavalla haastattelussa ilmeneviä yksittäisiä henkilöitä koskevia tietoja kenellekään opinnäytetyömme ulkopuoliselle ihmiselle. Emme käytä haastattelussa ilmeneviä yksittäisten henkilöiden tietoja heidän vahingokseen tai loukkaamiseen.

Paikka ja pvm

Arja Kolehmainen ja Tiina Kainulainen

Nämä edellä mainitut asiat huomioiden osallistun varhaisen tuen perhetyön tuen tarpeen arviointimenetelmän käytettävyyden ja toimivuuden arviointia koskevaan haastatteluun ja annan luvan haastatteluaineiston käyttöön opinnäytetyössä.

Paikka ja pvm

Allekirjoitus ja nimenselvennys